

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ebru ÇAKAL

Korkuteli (Antalya) Folklorunda Geçiş Ritüelleri: Doğum ve Evlenme

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ebru ÇAKAL

Korkuteli (Antalya) Folklorunda Geçiş Ritüelleri: Doğum ve Evlenme

Danışman

Doç. Dr. Atila KARTAL

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ebru ÇAKAL'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Yılmaz YEŞİL	(İmza)
Üye (Danışman)	: Doç. Dr. Atila KARTAL	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT	(İmza)
Üye	:	(İmza)
Üye	:	(İmza)

Tez Başlığı:

Korkuteli (Antalya)Folklorunda Geçiş Ritüelleri: Doğum ve Evlenme

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 03/10/2025

Mezuniyet Tarihi : 13/11/2025

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Korkuteli (Antalya) Folklorunda Geçiş Ritüelleri: Doğum ve Evlenme” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Ebru ÇAKAL

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Ebru ÇAKAL
Öğrenci Numarası	202252042007
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Atıla KARTAL
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Korkuteli (Antalya) Folklorunda Geçiş Ritüelleri: Doğum ve Evlenme
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2797890284
Rapor Tarihi	30.10.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %11 Alıntılar dahil: %13
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Doç. Dr. Atıla KARTAL İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÖN SÖZ	1
GİRİŞ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞUM

1.1. Doğum Öncesi	8
1.1.1. Kısırlık	8
1.1.2. Hamile Kalmak İsteyenlerin Uyguladığı Ritüeller.....	10
1.1.2.1 Halk Hekimliği Uygulamaları	10
1.1.2.2. Delikli Taş ve Kaya.....	12
1.1.2.3.Türbe/ Yatır Ziyaretleri	13
1.1.2.4. Hamile Kalmak İçin Yapılan Farklı Ritüeller	16
1.1.3. Çocuğu Olup Düşenlerin veya Ölenlerin Uyguladığı Ritüeller	16
1.1.4.Gebelikten Korunma Yöntemleri	18
1.1.5.Gebelik/ Gebe Kalma	19
1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları	20
1.1.7. Aşerme/ Aşeren Kadının Yaptığı Uygulamalar	23
1.1.8. Çocuğun Cinsiyetini Belirlemek İçin Yapılan Ritüeller	24
1.1.9. Doğum Öncesi Bebek İçin Yapılan Hazırlıklar.....	26
1.1.9.1. Beşik Düzme/ Beşik Türleri	27
1.2.Doğum Sırası.....	28
1.3. Doğum Sonrası	30

1.3.1. Lohusa Kadının Kaçınmaları	30
1.3.2. Al Basması	34
1.3.3.Yeni Doğan Bebeğe Yapılan Uygulamalar	36
1.3.3.1. İsim Koyma.....	36
1.3.3.2. Doğunca Bebeğe Yedirilen Yiyecekler	39
1.3.3.3. Bebeğin Eşi ve Göbek Bağı ile İlgili Yapılan Uygulamalar	40
1.3.3.4. Tuzlama Geleneği	41
1.3.3.5. Kırklama/ Kırk Uçurması	44
1.3.3.6. İlk Saç/ İlk Tırnak ile İlgili Yapılan Uygulamalar	48
1.3.3.7. İlk Diş ile İlgili Pratikler.....	49
1.3.3.8. Kütük Atma	51

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK

2.1.Evlilik Öncesi	54
2.1.1.Eş Seçimi ve Evlilik Türleri	54
2.1.2. Evlenme Yaşı	58
2.1.3. Kısmet Açma Uygulamaları.....	60
2.1.4.Kız Arama/Görücülük	61
2.1.5.Kız İsteme/Söz Kesimi.....	64
2.1.6.Nişan Töreni	67
2.1.7.Yazma Atma Geleneği.....	71
2.1.8. Düğün Hazırlıkları	73
2.1.8.1.Oku-Davetiye.....	73
2.1.8.2.Düğün Alışverişi/Urba Düzmek	74
2.1.8.3. Odun İmecesı/Yufka Ekmek Yapmak	75
2.1.8.4. Düğün Yemekleri	78
2.1.8.4.1 Kulaklı Çorbası.....	79
2.1.8.4.2.Keşkek Dövme/ Keşkek Hazırlama	79

2.2. Düğün Sırası.....	80
2.2.1.Düğün Günleri.....	81
2.2.1.1.Perşembe Günü	81
2.2.1.2.Cuma Günü	81
2.2.1.2.1. Bayrak Dikme	82
2.2.1.3.Cumartesi Günü	83
2.2.1.3.1.Kına Gecesi	83
2.2.1.3.2. Çeyiz Hazırlama	90
2.2.1.3.3.Düğün Oyunları	93
2.2.1.3.4.Geleneksel Köy Düğünlerinde Yenge ve Sağdıcın Görevleri (Yengelilik/Sağdıçlık).....	96
2.2.1.4.Pazar Günü.....	98
2.2.1.4.1. Damat Tıraşı	98
2.2.1.4.2. Üç Etek.....	99
2.2.1.4.3.Gelin Alma	100
2.2.1.4.4.Gelin İndirme.....	102
2.2.1.4.5. Nikâh/Gerdek.....	105
2.3.Düğün Sonrası.....	106
2.3.1.Gelin Yüzü/Gelin Serpmesi.....	107
SONUÇ	109
K A Y N A K Ç A	113
EK 1 KAYNAK KİŞİ LİSTESİ	118
EK 2 FOTOĞRAFLAR.....	121
ÖZGEÇMİŞ.....	142

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz : Bakınız

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

Ha.: Hektar Alan

Da.: Dönüm Alan

Hiz. : Hazreti

K.K. : Kaynak Kişi

TDK: Türk Dil Kurumu

ÖZET

Toplumu oluşturan ve topluluk içinde yaşayan bireyleri birbirine bağlayan esas unsurlara kültür denir. Kültür, çeşitli tören, ritüel ve uygulamalarla gelecek nesillere aktarılır. Kültürel aktarımın en çok görüldüğü yerler, kişilerin hayatında bir eşik oluşturan geçiş dönemleridir.

İnsanların yaşamında dönüm noktası olarak kabul edilebilecek olan geçiş dönemleri; doğum, evlenme ve ölüm başlıkları altında incelenmektedir.

Yaptığımız bu çalışmada, Antalya'nın Korkuteli ilçesine bağlı köylerde yaşatılan, unutulmuş veya değişime uğrayan geçiş dönemlerine ait gelenek, ritüel ve âdetler incelenmiştir. Çalışmamızda geçiş dönemlerinden doğum ve evlenme ile ilgili olan örf, âdet, uygulama ve inanışları daha detaylı incelemek maksadıyla ölüm konusu kapsam dışı bırakılmıştır.

Çalışmamızda; alan araştırması, katılımlı gözlem ve mülakat yöntemleri kullanılmış olup yörede uygulanan halk pratikleri tespit edilerek yazıya geçirilmiştir.

İki ana bölüm ve çeşitli alt başlıklardan oluşan bu çalışmanın giriş kısmında, Korkuteli hakkında bilgiler (tarihi, coğrafyası, ekonomisi, kültürel yapısı) verilmiştir. Ayrıca çalışmanın amacı, çalışmada kullanılan yöntemler ve çalışmanın sınırlılıkları belirtilmiştir. Birinci bölümde, doğum ile ilgili yapılan halk pratikleri ve inanışlarına değinilmiştir. İkinci bölümde ise evlenme gelenekleri üzerinde durularak uygulanan örf, âdet ve ritüeller belirlenerek başlıklar altında incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise yaptığımız çalışmanın genel hatlarıyla değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Korkuteli, Geçiş Dönemleri, Doğum, Evlenme.

SUMMARY

Rituals of Passage in Korkuteli (Antalya) Folklore: Birth and Marriage

The fundamental elements that connect individuals living within a community and forming a society are called culture. Culture is transmitted to future generations through various ceremonies, rituals, and practices. The periods in which cultural transmission is most prominently observed are transitional phases that mark significant thresholds in a person's life. These transitional periods, which can be considered turning points in people's lives, are generally examined under three main categories: birth, marriage, and death. In this study, we examined the traditions, rituals, and customs related to transitional periods that are preserved, forgotten, or have undergone change in the villages of Korkuteli, a district of Antalya. In order to analyze more deeply the customs, practices, and beliefs related to birth and marriage, the topic of death has been excluded from the scope of our study.

In our study; field research, participant observation and interview methods have been used and the folk practices applied in the region have been identified and written down.

In the introduction part of this study, which consists of two main sections and various subheadings, information about Korkuteli (history, geography, economy, cultural structure) is given. In addition, the purpose of the study, the methods used in the study and the limitations of the study are stated. In the first section, folk practices and beliefs related to childbirth are mentioned. In the second part, marriage traditions are emphasized and the customs, traditions and rituals applied are determined and analyzed under headings. In the conclusion section, a general evaluation of our study has been made.

Keywords: Antalya, Korkuteli, Transition Periods, Birth, Marriage

TEŞEKKÜR

Her nasip vaktine gebedir, derler. Uzun yıllar öğretmenlik yaptıktan sonra tekrar öğrenci olabilmem için beni cesaretlendiren, çoğu zaman bana benden daha çok inanan kıymetli eşime, bugüne gelmemde emeği geçen bütün öğretmenlerime, aileme ve her zaman sabrı, güler yüzü, bilgisi en çok da duruşuyla yolumu aydınlatan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Atila KARTAL'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖN SÖZ

Kültür kavramı, farklı yorum ve tanımlamaları olmakla beraber topluma bir kimlik kazandıran dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan değerler bütünü olarak nitelendirilmektedir¹.

Halk kültürü ise insanların bir araya gelerek oluşturdukları ortak değer, kaide ve geleneklere denilmektedir. Birlikte yaşayan, üreten ve var olan toplumlar zamanla birbirlerinden etkilenecek yeni anlayış ve inanışlar geliştirir. Bu inanışlar, farkında olarak veya olmayarak nesilden nesile aktarılır. Bu aktarım bazen yapılan pratiklerle bazen sözlü kültüre ait bir eserle bazense yazıya geçirilmiş bir metinle yapılmaktadır.

Bireylerin hayatlarında dönüm noktası olarak kabul edilen bu özel zamanlarda halk kültürünün etkisiyle çeşitli ritüel ve uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Toplumdan topluma değişiklik gösterebilen örf, âdet ve inanışların geçiş dönemlerinde daha yoğun olduğu söylenebilir. İnsanların hayatlarında önemli sayılan doğum, evlenme ve ölüm gibi özel zamanlara geçiş dönemi denilmektedir. Gennep, geçiş dönemleri için “bireyin hayatı hangi tip toplumda olursa olsun bir yaştan diğerine bir uğraştan diğerine başarıyla geçmekten ibarettir. Yaşların ve uğraşların ayrıldığı yerde ise bu geçişe özel edimler eşlik eder.”² diyerek geçiş dönemlerinde olan kişilerin bu süreçten rahatlıkla geçebilmesi için çeşitli edimlerin ona eşlik etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Halk kültüründe oldukça önemli bir yere sahip olan geçiş dönemleri, insanların hayatlarını doğrudan etkileyen, onların sosyal hayatta bir durumdan başka bir duruma geçişini sağlayan süreçlerdir. Doğum, evlenme, ölüm başlıkları altında incelenen geçiş dönemleri, bireylerin o an ki zamana kadar yaşadıkları süreçten farklı bir konuma ulaşmalarını ifade eder. Yaşamın kendisinin bu süreçleri zorunlu kıldığı gerçeği, geçiş dönemi pratiklerinin farklı toplumlarda benzer şekillerle karşımıza çıkmasını açıklar niteliktedir. Hedef aynıysa ona ulaşma araçları da aynı ya da benzer olmalıdır³.

Geçiş dönemini yaşayacak olan kişilerin bu yeni durumdan olabildiğince az etkilenecek sürece uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için bazı uygulama, örf, âdet ve ritüeller yapılır. Hemen her dönemde karşımıza çıkan bu uygulamalar, geçiş aşamasındaki zararlı etkilerin⁴

¹ Özdemir, N. ve Öger, 2019:7.

² Gennep, 2022:11.

³ Gennep, 2022:11.

⁴ Gennep, 2022:21.

tesirini azaltmaya yönelik eylemlerdir. Günümüzde eskisi kadar katı olmasa da hâlâ geçiş dönemi ritüelleri yapılmaktadır.

Bu çalışmada, Korkuteli özelinde Antalya’da uygulanan halk pratikleri üzerinde durularak bölgede yapılan uygulama, inanç ve geleneklerin halkın yaşayışına etkisi ve günümüzde var olma serüvenleri ele alınmıştır.

Yapılan çalışma giriş, iki ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, çalışmanın yapıldığı bölgenin daha iyi tanıtılması amacıyla bölgeyle ilgili bilgiler verilerek, çalışmanın metodolojisi anlatılmıştır.

Birinci bölümde Korkuteli’ne bağlı köylerde yaşatılan veya günümüzde uygulama alanı olmamasına rağmen sadece kaynak kişilerin dimağında yer edinen doğuma ait ritüel, inanç ve gelenekler üzerinde durulmuştur. Yapılan ritüellerin Anadolu ve diğer Türk topluluklarındaki uygulanma alanlarına bakılmıştır.

İkinci bölümde ise evlenme törenleri öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılan örf, âdet, gelenek ve ritüeller incelenerek bunların Korkuteli ilçesindeki uygulanma sahalarına bakılmıştır.

Sonuç bölümüne gelindiğinde ise yapılan çalışma hakkında genel bir yorumlama yapılarak çalışma nihayete erdirilmiştir.

GİRİŞ

Korkuteli'nin Tarihçesi

Akdeniz bölgesinde bulunan Antalya'ya bağlı bir ilçe olan Korkuteli, Etiler zamanında var olan Pisidya Cumhuriyeti'nden günümüze kadar pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Romalılar ve Selçuklular gibi köklü medeniyete sahip olan devletlerden kalan eserler, Korkuteli'nin geçmişten günümüze değin eski bir yerleşim yeri olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Sırasıyla Pisidya Cumhuriyeti, Roma- Bizans, Selçuklular, Hamitoğulları ve Osmanlı döneminde tercih edilen bir yerleşim yeri olan Korkuteli, Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme adlı eserinde "İstanoz, İstanoz" adıyla anılmaktadır⁵. Yine aynı eserde Adalya halkının burayı yaylak olarak kullandıkları bilgisi de verilmektedir⁶.

Selçuklular dönemine gelindiğinde ise günümüzde merkez mahallelerinden olan Alaaddin mahallesinin isminin, Selçuklu hükümdarı olan Alaaddin Keykubat'tan esinlenerek konulduğu kaynaklarda belirtilmektedir⁷. Ayrıca Alaaddin Keykubat'ın yaz mevsimini Korkuteli'nde geçirdiğine dair veriler de bulunmaktadır⁸.

Osmanlı döneminde Yavuz Sultan Selim Han zamanında, Yavuz ile ters düşen kardeşi Şehzade Korkut'un bugün Osmankalfalar olarak bilinen köyün yakınlarında bulunan bir mağaraya saklandığı ve burada Yavuz'un askerleri tarafından yakalanarak İstanbul'a götürülürken Yavuz'un emriyle boğdurularak öldürüldüğü, kaynaklarda ifade edilmektedir⁹. Bu üzücü hadisenin anısına 1915 yılında Sağır Macit Bey'in teklifiyle İstanoz adı Korkuteli olarak oy birliğiyle değiştirilmiştir¹⁰. Günümüzde Osmankalfalar köyünün girişinde bulunan tabelada yazan "Şehzade Korkut Diyarı Osmankalfalar Köyüne Hoş Geldiniz" yazısı yöre halkının Şehzade Korkut'u benimsediğinin göstergelerinden biri olarak nitelendirilebilir¹¹.

⁵ Evliya Çelebi, 1985:117.

⁶ Evliya Çelebi, 1985:117.

⁷ Dünden Bugüne Antalya, 2010:373.

⁸ Dünden Bugüne Antalya, 2010:373.

⁹ Balaban, 2021:117.

¹⁰ Kaya, 2008:86.

¹¹ K.K. 39.

Korkuteli'nin Coğrafi Özellikleri ve Nüfusu

On dokuz ilçesi olan Antalya'nın batısında bulunan Korkuteli'nin kuzeyinde Tefenni, Bucak, Karamanlı; güneyinde Elmalı ve Kumluca; batısında ise Fethiye, Gölhisar ve Çavdır bulunmaktadır.

Yüzölçümü 2531 kilometrekare olan ilçenin deniz seviyesinden yüksekliği ise 1020 metredir.

Göller bölgesi kara iklimi ve Akdeniz ikliminin görüldüğü ilçede, tarım ve hayvancılık başlıca geçim kaynaklarıdır. 5800 Ha. mera çayır üzerinde çoğunlukla küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılan Korkuteli'nde, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ve kümes hayvancılığı da yapılmaktadır.

101.465 Ha tarım alanında¹² buğday, arpa, nohut, mısır, narenciye, zeytin, elma, şeftali, domates, biber, salatalık gibi ürünlerin yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Elli sekiz mahalleden oluşan Korkuteli'nde aşırı soğuk veya sıcaklığın olmaması yayla turizminin bölgede aktif olmasını sağlamaktadır. İlçenin coğrafi özelliklerinin yerleşime elverişli olması nüfusun artmasında etkili olmaktadır. Nitekim 2018'de 55.712 olan ilçe nüfusunun 2024'te 58.728'e çıkması bölgede nüfus yoğunluğunun arttığını göstermektedir¹³.

Korkuteli'nin Sosyo-Kültürel Özellikleri

Antalya merkeze yaklaşık 60 km uzaklıkta bulunan Korkuteli, sosyo-kültürel açıdan yörük kültürünün hâkim olduğu bir coğrafyadır.

Yazın yaylacılık geleneğinin etkisiyle nüfus artışının yaşandığı bölgede, farklı kültür ve coğrafyadan insanlara ev sahipliği yapılmaktadır.

Yaz aylarında düzenlenen “Korkuteli Geleneksel Altın Kiraz Yağlı Güreşleri” festivali ve her yıl düzenlenen çeşitli etkinlik, konser, şenlik gibi eğlencelerle bölgenin turizm ağı genişletilmeye çalışılmaktadır.

¹² <http://www.korkuteli.gov.tr/tarihcemiz> (Erişim tarihi :04.06.2025).

¹³ <http://www.korkuteli.gov.tr/tarihcemiz> (Erişim tarihi :04.06.2025).

Çalışmanın Metodolojisi

Araştırma Alanı, Konusu, Önemi

Yaptığımız bu çalışmada, Antalya'nın Korkuteli ilçesine bağlı köylerde geçiş dönemleriyle ilgili gelenek, görenek ve uygulamaların halk kültüründeki yeri belirlenerek bu inanışların halk belleğinde ve yaşamındaki var oluşu üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda, Korkuteli geçiş dönemleri uygulamalarıyla ilgili yazılı ve sözlü kaynaklara ulaşılarak bölgede yaşatılan gelenekler kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Korkuteli (Antalya) Folklorunda Geçiş Ritüelleri: Doğum ve Evlenme başlıklı çalışmamızda öncelikle Korkuteli hakkında bilgiler verilerek, Korkuteli'nin tarihi, ekonomik ve coğrafi yapısı tanıtılmıştır.

Birinci bölümde doğum etrafında oluşan örf, âdet ve inanışlar doğum öncesi, doğum sonrası ve doğum sonrası olarak başlıklar halinde incelenmiştir.

İkinci bölümde ise evlilik etrafında şekillenen ritüel ve inanışlar çeşitli alt başlıklar altında incelenmiştir.

Sonuç bölümüne gelindiğinde yapılan çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak çalışma sonlandırılmıştır. Fotoğraflar bölümünde ise yaptığımız saha araştırmaları neticesinde ulaşılan bilgiler, kaynak kişilerden elde edilen fotoğraflarla somut hale getirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Halk kültürü, sürekli değişen ve kendini yenileyen bir olgudur. Bu değişim; halk inancını, yaşayışını ve gelenek-görenek uygulamalarını da etkilemektedir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte popüler kültürün artması ve geleneksel kültüre ait inanç, ritüel ve yaşayışların yavaş yavaş terk edilmeye başlanması bizi böyle bir çalışma yapmaya iten güç olmuştur.

Daha önce Korkuteli'ne bağlı köylerde geçiş dönemi unsurlarının incelendiği bir tez çalışmasının yapılmamış olması ve Korkuteli'nde yaşatılan kültürel çeşitliliğin yazıya geçirilerek gelecek nesillere bir iz bırakmak istenmesi bu çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma yapılırken Korkuteli’ne bağlı otuz yedi köyden yetmiş iki kaynak kişiyle görüşülerek saha araştırmamız tamamlanmıştır. Saha çalışması yapılan köyler şunlardır: Yeşilyayla, Bayat, İmecik, Çomaklı, Yelten, Taş Kesiği, Büyükköy, Küçükköy, Çay Kenarı, Bozova, Manay, Osmankalfalar, Yeşiloba, Kargalık, Kayabaşı, Sımandır, İmrahor, Akıyar, Kevzer, Leylek, Duraliler, Kızılcaadağ, Dereköy, Esenyurt, Kargın, Korucak, Bayatbademleri, Köşeler, Tatköy, Göçerler, Alaaddin, Sülekler, Kozağacı, Yazır, Garipçe, Yukarı Karaman, Avdan.

Kaynak kişi olarak görüşülen yetmiş iki kişiden yirmi yedisi erkek, kırk beşi kadındır. Kadınlardan doğum ve düğün gelenekleri hakkında bilgiler toplanırken erkeklerden genellikle düğüne ait; düğün eğlenceleri, odun toplama, maşalama gibi gelenekler hakkında veriler elde edilmiştir. Bunun dışında doğum bölümünde değindiğimiz kısırlığı giderme yöntemleri, hakkında bilgiler veren erkek kaynaklarımız da bulunmaktadır.

Ayrıca bölgede yaşatılan geçiş dönemi pratiklerinden doğum ve evlenme daha detaylı incelenmek adına ölüm konusu kapsam dışı bırakılmıştır.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışmada, Korkuteli’nin köylerinde yaşamış, kültüre aşina olan kişilerle görüşme (mülakat) yöntemi kullanılarak ulaşılan bilgilerin nitel araştırma yöntemleriyle analizi yapılmıştır.

Kaynak kişilere sorulacak soruların kapsamı ve içeriği Ekici’nin “Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri¹⁴” eserindeki sorular referans alınarak hazırlanmıştır. Ancak görüşme sırasında katılımcıların kendini özgürce ifade etmesi maksadıyla sorular, esnek ve ucu açık bırakılmıştır.

Ayrıca katılımlı gözlemle saha araştırmalarına ağırlık verilerek bölgede gerçekleştirilen pratikler yerinde gözlemlenmiştir.

¹⁴ Ekici, 2015:159.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞUM

İnsanın doğumdan ölüme kadar olan yolculuğunda, kişiyi bir önceki süreçten farklı bir duruma geçiren bazı önemli hadiseler yaşanır. Bu durumlar geçiş dönemleri olarak adlandırılır.

Geçiş dönemleri, keskin çizgileri olan ve hayatın geri kalanını önemli ölçüde etkileyen süreçlerdir. Kişileri o güne kadar yaşadığı hayattan farklı bir hayata geçiren bu dönemlerde yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumak esastır¹⁵. Gennep’e göre geçiş süreçlerinde “büyü dairelerinde” peş peşe kayma olur. Geçiş ritleri, bu değişimlerin zararlı etkilerini hafifletmeye yönelik yapılan uygulamalardır¹⁶.

Bu dönemlerin, şahısları olabildiğince az ve güzel etkilemesi için halk arasında bazı ritüel, inanç ve uygulamalar yapılır.

Doğum, evlenme ve ölüm başlıkları altında incelenen geçiş dönemlerinden ilki doğumdur. Doğum hadisesi birçok toplumda olduğu gibi Türk topluluklarında da müjdeli ve iyi bir durum olarak karşılanır. Ailenin ve soyun devamlılığını sağlayan doğum, aile yapısına oldukça ehemmiyet veren Türk halk geleneğinde önemli bir olay olarak nitelendirilir. Bu sebeple doğum öncesinden başlanarak çocuk sağlıklı bir şekilde doğana kadar birçok uygulama ve ritüel yapılır.

Yapılan ritüeller bölgeden bölgeye değişiklik gösterebildiği gibi aynı bölgede yaşayan gruplar arasında da farklılık gözlemlenebilir. Bu durumun oluşmasında ailenin; eğitim durumu, inanç farklılıkları, etnik kökenleri gibi unsurların etkisi oldukça fazladır.

Antalya’nın Korkuteli ilçesine bağlı olan köylerde de doğumla ilgili değişik uygulamalar yapılmaktadır. Çalışmamızda doğumla ilgili gelenek ve inanışları doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere başlıklar halinde inceleyeceğiz.

¹⁵ Kartal, 2017: 36.

¹⁶ Gennep, 2022:21.

1.1. Doğum Öncesi

İnsan hayatının ilk evresi olan doğum, hemen her toplumda kutlu ve iyi bir haber olarak kabul edilir. Geleneksel Türk halk inancında da doğum, soyun devamını sağlaması sebebiyle oldukça mühimdir. Aileye yeni katılacak bireyle birlikte eve huzur ve bereketin geleceğine inanılır. “Her çocuk rızkıyla gelir” anlayışından dolayı çocuk sayısının fazlalığı bereketle ilişkilendirilir. Bunun dışında aileye demografik bir güç kazandırarak ailenin çevre tarafından saygınlığının artmasına vesile olur. Özellikle geçimini topraktan sağlayan kırsal kesimde, aile halkının sayıca fazla olması, işlerin daha çabuk ve kolay halledilmesi açısından oldukça önemlidir. Belki de tüm bunlardan dolayı köy yerleşimleri gibi kırsal alanlarda çocuğun sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi için yapılan birçok uygulama, ritüel ve inanç vardır.

Aileyi birleştiren güç olarak görülen çocuk, çiftler henüz evlenmeden önce yapılan çeşitli uygulamalarla bir nevi çağrılır. Gelinin kucağına eve girer girmez çocuk vermek¹⁷, gelin arabasının önüne oyuncak bebek koymak¹⁸, gelinin yatağına küçük çocuk oturtmak¹⁹ gibi eylemlerle gelinin bebek sahibi olabilmesinin yolu açılmaya çalışılır. Böylelikle yeni evlenen çiftlerin daha çabuk bebek sahibi olacağına inanılır.

1.1.1. Kısırlık

Sözlük anlamı “verimsizlik, akamet” olan kısırlık sözcüğü, Anadolu’da çocuksuzlukla ilişkilendirilmektedir²⁰.

Çocuksuzluk, toplum nazarında büyük bir kusur ve eksiklik olarak kabul edilir. Eğitim seviyesinin artmasıyla günümüzde bu görüş azalsa da hâlâ toplumun büyük kesiminde çocuksuzluk, noksanlık olarak değerlendirilmektedir.

Türk toplumlarında hoş karşılanmayan çocuksuzluk, Türk halk hikâyelerinde, destanlarda ve masallarda da kendine yer bulmuştur. Dede Korkut hikâyelerinden olan Bamsı Beyrek’te; Bay Büre’nin çocuk sahibi olamadığı için ağlayıp dövünmesi, beylerin onun için üzülüp Bay Büre’nin evlat sahibi olabilmesi için dua etmesi yer alır²¹.

Yine Dede Korkut hikâyelerinden olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han’da da çocuksuzluk motifi geçmektedir. Bu hikâyede; Bayındır Han, düzenlediği şölende üç çadır kurdurur. Ak çadırdaki oğlu olanların, kızıl çadırdaki kızı olanların, kara çadırdaki ise çocuğu olmayanların oturmasını ister²².

¹⁷ K.K. 12.

¹⁸ K.K. 3.

¹⁹ K.K. 2, K.K. 5.

²⁰ Büyük Türkçe Sözlük, 2013: 658.

²¹ Eyüboğlu, 2022: 172.

²² Ergin, 2004: 4.

Çocuğu olmayanların kara çadıra oturtulmaları, halk nazarında çocuk sahibi olamayanlara bakışı da göstermektedir. Nitekim hikâyenin devamında “Oğlı, kıızı olmayanı Allâhu teâlâ kargayubdur, biz dahı kargaruz²³” ifadesiyle çocuksuzluğun kara bir tâlih olduğuna dikkat çekilmektedir.

Kerem ile Aslı hikâyesinde de hükümdarın ve onun hazinedarı olan keşişin çocuk sahibi olamamaları üzerine bir bahçe yaptırmaları ve eşlerinin bir dervişten aldıkları elma fidanlarını oraya dikip elmayı yiyerek gebe kalmaları anlatılır²⁴.

Çocuksuzluk Türk Halk kültüründe genellikle bahtsızlık olarak değerlendirilir ve çocuğu olmayan kişiler kınanır. Özellikle kadının çocuk sahibi olamaması onun ayıplanmasına ve hor görülmesine yol açar. Kırgızlarda “doğurmayan kadından, yavrusu olan keçi daha değerlidir” (tuubagan katından, ulagı bar ečki cak) gibi sözlerle doğuramayan kadının değersiz olduğu vurgulanır²⁵.

Hem kadın hem de erkek için kullanılan “züriyetsiz, dölsüz, tohumusuz” gibi yakıştırmalarla çocuksuz kişiler kınanarak toplum içindeki statüleri aşağı çekilir²⁶. Manavgat’ta çocuğu olmayanlar için “tutuk, dumanı tütmez, bağlı, meyvesiz, yarım, avrat olamamış” gibi ifadeler kullanılarak bu kişiler hor görülmektedir²⁷.

Tüm bu sebeplerle aileler, yeni evlenen çiftlerden evlilikten kısa bir süre sonra bebek beklemeye başlar ancak gebeliğin gerçekleşmemesi durumunda Anadolu’da kusur öncelikle kadında aranır ve kadının çocuk sahibi olabilmesi için çeşitli pratikler yapılır. Bununla ilgili yapılan araştırmaları incelediğimizde kusurlu görülen kadın için “kısır gelin ocağımızı kellendirmedi” gibi ifadeler kullanılarak kadın üzerinde toplumsal bir baskının oluşturulduğu görülmektedir²⁸.

Kadın üzerinde oluşan toplumsal ve psikolojik baskı zamanla erkeğe de uygulanmaya başlar. Bu da bazen erkeği ikinci bir evlilik yapmaya zorlamaya dönüşür²⁹.

Konuyla ilgili Kökçü, Tekirdağ’ın Saray ilçesindeki araştırmasında şu bulgulara rastlamıştır:

“Çocuk olmadığı zaman ilk kusur kadında aranmaktadır. Yeni evlenen çifte çevreleri ve akrabaları tarafından “Çocuk yok mu, çocuğunuz olmuyor mu, sıkıntı sende mi, kısır mısın” gibi sorular sorularak bir baskı oluşturulmaktadır. Çocuğu olmayan kısır olarak anılan kadın,

²³ Ergin, 2004: 79.

²⁴ Velieccoğlu, 2010: 4-5.

²⁵ Dıykanbayeva, 2009: 180.

²⁶ Güngör, 2023: 37.

²⁷ Ak, 2022: 22.

²⁸ Ceylan, 2023: 73.

²⁹ Akgün, 2018: 67.

doğuramadığı için çevresindekiler tarafından küçümsenir ve bu eşine de sirayet etmektedir. Erkek de aynı biçimde çevresi tarafından küçümsendiğinde toplumsal ve ruhsal eziklik hissetmektedir³⁰”.

Çocuk sahibi olmanın soyun devamını sağladığına ve kadının aile içindeki yerini sağlamlaştırdığına yönelik halk anlayışından dolayı kadının doğuramaması toplum nazarında büyük bir eksiklik olarak görülür. Çocuğu olmayan erkeğin isterse ikinci bir evlilik yapmasının normal olduğu anlayışı bazı yörelerde kabul görmektedir³¹.

Anadolu’nun bazı bölgelerinde yapılan çalışmalar göstermiştir ki sadece kısırlığın değil, çocuğun kız olmasının da sorumlusu kadın olarak görülmüş ve yaptırımlar yine kadın üzerinden uygulanmıştır³². Görüldüğü üzere hem çocuk sahibi olmak hem de çocuksuzluk Türk halk inanışında oldukça ehemmiyetli bir yere sahiptir.

Araştırma alanımızda da gebe kalamamanın ilk sorumlusu kadın olarak görülür ve bu doğrultuda kadına dinsel, büyüsel ritüeller ya da halk hekimliği gerektiren işlemler uygulanır³³. Bölgede kadının doğurganlığını arttırmaya yönelik yapılan uygulamalar başlıklar halinde incelenmiştir.

1.1.2. Hamile Kalmak İsteyenlerin Uyguladığı Ritüeller

Çocuk sahibi olmak, aileyi bütünleştiren ve birbirine bağlayan en önemli unsurlardandır. Bu sebeple birçok kişi evlendikten kısa bir süre sonra evlat sahibi olmaya çalışır. Fakat bu her zaman mümkün olmayabilir.

Günümüzde modern tıbbın gelişmesi ve tüp bebek yönteminin artmasıyla bebek sahibi olmak daha kolay bir hale gelmiştir. Ancak teknolojinin henüz şimdiki kadar gelişmediği dönemlerde kadınlar, hamile kalabilmek için farklı yöntemler uygulamışlardır.

Anadolu halk inancında gebe kalamamanın ilk sorumlusu kadın olarak görülmüş ve çocuk sahibi olmanın çaresi yine kadında aranmıştır. Gebe kalmak için kullanılan geleneksel yöntem ve uygulamalar günümüzde hâlâ bazı bölgelerde zaman zaman kullanılmaktadır.

1.1.2.1 Halk Hekimliği Uygulamaları

Modern çağda alternatif tıp veya geleneksel tıp olarak nitelendirilen halk hekimliği, çok eski zamanlardan beri kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, halkın tedavi olmak için tecrübeli

³⁰ Kökçü, 2024: 47.

³¹ Bekdemir, 2023: 76.

³² Akgün, 2019: 68.

³³ K.K 2, K.K 3, K.K.7, K.K. 13, K.K. 16.

kişilere başvurarak onların tavsiyeleri doğrultusunda, çeşitli bitkisel ilaçlar kullanması ya da belirli ritüeller yapması olarak da ifade edilebilir. Boratav, bu terimi şöyle tanımlamıştır:

Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne «halk hekimliği» diyoruz³⁴.

Örnek ise halk hekimliği için “Halkın hastalık sebepleri hakkındaki görüş ve düşüncelerinin, hastalıkları tedavi etmek için kullandığı ilaç ve metotların hepsine birden halk hekimliği denmektedir.” tanımını yapmıştır³⁵.

Çağımızda modern tıbbın gelişmesiyle halk hekimliğine başvuru azalsa da halk hekimliği, tamamen yok olmamış, özellikle kırsal kesimde ve geleneksel ailelerde hâlâ tercih edilen bir uygulama olarak varlığını devam ettirmektedir.

Araştırma sahamız olan Korkuteli’nin köylerinde de kısır olduğu düşünülen kadınlar, öncelikle halk hekimi sayılabilecek ebelerle götürülerek ebeler tarafından tedavi edilir.

Ebeler, çoğunlukla elle tedavi yöntemini uyguladıkları ve gebe kalmak isteyen kadınların göbeğini çekerek rahim eşini bulmaya çalışırlar. Böylece kadındaki kusuru giderip kadının hamile kalmasının yolunu açmış olurlar. Konuya ilişkin kaynaklarımızdan derlediğimiz bilgiler şöyledir:

“Hamile kalmak isteyip çocuk sahibi olamayan kadınların, ‘göbek düşkünü’ denilen bir rahatsızlığı olduğu düşünülerek ebeler tarafından ‘kasık kaldırma’, ‘karın bastırma’, ‘bel çekirme’, ‘elek çekme’ işlemi uygulanır³⁶”.

“Çocuğu olmayan kadınlar, köyün ebelerine gidip karın bastırması denilen bir uygulama yaptırırlar. Burada ebeler, gebe kalmak isteyen kadına çeşitli dualar okuyarak kadının göbeğini çeker. Böylece kadının hamile kalacağı düşünülür³⁷”.

Ayrıca yörede, gebe kalmak isteyen kadınların ebelerle giderek göbeklerinin etrafına sabun sardırıldıkları³⁸, ebe gümeci otundan yapılan karışımı bellerine sürdükleri³⁹ de kaynaklarımızca belirtilmiştir.

Günümüzde ise hamile kalmak isteyen kadınların halk hekimliğinden ziyade doktorlardan yardım alarak modern yöntemleri kullandıklarına, yapılan saha araştırmalarımız neticesinde ulaşılmıştır⁴⁰.

³⁴ Boratav, 1984:122.

³⁵ Örnek, 1966:105.

³⁶ K.K. 1, K.K. 6, K.K. 36, K.K. 67.

³⁷ K.K. 4, K.K. 6.

³⁸ K.K. 36, K.K. 37.

³⁹ K.K. 67.

⁴⁰ K.K. 63, K.K. 65, K.K. 66.

1.1.2.2. Delikli Taş ve Kaya

Taş kültü, Türk mitolojisinde önemli bir yerdedir. Taşların bir ruha sahip olduklarına ve onların iyileştirici gücünün olduğuna inanılır. Bu sebeple çeşitli hastalıkların şifası için farklı taşlarla yapılan ritüeller mevcuttur. Örneğin; Başkurtlar'da bebeğin, göbek bağına taşın üzerinde keserek çocuğun daha sağlıklı ve uzun ömürlü olacağına inanılır⁴¹.

Ayrıca geleneksel halk inancında, taş ve kayaların benzediği nesne ve taşın şekli de önem arz eder. Taşlar hangi nesneye benziyorsa onunla ilişkilendirilerek farklı inanç ve uygulamalar geliştirilmiştir.

Mardin'in Elmahahçe ilçesinde bulunan bir tarafı beşik şeklinde olan "Ho Taşı"nın, bebekleri her türlü hastalıktan koruduğuna ve bebeğin yaşayıp yaşamayacağına dair haber verdiğine inanılır⁴².

Özellikle delikli taşlar, Anadolu halkı tarafından kutsal sayılmış ve çeşitli sağaltma işlemleri için kullanılmıştır. Çocuğu olmayan kişilerin bu taşlardan geçerek bebek sahibi olabileceklerine inanılmaktadır. Ayrıca delikli taşlardan geçebilen kişilerin günahsız olduğuna dair bir inanç da bulunmaktadır⁴³.

Delikli taş inancı, İslamiyet'in benimsenmesiyle azalsa da tamamen kaybolmamıştır. Günümüzde gerek Anadolu'da gerekse farklı İslam uygarlıklarında çeşitli taşlara kutsallık yüklenmektedir. Bunun en bilinen örneği olarak Hacerül Esvet taşını söyleyebiliriz. İslam inancına sahip kişiler tarafından oldukça önem verilen Hacerül Esvet taşı, Kabe'ye giden hacıların ona dokunmak, kafalarını sokmak için birbirleriyle adeta yarıştıkları bir taştır. Cennetten geldiğine inanılan bu taş günahkârların dokunamayacağı yönünde bir inanış vardır. Benzer bir inanışa Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde bulunan delikli taşta rastlanmaktadır. İnanışa göre günahkâr olan kişiler zayıf bile olsalar, bu delikli taştan geçmeleri mümkün değilken, günahsızlar kilolu bile olsa taş genişleyerek onlara yol vermektedir.⁴⁴

Korkuteli'nin köylerinde de bazı taşların kutsal olduğuna ve bu taşların gebe kalmak isteyenlere şifa vereceğine yönelik bir inanış bulunmaktadır. Bunlar genellikle delikli taşlardır. Yeniden doğuşu simgeleyen delikli taşlar, kişinin taştan geçerek arınmasını sağlar. Bir anlamda, yeni ve günahsız bir hayata geçişi sembolize eder. Eski günahlarından temizlenen kadının, kolaylıkla çocuğu olacağına inanılır. Konuyla ilgili kaynak şahıslardan edindiğimiz bilgiler şöyledir:

⁴¹ Khisamitdinova, 2018: 215-218.

⁴² Turan, 2016: 172-173.

⁴³ Turan, 2016: 169.

⁴⁴ Karaoğlu, 2022: 1854.

“Hamile kalmak isteyen kadınlar, Kırkpınar Yaylası’nda bulunan delikli taşlardan geçerek çocuk sahibi olacaklarına inanırlar. Ayrıca düşük yapan kadınlar ve başka dileği bulunan kişiler de bu taşlardan geçerler⁴⁵”.

“Çocuğu olmayan ya da ölü doğan kadınlar, yaylalarda bulunan delikli taşlardan geçerler. Böylece sağlıklı çocuklarının olacağına inanırlar⁴⁶”.

Bir başka kaynağımız ise “Yazır’da büyükçe bir yüksek delikli taş vardır. Çocuğu olmayan kadınlar o taştan üç kere geçerler çocuğu olsun diye⁴⁷” sözleriyle Korkuteli halk kültüründe delikli taş inanmalarının olduğunu ifade etmiştir.

Ayrıca yörede yaptığımız saha araştırmaları neticesinde sağlıksız olduğu düşünülen çocukların da delikli taştan üç kere geçirilerek sağlıklarına kavuştuklarına dair bir inanın olduğu da tespit edilmiştir⁴⁸. Kaynağımız, “konuşamayan, yürüyemeyen çocukları delikli taştan geçirirler. Genelde üç kez yaparlar bunu. Çocuk şifa bulsun diye yaparlar⁴⁹” diyerek halk arasında delikli taş inancının varlığını sürdürdüğüne değinmiştir.

Sonuç itibariyle, taş ve kayaların günümüzde de çeşitli hastalıkların tedavisi için sağaltma amacıyla kullanıldığı söylenebilir.

1.1.2.3. Türbe/ Yatır Ziyaretleri

Türk halk inancında ölüm, bir son değil yeni ve sonsuz bir hayatın başlangıcı olarak kabul edilir. Ölen kişilerin ruhlarının, farklı bir boyutta yaşadığı düşünülür. Bu sebeple insanlar, zorda kaldıkları bir durum için atalardan ve geçmişte yaşamış manevi yönüyle kuvvetli olduğu düşünülen kişilerden, yardım isteyerek onları bir nevi şefaatçi yapıp dertlerinden kurtulmaya, hastalıklarından şifa bulmaya çalışırlar.

Atalar kültürünün günümüze yansması olarak kabul edilebilecek bu inanışlar, geleneksel halk yaşamında yaygın olarak görülmektedir. Türbe-yatır ziyaretleri, bayram gibi özel günlerde yapılan kabir ziyaretleri, mezarlığın yanından geçerken sessiz olmak ve dua okumak gibi gündelik hayatta karşımıza çıkan uygulamalar, bu inanışın canlılığını sürdürdüğünü kanıtlar niteliktedir.

Ayrıca, Şamanizm ve Gök tanrı inancının yansması olarak kabul edilebilecek bu anlayış, geçmişte yaşayan ataların ruhlarına saygı duyarak zaman içinde onları Tanrı katında yüksek görmeye dönmüş ve bu durum ataları şefaatçi yaparak onlardan medet ummaya evrilmiştir.

⁴⁵ K.K. 5.

⁴⁶ K.K. 6.

⁴⁷ K.K. 26.

⁴⁸ K.K. 29, K.K. 32.

⁴⁹ K.K. 49.

İslamiyet'in kabulünden sonra ise ata ruhlarından yardım isteme; veli, derviş, evliya gibi manevi yönü güçlü olduğu düşünülen kişilerden yardım dilemeye dönüşmüştür⁵⁰.

Çocuk sahibi olmak için türbe ve yatırların ziyaret edilmesi hem Anadolu'da hem de Türk coğrafyasında karşımıza çıkan bir durumdur. Kazaklar'da, çocuk sahibi olmak isteyenler, evliya mezarlarına gelerek dualar edip çocuk sahibi olmayı dilemektedir⁵¹.

Kırgızlarda çocuğu olmayanların beşik toyu gibi törenlere davet edilmemesi⁵², Kırgız halkının çocuksuz kişilere bakışını göstermekle birlikte Kırgız kadınlarının gebe kalmak için olağanüstü güçlerden yardım dilemesinin yolunu açmıştır. Kadınlar türbelere giderek veya şamanlardan ve Umay Anadan medet umarak çocuk sahibi olmayı dilemektedirler⁵³.

Benzer şekilde Kaşkaylar'da da çocuk sahibi olabilmek için türbe ziyaretleri oldukça önemli kabul edilir⁵⁴.

Anadolu'ya bakıldığında ise durumun Türk dünyasından farklı olmadığı ve türbe, yatır ziyaretlerinin Anadolu'nun hemen her bölgesinde var olduğu görülmektedir. Örneğin; Malatya'da çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, Abdulvahap Gazi ve Zeynep Ana Türbesini ziyaret ederek bir ritüel gerçekleştirirler. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın, boynuna geçirdiği bir yularla kendini türbeye satmaya niyet eder. Yuları oradaki çocuklardan birinin eline verir. Yular elinde bulunan çocuk, kısarak satıyormuş gibi bağırır. Daha sonra orada bulunan çocuklar, bir fiyat verir. En yüksek fiyatı kadının kocası vererek kadını satın alır. Türbeye yüz sürerek dua edip çocuk dilerler⁵⁵.

Bitlis'te de Karababa Türbesi ziyaret edilerek türbenin başına yumurta ve çocuk elbiseleri bırakılır. Böylece aile, çocuk sahibi olmayı umar⁵⁶.

Korkuteli'nin köylerinde de derviş, evliya adlarıyla anılan türbeleri ziyaret, onlara adak adayıp dua etme, oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Özellikle çocuğu olmayan, düşük yapan ya da çocuğu doğup ölen kadınların sağlıklı bir evlat sahibi olmak için bu zatların türbelerini ziyaret ettikleri, saha araştırmalarımızda tespit edilmiştir. Hemen her köyde karşılaştığımız türbe inancı günümüzde de canlılığını korumaktadır. Köyden köye farklılık gösteren ritüellerin bulunması sebebiyle kaynaklar kişilerden derlenen bilgilerin doğrudan aktarılmasının yerinde olacağı kanaatindeyiz.

⁵⁰ Dıykanbayeva, 2009: 306.

⁵¹ Çetin, 2021: 40.

⁵² Yeşil, 2014:69.

⁵³ Yeşil, 2012: 58.

⁵⁴ Karaaslan, 2010: 54.

⁵⁵ Karaağaç, 2013: 25.

⁵⁶ Ergöz, 2019: 98.

“Çocuğu olmayan kadınlar, ‘İnnice’ denilen suyun yanında bulunan yatıra giderek çaput bağlayıp dilek dilerler⁵⁷”.

“Çocuk sahibi olamayanlar, çeşitli yatırlara giderek dua ederler. Söbüce yaylasında bulunan ‘Boz Musa’ türbesine giderek dua ettikten sonra orada uyumaya çalışırlar. Uyandıklarında gördükleri rüya doğrultusunda çocuk sahibi olup olamayacaklarını anlarlar.”⁵⁸

“Hamile kalmak isteyen kadınlar, hocalara muska yazdırırlar. Daha sonra köyde ermiş olduğuna inanılan bir zatın türbesine giderek dua ederler⁵⁹”, “Gebe kalmak isteyen gelinler Akçaören taraflarında bulunan yatıra gidip dua ederler⁶⁰”.

“Yazır’ da Erendede Türbesi vardır, oraya gideriz. Çocuğu olmayan ya da doğup ölen kadınları oraya götürürler. Dua ederler, dilek dilerler. Sonra da kurban keserler ama adaktır o. Kendileri yemez, dağıtırlar⁶¹”.

Bölgede oldukça rağbet gören⁶² Erendedeler Türbesiyle ilgili yapılan ritüeli başka bir kaynağımız şöyle anlatmıştır: “Erendedeler, denilen yatırlar vardır. Çocuğu olmayan kişi, kendisiyle aynı adı taşıyan başka kişilerden üç ya da dört tane bıçak alır. Bir tane de kendi evinden bıçak koyar. Sonra o bıçaklara bez bağlayıp türbelerin oraya koyup döner. Birkaç gün sonra gidip bakar. Hangi türbedeki bıçak küflendiyse o yatırdaki dedenin niyetiyle yedi tane kurban keser. Çocuğu da olur yapanların⁶³”.

Korkuteli’nde yapılan diğer türbe ziyaretleri kaynaklarımızca şöyle ifade edilmiştir:

“Kurt Baba deriz depenin başında bir yatır vardır. Kısır olanlar oraya gider. Para koyar, yaşmaklarını koyar, dua ederler. Orada rüyaya yatarlar. Orası aynı gabir gibidir. Kimisi de kurban keser⁶⁴”.

“Ziyaret tepesine çıkarlar. Ama oraya da herkes çıkamaz. Çok yüksektir. Oraya çıkıp dilek dilerse kabul olur derler⁶⁵”.

“Seydiköyü’nde bir yatır var. Oraya gidip yedi tane kurban keserler. Hem çocuk olsun diye yaparlar hem de yaşasın diye yaparlar.⁶⁶”.

“Sultan Korkut Mağarasına giderler. Ama çok zordur çıkılması, sadece nasibi olanlar çıkabilir zaten. Oraya gidip dua eden çoğu insanın çocuğu olur⁶⁷”.

⁵⁷ K.K. 4.

⁵⁸ K.K. 3, K.K. 4, K.K. 8, K.K. 9, K.K. 16, K.K. 17.

⁵⁹ K.K.12, K.K. 30, K.K. 35.

⁶⁰ K.K. 17.

⁶¹ K.K. 28.

⁶² K.K. 40.

⁶³ K.K. 63.

⁶⁴ K.K. 48.

⁶⁵ K.K. 27.

⁶⁶ K.K. 33.

⁶⁷ K.K. 39.

Araştırmamız sonucunda, Korkuteli genelinde türbe ve yatır ziyaretlerini yapanların sadece çocuğu olmayanlar değil, hemen her yaş ve kesimden kişiler olduğu kanaatine varılmıştır. Ev sahibi olmak isteyen, hastalığına şifa arayan, evlenemeyen kişilerin de türbe ve yatırları ziyaret edip dua ettiği yapılan saha araştırmaları neticesinde tespit edilmiştir⁶⁸.

1.1.2.4. Hamile Kalmak İçin Yapılan Farklı Ritüeller

Çocuk sahibi olamamak; bir eksiklik, bir kusur olarak görülür. Toplum nazarında kusurlu gibi görünmek hem erkek hem de kadın için oldukça zorlayıcı bir durumdur. Bu güç vaziyetten kurtulmak için çocuğu olmayan kadınlar, birçok farklı yöntemle başvurmaktadır. Daha önce değindiğimiz yollarla hamile kalamayan kadınlar, daha farklı yöntemler denemişlerdir. Bunlardan biri çocuğu olmayan kadının çok çocuk sahibi olan başka bir kadının iç çamaşır lastiğini alıp kullanmasıdır. “Çocuğu olmayan kadınlar, çok çocuklu bir kadının uçkurluğunu alıp kendi donuna bağlar. Böylece hamile kalacağına inanır⁶⁹”. Bu yöntemle çok çocuklu kadının bahtının kendisine geçip muradına ereceğini düşünür. Yörede uçkurluk değiştirmenin eski zamanlarda olağan olarak kabul gördüğü kaynaklarımızca belirtilmiştir⁷⁰. Burada taklit büyüünün⁷¹ izleri görülmekte ve benzeri benzer çeker inancıyla bir ritüel gerçekleştirilmektedir.

Bunun dışında gebe kalmak için büyü, muska gibi yolları deneyen kadınlar da vardır. Burada amaç, kötü ruhların kadın üzerindeki etkisini kırarak, kadının çocuk sahibi olmasının yolunu açmaktır. “Gebe kalamayan gelinleri, hocaya götürüp okuturlar, muska yaptırırlar⁷²”.

“Hamile kalmak için kadınlar muska yazdırıp boyunlarında taşırlar⁷³” sözleriyle kadınların gebe kalma maksadıyla çeşitli muskalardan yararlandıkları aktarılmıştır.

1.1.3. Çocuğu Olup Düşenlerin veya Ölenlerin Uyguladığı Ritüeller

Çocuğun olması kadar sağlıklı bir çocuk sahibi olmak da toplum ve aile nazarında oldukça önemlidir. Bazı aileler gerek hamilelik esnasında gerekse çocuk doğduktan sonra çeşitli nedenlerle evlatlarını kaybedebilmektedir.

Çocuklarını kaybeden aileler, bu durumun bir daha olmaması için çeşitli yöntemlere başvurarak kendilerini bu kötü ihtimalden korumaya çalışırlar.

⁶⁸ K.K. 42, K.K. 53, K.K. 54, K.K. 68.

⁶⁹ K.K. 17.

⁷⁰ K.K. 17, K.K. 18.

⁷¹ Örnek, 1966:35.

⁷² K.K. 3.

⁷³ K.K. 12.

Araştırma alanımızda doğacak çocuğun yaşaması ve sağlıklı olması için adak adayıp kurban kesme ritüelinin yapıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir. Yine kaynak kişilerimiz tarafından bu durumda olanların çoğunlukla yedi kurban keserek dua ettikleri ifade edilmiştir⁷⁴.

Adak adamanın dışında, Türk Mitolojisinde yer alan ağaç kültüyle ilişkilendirilebilecek, oyuk ağacın içinden geçme ve bu şekilde bebek sahibi olmayı bekleme de vardır. Farklı kültürlerde tür olarak değişiklik gösterse de ağaçlar genellikle kutsal sayılmaktadır. Özellikle yalnız ve tek olan ağaçlar, ulu olarak görülerek onlar etrafında dua etmek, çaput bağlayarak dilek dilemek gibi pratikler yapılmaktadır⁷⁵.

Ağaç, Türkler için çoğunlukla kutsal kabul edilmiş ve çocukla ilişkilendirilerek doğumu sembolize eder hale gelmiştir. Tanrı kutunun kaynağı olan kutsal ağacın, bereketin dışında zürriyetin devamının sağlanmasında da etkin rol oynaması ağaç ve çocuk arasındaki sıkı bağı göstermektedir⁷⁶. Yaradılışa ait Türk destanlarında ağaca yer verilmesinin nedenini de bu inanışla ilişkilendirmek mümkündür. Çeşitli Türk topluluklarında ağaç vesilesiyle Tanrıdan çocuk dilemek görülmektedir. Kırgız Türklerinde kısır kadınların elma ağacının altında oynamaları ya da Karaçay Türklerinin yurttan yalnız ağaç olarak isimlendirilen ağaçlara giderek dilek dilemeleri⁷⁷ bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Anadolu’da da kutsal ağaçlar yardımıyla çocuk sahibi olmaya çalışılmaktadır. Kısırlığı gidererek çocuk sahibi olmak için oyuk ağaçların içinden geçmek Türk halk düşünce sisteminde zaman zaman karşılaşılan bir durumdur. Korkuteli’nde de oyuk ağacın içinden geçerek gebe kalınacağına dair inanış günümüzde varlığını sürdürmektedir. Oyuk ağacın içinden geçme ritüelini kaynağımız, “çocuğu sürekli düşen ya da hiç hamile kalamayan kadınlar, Aydede Kavağı denilen oyuk bir ağacın içinden dua ederek geçerler. Böylelikle sağlıklı bir çocuk sahibi olacaklarını düşünürler⁷⁸” sözleriyle anlatmıştır. Ayrıca aynı kaynak kişiden edinilen bilgilere göre yörede çocuk sahibi olmak için kutsal sayılan ağaçlara perşembe ve cuma günü gibi İslami inanca göre önemli kabul edilen günlerde çaput bağlanarak dilek dilenmektedir⁷⁹.

⁷⁴ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 12, K.K. 26.

⁷⁵ Yeşil, 2012: 57.

⁷⁶ Ergun, 2017:335.

⁷⁷ Ergun, 2017:346.

⁷⁸ K.K. 3.

⁷⁹ K.K. 3.

1.1.4. Gebelikten Korunma Yöntemleri

Çocuk sahibi olmak, her ne kadar güzel ve müjdeli bir durum olsa da bazı aileler, çocuk istemeyebilir. Bunun sebebi bazen ekonomik kaygılar bazen bir çocuğun sorumluluğunu almak istememe bazense zaten birden fazla çocuğa sahip olmaktır.

Toplum içerisinde, çocuksuzluk kadar fazla çocuk sahibi olmak da yadırganır. Genellikle kadın üzerinde toplumsal ve psikolojik baskı uygulanır. Bu da kadın için hamileliğin istenmeyen gebeliğe dönüşmesine yol açabilir. Böyle bir durumda çocuk istemeyen kadınlar, günümüzde modern tıbbın imkânlarından faydalanarak çocuğun olmaması için tedbir almaktadır.

Ancak modern tıbbın henüz bu kadar gelişmediği dönemlerde, çocuk sahibi olmak istemeyen kadınlar, kocakarı yöntemleri olarak adlandırılan uygulamalar yaparak gebeliğin önüne geçmeye çalışmışlardır. Çoğu zaman hem anne hem de bebek için risk oluşturan bu yöntemlerden en bilineni ağır kaldırmak ve yüksek yerden atlamaktır.

Gebeliği istemeyen kadınların ilk olarak ağır kaldırarak çocuğu düşürmeye çalıştıkları kaynak kişilerimizle yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir. “Kadınlar çocuğu istemiyorsa ağır kaldırır. Ayrıca yüksek yerlerden atlayıp düşük yapmaya çalışırlar⁸⁰”.

Toplum nazarında ana rahmine düşen çocuğu istememek ayıp ve günah sayılır. Bu sebeple kadınlar, düşük yapma işlemlerini gizli saklı yaparlar. Bu durum, yapılan işlemin hem kadına hem de bebeğe zarar vermesiyle sonuçlanabilmektedir. “Hamilelikte çocuğu düşürmek için soba kurumunu suya karıştırıp içerlermiş ama bunu yapan kadınlar da bazen zehirlenip ölürlermiş⁸¹”.

Köy yerleri gibi kırsal alanlarda gebeliği istemeyen kadınlar, bulundukları yerlerdeki ebelere giderek çocuğu düşürmek için bazı bitkisel karışımlar yaptırarak gebeliği sonlandırmaya çalışmışlardır. Kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeler doğrultusunda ebe gümece otuyla yapılan bir karışımı içerek bebeğini düşüren kadınların olduğu saptanmıştır. “Çocuğu istemeyen kadınlar, ebelere gizlice gidip ebegümece otundan bir ilaç yaptırıp içerlermiş. Sonra da bebek tutunamaz düşürmüş⁸²”. Ayrıca ebelere giderek “bel çiğnetme” denilen bir uygulamanın yapılmasıyla istenmeyen gebeliğin sonlandırıldığı da kaynaklarımızca ifade edilmiştir⁸³. Bir başka kaynağımız ise kendisinin çocuk düşürmek için yaptığı işlemi şöyle anlatmıştır: “Bizim burada bir yaşlı abamız vardı. Bilirdi bu işleri. Ona gittim. Kasığımı kaldırdı. İki gün sonra da düşürdüm çocuğu. Beş aylık vardı çocuk⁸⁴”.

⁸⁰ K.K. 1, K.K. 2, K.K. 12, K.K. 17, K.K. 31, K.K. 69.

⁸¹ K.K. 1.

⁸² K.K. 1, K.K. 55, K.K. 56.

⁸³ K.K. 26, K.K. 28.

⁸⁴ K.K. 63.

Bunların dışında gebeliği istemeyen kadınların maydanoz, adaçayı gibi ödem attırıcı bitkileri kullanarak çocuğu düşürmeye çalıştıkları da saha araştırmalarımızda tespit edilmiştir. “Gebeler çocuğu düşürmek için adaçayı, maydanoz suyu, ebegümecei kaynatıp içmek gibi şeyler yaparlar⁸⁵”.

Görüldüğü üzere çocuk sahibi olmayı istemek kadar olmamayı tercih etmek de hemen her dönemde karşılaşılabilen bir durumdur.

1.1.5.Gebelik/ Gebe Kalma

Sözlük anlamı “Karnında yavru bulunan (kadın veya hayvan), yüklü, hamile, aylı olan gebe kavramı aslında insan hayatının en zor ve karmaşık dönemlerinden birini ifade etmektedir⁸⁶”.

Yeni bir canlının oluşumu karnında tamamlanan kadın, gebelik boyunca psikolojik ve fiziksel yönden pek çok değişiklik geçirir. Hemen her konuda normale göre daha hassas olması sebebiyle bazı bölgelerde hamile kadın, hasta olarak kabul edilir⁸⁷. Toplum nazarında doğum sonuna kadar hasta olarak nitelendirilen kadının, lohusalık döneminde kirli kabul edilmesi kadının toplum nezdinde tabu olarak görüldüğüne işaretir⁸⁸.

Kadın, gebeliğin oluştuğunu çoğu zaman aybaşı olarak adlandırılan âdet döngüsünün bozulmasıyla fark eder. Ayrıca vücudunda meydana gelen uyku ve sersemlik hali, aşırı yorgunluk, mide bulantısı, baş dönmesi gibi değişiklikler de gebeliğin habercisi olarak kabul edilir.

Gebe kalmak, çağımızda herkesle paylaşılan mutlu bir haber olarak değerlendirilse de günümüzün aksine geçmiş dönemlerde, özellikle ailenin erkek bireyleriyle paylaşılması ayıp sayılarak gebelik, olabildiğince saklanmaktaydı.

Geleneksel Türk aile yapısında kayınvalide ve kayınpederle yaşayan gelin, durumu öncelikle kayınvalidesiyle paylaşıırken gebeliği ailenin diğer üyelerine kayınvalide, bildirirdi. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde durumun araştırma bölgemizde de farklı olmadığı tespit edilmiştir. “Hamile kadınlar, gebeliklerini açıklamaya çekinirlermiş. Önce kaynanasına anlatırlarmış⁸⁹”.

Gebeliğin saklanması sebebi, gebeliğin başlangıcı ve seyrinin toplum nazarında ayıp sayılmasıdır⁹⁰. Bunun dışında hamile kadını ve henüz gelişim aşamasında olan bebeği nazar ve

⁸⁵ K.K. 3.

⁸⁶ Büyük Türkçe Sözlük, 1998: 1327.

⁸⁷ Örnek, 1977: 135.

⁸⁸ Kasımoğlu, 2022: 486.

⁸⁹ K.K. 3, K.K. 5.

⁹⁰ Örnek, 1977:135.

kötü ruhlardan korumak amacıyla gebelik, özellikle ilk üç ay saklanır. Böylelikle bebeğin anne karnında tutunması sağlanmaya çalışılır⁹¹.

1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları

Kadının hamile kalmasıyla toplumda kadına verilen önem, artar. Kadın, hem soyun devamını sağladığı hem de aileye yeni bir üye kazandırdığı için toplum nazarında değerli bir konuma yükselir. Aile içindeki yeri ve konumu sağlamlaşır.

Ancak bununla beraber bebeğin sağlıklı olması için doğuma kadar, kadına yeni sorumluluklar yüklenir. Gebelikle birlikte yeni âdet ve inanışlar uygulanmaya başlar. Hamileliğin sorunsuz bir şekilde ilerlemesi ve nihayetinde sağlıklı bir bebek dünyaya gelmesi için farklı pratikler yapılır.

Hamilelik, kadına anne vasfını vermekle kalmayıp onun sağlıklı bir şekilde bebeğini kucağına alması için anneye ve aile büyüklerine yeni görevler verir. Ailenin özellikle büyük kadınları hem annenin hem de bebeğin sağlığı için çeşitli ritüel ve inançlarla onları korumaya çalışır. Bu süreç çocuk doğup belirli bir yaşa ulaşınca kadar devam eder. Genellikle çocuğun dişlerinin çıkmasıyla uygulanan törenler sona erer.

Hamile kadının özellikle bazı yiyecek, içecek ve bitkilerden uzak durması gerektiğine inanılır. Bunların çocuğun bedeninde kalıcı izler bırakabileceği düşünülür. Gennep, hamile bir kadının kaçınmalarını dinamist, bulaşıcı, doğrudan ve negatif riti yerine getirmek olarak tanımlamaktadır⁹².

Araştırma bölgemizde ciğer ve gül hemen herkesin en dikkat ettiği unsurlar olarak gözlemlenmiştir. Gebe bir kadının ciğere, zeytine ve güle kesinlikle dokunmaması gerektiğine, dokunduğu takdirde ise çocukta bunların yansıması olan izlerin çıkacağına inanılmaktadır.

“Hamile kadınlar, ciğere dokunmaz. Dokunursa bebekte kalıcı siyah lekelerin oluşacağına inanılır. Ayrıca gülü koklamak ya da dokunmakla da bebekte gül izi denilen kırmızı lekelerin oluşmasından korkulur⁹³”.

“Gebe kadınlar, ciğere dokunmaz. Dokunmak zorunda kalırsa elini vücuduna değdirmeden hemen yıkar. Vücuduna yanlışlıkla dokunursa bebeğin dokunulan yerinde kara lekeler çıkar⁹⁴”.

“Gebeler, ciğerin dışında ayrıca başka sakatata da dokunmamaya çalışırlar. Bebekte iz kalmasın diye⁹⁵”.

⁹¹ K.K. 10

⁹² Gennep, 2022:17.

⁹³ K.K. 1.

⁹⁴ K.K. 5.

⁹⁵ K.K. 3.

“Hamileler güle ve ciğere dokunmazlar. Bebekte iz kalmasından korkarlar⁹⁶”.

“Gebe kadının gülü koklaması ya da güle dokunması iyi karşılanmaz. Çocukta gül izi denilen lekelerin oluşacağı düşünülür⁹⁷”.

“Gebeler, zeytin ve zeytin çekirdeğine dokunmazlar. Ben oluşacağına inanırlar⁹⁸”.

“Kadın hamileyse tavşan eti yedirmezlerdi. Çocuk tavşana benzer derlerdi⁹⁹”.

“Bizim buralarda kekiğe dokundurtmazlar gebeyi. Alerji olur, çocuk zarar görür diye¹⁰⁰”.

Nesnelere dokunmanın dışında ayrıca hamile kadınların cenaze evine gitmesi de toplum nazarında hoş karşılanmaz. Bebeğe ve anneye zarar gelebileceği, ölen kişinin ağırlığının onlara geçebileceği düşünülür. Korkuteli’nin köylerinde de bu inanişaya sıkça rastlanmaktadır. Bu sebeple gebe ve lohusa kadınları, olabildiğince cenaze evinden uzak tuttukları gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili kaynak kişilerden elde edilen bilgiler şöyledir:

“Hamile kadınlar ölü evine gitmez ve cenazeye bakmaz. Ölünün ağırlığı gebeye geçmesin diye. Ayrıca lohusalar da gitmez¹⁰¹”.

“Gebeler ölü evine gitmez, ölüye bakmazlar. Cenazenin kötü talihinin bebeğe geçmesinden korkarlar¹⁰²”.

Gebe kadının cenaze evine gitmesi her ne kadar hoş karşılanmasa da bazen gebe, ölü evine gitmek ve cenazeye bakmak zorunda kalabilir. Bu durumda ölünün ağırlığının gebe veya lohusa kadına geçmemesi için bazı uygulamalar yapılır.

“Ölüye bakmak zorunda kalan hamile kadının çamaşırına kesik atarlar. Böylece ölünün ağırlığı kadının üstünden alınmış olur¹⁰³”.

“Hamile ya da lohusa kadın ölü evine gitmez ama gitmek zorunda kalırsa hemen kendi evine dönmez. Başka birinin evine gider, orada tuvalete girer. Maksat ölü evinin ağırlığını kendi evine taşımamaktır¹⁰⁴”.

“Hamile ya da lohusa olan kadınlar, ölü evine gitmek zorunda kalırsa cenazenin konulduğu mezardan bir avuç toprak alır. O toprağı kattığı suyla yıkanır. Ölünün ağırlığını üstünden atar¹⁰⁵”.

⁹⁶ K.K.6, K.K. 8, K.K. 18.

⁹⁷ K.K. 2, K.K. 4, K.K. 5, K.K.7, K.K.11, K.K. 12, K.K. 16.

⁹⁸ K.K. 40, K.K. 42.

⁹⁹ K.K. 26.

¹⁰⁰ K.K.67.

¹⁰¹ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 7, K.K. 12, K.K. 13.

¹⁰² K.K. 5.

¹⁰³ K.K.12.

¹⁰⁴ K.K. 6.

¹⁰⁵ K.K. 41.

Yapılan pratiklerle gebe kadının, ölünün ağırlığından kurtulmaya ve bebeğini korumaya yönelik davranışlar sergilediği görülmektedir.

Ayrıca, bebeğin güzel ve sağlıklı olması için hamilelere çeşitli uygulamalar yaptırılır. Hem anne adayını hem de çevredekiler buna oldukça dikkat eder.

Hamilenin kötü şeylere bakmaması, yararlı olduğu düşünülen yiyeceklerden yemesi ya da bazı hayvanlardan uzak durması bebeğin güzel ve sağlıklı olması için yapılan uygulamalardandır. Örneğin; Bosna’da gebenin önünden tavşan geçmesi uğursuzluk olarak nitelendirilir ve çocuğun hayatı boyunca şanssız olacağına inanılır¹⁰⁶.

Kazaklar’da ise gebe kadınlar; deve, balık ve tavşan eti yemekten uzak dururlar. Bunun farklı sebepleri vardır. Deve eti yiyen kadının geç doğum yapmasından, balık eti yiyen kadının çocuğunun balık gibi suskun olacağından, tavşan eti yiyen gebenin çocuğunun ise dudağının yarık olmasından korkularak bu hayvanların etlerini gebelere yedirmezler¹⁰⁷.

Tatarlar’da ise hamile kadınlar, bebeğinin çirkin olmasından korkarak kurbağaya bakmazlar. Yine Tatarlar’da gebe kadının saç kesmesi iyi karşılanmaz, saç kesen gebenin çocuğunun ömrünün kısa olacağına inanılır¹⁰⁸.

Anadolu’nun güneyindeki Türkmenler, anne karnındaki çocuk oynamaya başladığında annesi aya bakarsa çocuğun ay parçası gibi güzel olacağına¹⁰⁹ inanırlar.

Araştırma bölgemiz olan Korkuteli’nde de durum farklı değildir. Anne adayları bebeğinin sağlıklı ve güzel olması için değişik uygulamalar yaparlar.

“Doğacak çocuk, gamzeli olsun diye anneye bol bol ayva yedirirler¹¹⁰”.

“Gebe kadının güzele bakmasını isterler. Çocuğun bakılan kişi gibi olacağına inanırlar¹¹¹”.

“Gebe kadın, kötü şeylere ve ayı, maymun gibi çirkin hayvanlara bakmaz. Çocuğun güzel olması için güzel birine baktırılır¹¹²”.

“Hamile kadınlara üzüm, erik yedirirler. Çocuğu üzüm, erik gözlü olsun diye¹¹³”.

“Hamile kadın, sokakta yürürken yoldan geçen erkeğe çok bakmaz. Çocuğun o kişiye benzemesinden korkar¹¹⁴”.

¹⁰⁶ Trako Harşit, 2023: 13.

¹⁰⁷ Çetin, 2021: 83.

¹⁰⁸ Karimova, 2017: 62.

¹⁰⁹ Yeşil, 2014: 81.

¹¹⁰ K.K. 5, K.K. 9, K.K. 12, K.K. 14, K.K. 16.

¹¹¹ K.K. 16.

¹¹² K.K. 17.

¹¹³ K.K. 65.

¹¹⁴ K.K. 17.

Görüldüğü üzere Türk halk anlayışında, hamile kadının kötüye bakması ya da kötü yerlerde bulunması hoş karşılanmaz ve çocuğun anne karnında olsa bile bulunulan ortamdan hem fitrat hem de fiziki yönden etkileneceğine inanılır. Nitekim günümüzde yapılan bazı bilimsel araştırmalar çocuğun anne karnındayken birçok şeyi hissedip ona göre tepki verdiğini göstermiştir.

1.1.7. Aşerme/ Aşeren Kadının Yaptığı Uygulamalar

Aşerme (aş verme) sözlükteki tanımıyla “Hamilelikte bazı yiyeceklere karşı düşkünlük göstermek, çok arzulamak veya nefret etmek, tiksirmek” olarak ifade edilmektedir¹¹⁵.

Gebelikte kadının değişen hormonları ve annenin bebeğini koruma içgüdüsünden dolayı gebe, bazı yiyeceklere karşı tiksinti veya arzu duyabilir. Halk arasında gebenin bu isteğinin karşılanması ya da tiksinti duyulan nesnenin göz önünden kaldırılması oldukça önemli bir konu olarak bilinir. Azerbaycan’da aşeren kişiye aşerdiği yiyeceğin verilmesi “yeriyi bulma, tike verme” olarak adlandırılır¹¹⁶.

Bosna Hersek’te hamile bir kadının aşerdiği yiyeceği vermeyen kişinin gözünde arpacak çıkacağı ve bu kişilerin büyük günaha girdiği düşünülür¹¹⁷.

Kırgızlar da aşermeye oldukça ehemmiyet verirler. Öyle ki Kırgızların en ünlü destanı olan Manas’ta bile aşerme konusuna değinilmiştir. Destana göre Manas’ın annesi Pars yüreğine aşerir. Pars’ın yüreğini bulup yedirirler. Nitekim Manas, pars gibi kuvvetli olur¹¹⁸. Burada annenin yiyip içtiği şeylerin henüz doğmamış olmasına rağmen çocuğun geleceğini etkilediğine dair inanın izleri görülmektedir.

Aşerme durumu yalnızca halk inancı olarak kalmayıp modern tıpta da kendine yer bulmuştur. Sümbüllü makalesinde bu konuya şöyle değinmiştir:

“Aşermenin kesin sebepleri tam bilinmemekle beraber, hamilelikte meydana gelen hormonal değişikliklerin veya kan şekeri seviyesindeki değişmelerin önemli rolü olduğu bilinmektedir. Hamileliğin başlangıcında artan ve anne ile yavru arasındaki alışveriş yolu olan plesantadan salınan östrojen, anne adayının koku alma duyusunun hassasiyetini artırır. Östrojen ve progesterin hormonları ayrıca beyin sapındaki kemoreseptörleri aktive edici bölgenin” hassasiyetini artırarak, kandaki çok az bulunan toksinlerin(zehirlerin) keşfedilmesini sağlar. Beynin bu bölgesi kanda bulunan toksinin farkına vardığında, bulantı ve kusma hislerini harekete geçirir¹¹⁹”.

¹¹⁵ Türkçe Sözlük, 1998.

¹¹⁶ Alptekin, 2009:317.

¹¹⁷ Trako Harşit, 2023:16.

¹¹⁸ Dıykanbayeva, 2009: 185.

¹¹⁹ Sümbüllü,2004: 136.

Anne adayının fizyolojik değişimlerinin neticesinde, vücudunun ihtiyaç duyduğu besini umulmadık bir zamanda, umulmadık bir nesneyle karşılaşması ihtiyacı olarak da düşünölebilen aşerme, her gebede farklı olarak görölür. Bazı gebelerde yiyeceğe karşı aşırı isteklilik olarak ortaya çıkarken bazılarında ise tam tersine yiyeceklerden tiksinti olarak görölür. Deyimin aslının aş yermek olduğunu ifade eden Boratav, burada yiyeceklere karşı tiksinti duymanın zamanla anlam değiştirerek gebenin canının çektiği yiyecek olarak anlamlandırıldığını söylemektedir¹²⁰.

Araştırma sahamızda görüştüğümüz hemen herkes bu konudan titizlikle bahsetmiş ve hamile kadının aşerdiği şeyin mutlaka temin edilmesi gerektiğini söylemiştir. Aşerdiği yiyeceği bulamayan gebe kadının çocuğunda bir uzuv noksanlığı¹²¹, eksiklik¹²²veya sakatlık¹²³ olacağına dair günümüzde de yaşatılan bir inanç vardır.

Her ne kadar aşerilen yiyecek temin edilmeye çalışılsa da köy şartları, parasızlık, mevsimsel durumlar gibi sebeplerden dolayı gebe istediğine her zaman ulaşamaz. Böyle durumlarda gebeler, çeşitli ritüeller yaparak doğacak çocuğunu kötölükten ve eksiklikten korumaya çalışır. Kaynaklarımız bu korunma ritüellerini şöyle anlatmıştır: “Aşerdiği yiyeceği bulamayan hamileler avuçlarını yalayıp koltuk altına sürerler. Böylece aşermenin geçeceğine inanılır¹²⁴”.

“Gebe kadın, aşerdiği yiyeceği bulamazsa “Umdüğün bu” diyerek avcunu yalar. Bu şekilde çocukta uzuv noksanlığı olmaz¹²⁵”.

Bir diğer kaynağımız ise aşeren kadının istediği yiyecek bulunamadığı durumlarda kadına bu isteğinin giderilmesi için kil yedirildiğini belirtmiştir¹²⁶.

Yörede aşeren kadının isteklerine oldukça önem gösterilmekte ve mümkün olduğunca aşerilen yiyecek temin edilmeye çalışılmaktadır.

1.1.8. Çocuğun Cinsiyetini Belirlemek İçin Yapılan Ritüeller

Anne karnındaki bebeğin cinsiyetini öğrenmek, günümüzde tıp biliminin gelişmesiyle oldukça kolay olsa da tıp ilminin henüz bu kadar ilerlemediği dönemlerde cinsiyet tayini için değişik uygulamalar yapılmıştır. Genellikle gebenin karnının şekline, vücut tipine ve yediklerine bakılarak cinsiyet tahmini yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca gebenin gün içindeki hareketlerine, yürüyüşüne bakarak da bebeğin cinsiyeti üzerine yorumlamalar yapılmaktadır.

¹²⁰ Boratav,1984:146.

¹²¹ K.K. 5, K.K. 6.

¹²² K.K. 3, K.K. 16.

¹²³ K.K. 9, K.K. 14.

¹²⁴ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 5, K.K. 6, K.K. 8, K.K. 9, K.K. 14, K.K. 18.

¹²⁵ K.K.2, K.K 7, K.K.12, K.K. 17, K.K. 58, K.K. 59.

¹²⁶ K.K. 27.

Geleneksel Türk aile yapısında, özellikle ilk çocuğun erkek olması beklentisi yüksektir. Erkek çocuğun ailenin ve soyun devamını sağladığı düşünüldüğünden daha makbul görülür. Örnek'in ifadesiyle daha işe yarar ve tercih edilenin erkek çocuğa yorulmasının¹²⁷ temelinde de erkeğin kıza nazaran daha üstün görülmesi yatmaktadır. Anadolu'nun bazı yörelerinde kız çocuğu olan kişilerin erkek evlat sahibi olabilmek için tekrar evlendikleri de görülmektedir¹²⁸.

Erkek çocuk beklentisi gebe kadının yaşam döngüsünü de etkilemektedir. “Ye tatlıyı doğur atlıyı” anlayışından dolayı gebeler, tatlı yiyeceklere yönlendirilmeye çalışılır. Korkuteli'nde gelin eve geldiği gün kucağına erkek çocuk oturtularak gelinden beklenilenin o yönde olduğu mesajı verilir¹²⁹.

Bebeğin cinsiyeti aile için merak konusu olsa da Korkuteli'nde genel anlayış, “eli ayağı düzgün olsun da kız-erkek fark etmez¹³⁰” yönündedir.

Yörede cinsiyeti tahmin etmek için öncelikle hamile kadının fiziki özelliklerine ve karnının şekline bakılır. Bu konuda kaynak kişilerden elde ettiğimiz bilgiler şöyledir:

“Bebeğin cinsiyetini belirlemek için annenin karnının şekline bakılır. Kadının karnı sivriyse erkek, yuvarlaksa kız olur¹³¹”.

“Gebenin karnı ince ve uzunsa erkek, yayvansa kız çocuğu olur¹³²”.

“Hamile kadının karnı büyükse erkek, kalça kısmı genişse kız olacağına inanılır. Ayrıca tatlı yerse erkek, ekşi yerse kız olacağı düşünülür¹³³”.

“Bebeğin cinsiyetini belirlemek için hamile kadının göbeğine bakılır. Karın sivriyse erkek, yayvan ve genişse kız olacağına inanılır¹³⁴”.

Cinsiyet belirlemede bazı nesnelere sembolik anlamlar yüklenerek onlar üzerinden bebeğin cinsiyeti anlaşılmaya çalışılır. Örneğin; Kırgız Türklerinde hamile kadının arkasından bir erkek tuz serper. Gebe, kaşını ya da başını kaşırsa çocuğun erkek, burnunu kaşırsa kız olacağına inanılır¹³⁵.

Kazak Türklerinde de gebe kadının arkasından ayakkabı fırlatılarak cinsiyet tahmini yapılmaya çalışılır. Ayakkabı ters şekilde düşerse bebek erkek, düz düşerse kız olacak diye yorumlanır¹³⁶.

¹²⁷ Örnek, 1966:59.

¹²⁸ Akgün, 2019: 57.

¹²⁹ K.K. 13.

¹³⁰ K.K. 3.

¹³¹ K.K. 1, K.K. 16.

¹³² K.K. 5.

¹³³ K.K. 3.

¹³⁴ K.K. 12.

¹³⁵ Yeşil, 2012: 66.

¹³⁶ Çetin, 2021: 77.

Korkuteli’nde ise “Bebeğin cinsiyetini anlamak için somye adı verilen divanın altına bıçak ve makas konulur. Gebe kadın haberi olmaksızın bıçağın olduğu yere oturursa erkek, makasın olduğu yere oturursa çocuğun kız olacağına inanılır¹³⁷” şeklinde yapılan cinsiyet tahmini pratiği vardır.

Ayrıca yörede gebenin yediklerine bakılarak da cinsiyet üzerine tahminler yapılmaktadır. “Hamile olan kadının yediklerine bakarak çocuğun cinsiyeti anlaşılır. Tatlı yerse erkek, ekşi yerse kız olacağı şeklinde inanç vardır¹³⁸”.

Tüm bunların dışında araştırma alanımızda, gebenin niyetiyle kurban kesilerek bebeğin cinsiyeti anlaşılmasına çalışılır. Kaynağımız, “Gebe kadının niyetiyle bir kurban kesilir. Genellikle bu kurban keçi olur. Kesilen keçinin kafasını ütüp ikiye bölerler. Eğer kafanın içinde kıl varsa çocuk erkek, kıl yoksa kız olacağına inanılır¹³⁹” demiştir. Başka bir kaynağımız ise kurbanın özellikle o niyetle kesilmesine gerek olmadığını kelleyi yarayacak kişinin niyetlenmesinin yeterli olduğunu dile getirmiştir¹⁴⁰.

Elde edilen bilgilerden hareketle anne karnındaki bebeğin cinsiyetinin hemen her zaman merak konusu olduğu ve bunun öğrenilmesi için çeşitli yöntemlerin uygulandığı görülmüştür. Günümüzde bu inanışlar değer kaybetse de tümüyle unutulmayarak az da olsa yaşatılmaya devam etmektedir.

1.1.9. Doğum Öncesi Bebek İçin Yapılan Hazırlıklar

Anadolu halk inancında “doğmamış çocuğa don biçilmez” anlayışıyla bebek dünyaya gelmeden önce bebek için herhangi bir hazırlık yapılmaz. Hazırlık yapmanın, uğursuzluk getireceğine inanılır. Çocuk, sağlıklı bir şekilde dünyaya geldikten sonra bebeğin ihtiyaçları aile halkı tarafından karşılanır. Günümüzde popüler kültürün etkisiyle bu durum değişse de bazı köy ve ailelerde eski inanç varlığını sürdürmektedir.

“Çocuk doğana kadar kıyafet dikilmez. Çocuk doğunca babasının göyneğine (gömlek) sarılır. Doğumdan önce kıyafet alınması ya da hazırlık yapılması uğursuzluk sayılır¹⁴¹” sözleriyle kaynaklarımız, eskiden bebek için doğmadan önce hazırlık yapmanın toplum nezdinde hoş karşılanmadığını ifade etmişlerdir.

¹³⁷ K.K. 5, K.K. 33.

¹³⁸ K.K. 6, K.K. 9, K.K. 12, K.K. 14.

¹³⁹ K.K. 2, K.K. 7.

¹⁴⁰ K.K. 71.

¹⁴¹ K.K. 7, K.K. 8, K.K. 12.

1.1.9.1. Beşik Düzme/ Beşik Türleri

Türk kültüründe beşik düzme, önemli bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğacak çocuk için çok fazla hazırlık yapmak, her ne kadar iyi sayılmasa da bebek doğmaya yakın bebeğin beşiği düzülmeye başlar. Genellikle aile büyükleri bebeğin örtüsü, yatağı, yastığı gibi bebeğe lazım olacak eşyaları hazırlarlar.

Beşik düzme farklı Türk topluluklarında değişik âdetlerle yapılır. Kazan Tatarları'nda beşiği bebeğin babası yapar ya da kayınvalide hazırlar. Özbekler'de ise beşik hazırlama işi lohusanın annesine düşer¹⁴². Anadolu'da, doğacak olan çocuk ailenin ilk torunuysa beşik, kız anneleri tarafından hazırlanmaktadır¹⁴³.

Araştırma alanımızda ise beşiğin erkeğin ailesi tarafından düzüldüğü kaynak kişilerce belirtilmiştir. “Beşiği kaynanası yapar. Eksiklerini tamamlayıp beşiği hazırlar¹⁴⁴”.

Beşiğin içine konulacak eşyalar kadar, bebeğin yatırılacağı beşik türleri de önemlidir. Bebek, doğduktan sonra hasta olmaması için bebeğin yatırılacağı yer özenle hazırlanır. Günümüzden farklı olarak hazır bebek bezlerinin olmayışı, insanları alternatif bir yol bulmaya itmiştir. Bu sebeple değişik tarzlarda beşikler kullanılmıştır. Eskiden Korkuteli'nde sıkça tercih edilen Silbinç isimli beşiği kaynağımız, “Silbinç denilen oyuk tahta beşikte çocuk yatırılırdı. Çocuğun altına bez bağlanmaz. Bebek o oyuk yere çişini yapardı. Kış günlerinde soğan pişirilip oyuğa konulur. Böylece çocuğun soğuk algınlığından korunacağına inanılırdı¹⁴⁵” sözleriyle anlatmıştır.

Beşik yapılırken hem manevi hem de fiziki boyutuyla bebeği koruyup güvende tutacak şekilde hazırlanmaya çalışılır. Bundan dolayı beşiğin yapımında, dayanıklı ve güçlü ağaçların kullanımı tercih edilir. Bunun sebebi, beşiğin uzun süre kullanılabilmesinin yanında, ağacın gücünün bebeğe geçeceğine olan inançtır. Örneğin; Kazan Tatarlarında kötü ruhları kovmada tutsü olarak da kullanılan ardıç ağacının beşik yapımında da sıklıkla tercih edildiği araştırmalarda tespit edilmiştir¹⁴⁶.

Korkuteli'nde de benzer sebeplerden dolayı ağaç ya da tahta beşiklerin kullanıldığı kaynak kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde ortaya konmuştur. Kaynak kişilere göre hazırlanan beşikler şu şekildedir:

“Bebekler tahta ya da ahşap beşiklerde yatırılırdı. Tahtadan güç alıp kuvvetli olacakları düşünülürdü¹⁴⁷”.

¹⁴² Zaripova Çetin, 2018: 424.

¹⁴³ Türbedar, 2011: 57.

¹⁴⁴ K.K.9, K.K. 10.

¹⁴⁵ K.K. 1.

¹⁴⁶ Zaripova Çetin, 425:2018.

¹⁴⁷ K.K. 3, K.K. 5.

“Beşiklerin yapımında ceviz, çam, söğüt gibi dayanıklı ağaçlar kullanılırdı. Hem birden fazla çocuk kullanılsın diye hem de çocuk, o ağaç gibi dayanıklı olsun diye¹⁴⁸”.

Doğayla iç içe yaşayan Türklerin, ağaç gibi tabiat unsurlarından faydalanarak onları hayatlarının hemen her alanına dâhil ettikleri söylenebilir. Ağacın dayanıklılığının onunla temas halinde olan çocuğa geçebileceği inancı temas büyüsünün¹⁴⁹ bir yansıması olarak düşünülebilir. Ayrıca söğüt ve çam ağaçlarının Türk kültüründeki yeri düşünüldüğünde bu kutlu ağaçların¹⁵⁰ yeni nesilleri kutsayarak onların uzun ömürlü olmasını sağlamaları temenni edilmektedir.

1.2.Doğum Sırası

Bebeğin anne karnındaki serüveni sona erdiğinde, doğum hadisesi meydana gelir. Köy yerleşimlerinde, eskiden profesyonel bir sağlık hizmeti almak neredeyse imkânsızdı. Bu sebeple, köylerde doğumları ebe adı verilen kişiler yaptırdı. Bu kişiler, genellikle halk hekimliği bilgisine sahiptiler. Hemen her köyde bulunan ebeler, modern bir eğitimi olmayan çoğunlukla usta- çırak yöntemiyle doğum yaptırmayı öğrenmiş kişilerdir.

Doğum sürecinin olabildiğince kolay ve doğumun sorunsuz geçmesi için ebelerin yönlendirmesiyle aile büyükleri, bazı hazırlıklar ve uygulamalar yaparlar. Bu uygulamayı kaynağımız, “doğumun kolay olması için gebe kadının sırtını ve karnını ovarlar¹⁵¹” diye anlatırken bir diğer kaynağımız ise “ebeler, önceden söyler. Sıcak su hazırlayın, temiz bez hazırlayın diye oradakilere ne gerekiyorsa söyler. Onlar da zaten önceden kaynananın hazırladıklarından getirip ebeye verirler¹⁵²” şeklinde aktarmıştır.

Doğum sırasında ailelerin yaptıkları dışında doğum sancısının başladığını düşünen gebe de, doğumun rahat geçmesi için birtakım ritüeller yapar. Kaynak kişimiz bu durumu “bizim köyde kadınlar, doğumları yaklaşıncı ceplerine çerez, ayın oyun bir şeyler doldururlar. Doğum sancısı gelmeye başlayınca yakınarda bulunan çocuklara onları dağıtırlar ki doğumları kolay geçsin diye¹⁵³” sözleriyle aktarmıştır.

Farklı Türk topluluklarında, doğum sırasında anneyi ve bebeği kötü ruhlardan koruyup doğumun kolay geçmesini sağlamak için çeşitli merasimlerin yapıldığı bilinmektedir.

¹⁴⁸ K.K. 3.

¹⁴⁹ Örnek, 1966:37.

¹⁵⁰ Ergun, 2017:260-301.

¹⁵¹ K.K. 1.

¹⁵² K.K. 20.

¹⁵³ K.K. 26.

Altay Türklerinde doğumun zor geçmesi, al basması olarak yorumlanır ve al karısını kovmak için erkekler, çeşitli gürültülü sesler çıkararak kötü ruhu oradan uzaklaştırmaya çalışırlar¹⁵⁴.

Yine Altaylarda doğum olacağı zaman; kiler, ev ve sandıkları açarlar. Ateşe yağ atarak, doğum tanrısı Ayısı'ta "Yolun açık olsun" derler. Çocuk doğduğu an yağlı yemek yerler; bir hayvanı kurban keser, hayvanın kafasını kırmadan pişirirler. Kemiklerini de bir kaba doldurup ormanda bir ağaca asarlar¹⁵⁵.

Gagavuzlarda doğum kolay olsun diye, gebe kadına eşinin elini yıkadığı su içirilir. Böylece sağlıklı ve kolay bir doğumun gerçekleşeceğine inanılır¹⁵⁶.

Tatarlarda ise doğum yapacak kadın, kocasının şalvarının üstünden geçerse doğumun daha çabuk ve kolay olacağına inanılır¹⁵⁷.

Anadolu'da da doğumun rahat geçmesi için yapılan bazı pratikler vardır. Örnekleyecek olursak; İzmir'de doğumun kolay olması için, gebe kadın doğum yapmış başka bir kadının elinden su içer. Saçları örgülüyse örgüler çözülür¹⁵⁸.

Tekirdağ'da ise Meryem Ana Otu ya da Fatma Ana Otu olarak bilinen bitkiyi suyun içine koyarak, bitki açıldıkça kadının rahminin açılıp doğumun kolay olacağına inanılır¹⁵⁹.

Erciş'te saç uzun ve örüklü bekâr kızlar çağırılır ve doğum sancısı çeken kadın yüz üstü çevrilerek belinin üzerinde örgüler açtırılır. Kur'an okunarak dualar edilir¹⁶⁰.

Korkuteli'nde ise doğum esnasında uygulanan çok fazla bir ritüel olmamakla beraber kaynaklarımızdan derlenen bilgiler şöyledir:

"Evelde yapıldığını ben gördüm. Kadınların doğumu kolay olsun diye doğum sancısı başlayınca bir ip gererlerdi. Kalınca urgan gibi bir ip olurdu. Kadının göbeğini ipin üstüne getirir kadını iki üç kişi tutardı. Arkadan ebe de sırtına, karnına bastırırdı. Çocuk hemen insin diye yaparlardı¹⁶¹".

"Doğumun kolay olması için sancı tutunca hemen bir kalıp sabun getirirlerdi. Sabunu gebe kadının eteğinin üstünden atıp alttan tutarlardı. Üç kere yaparlardı. Bebek de sabun gibi kaysın da doğum çabuk olsun diye¹⁶²". Burada temelde yatan düşüncenin taklit büyüsünün etkisiyle "benzer işlemler benzeri çeker¹⁶³" anlayışının olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁵⁴ Yeşil, 2013: 159.

¹⁵⁵ Özdemir, 2022: 28.

¹⁵⁶ Yeşil, 2013: 160.

¹⁵⁷ Karimova, 2017: 65.

¹⁵⁸ Karimova, 2017: 65.

¹⁵⁹ Kökçü, 2024: 37.

¹⁶⁰ Akgün, 2019: 83.

¹⁶¹ K.K. 60.

¹⁶² K.K. 47.

¹⁶³ Örnek, 1966: 63.

Korkuteli’nde doğum sonrasında doğumu yaptıran ebeye verilmek için çeşitli hediyelerin hazırlandığı yapılan saha araştırmalarında görülmüştür. Bu bohçada para dışında lif, patik, havlu, sabun, eşarp gibi kırsal alanda kolaylıkla bulunabilecek eşyalar yer alır. Verilecek hediyelerin içeriği ailelerin maddi olanaklarına göre farklılık gösterebilmektedir. Ebeye verilen bohçaların muhteviyatıyla ilgili kaynak şahıslarımızdan edindiğimiz bilgiler şöyledir:

“Doğumdan sonra ebeye küçük bir bohça içinde tülbent, eşarp, havlu, lif, patik, para, sabun, çorap gibi hediyeler emeğinin karşılığı olarak verilir¹⁶⁴”.

“Ebeye verilen bohçaya kına, ayakkabı, para, lif, sabun gibi hediyeler konur¹⁶⁵”.

“Bebek doğduktan sonra ebeye para ve tatlı verilir. Ayrıca ailenin maddi gücü iyiye bunlarla birlikte bohça da hediye eder¹⁶⁶”.

Doğum sırasında yapılan pratiklerle, doğumu kolaylaştırıp hem annenin hem de bebeğin sağlıklı bir şekilde bu süreci atlatmasına yardımcı olmaya çalışılır.

1.3. Doğum Sonrası

1.3.1. Lohusa Kadının Kaçınmaları

Doğum gerçekleştikten sonraki ilk kırk günlük süreçte anne, lohusa olarak adlandırılır. Bu dönem hem anne hem de bebek için oldukça önemlidir. Bebek, dünyaya uyum sağlamaya çalışırken anne de bebeğin sorumluluğuna ve kendi yeni haline alışmaya çalışır.

Bu meşakkatli dönemde, anneye beraber tüm ailenin de hayatı bebeğe odaklı bir hale gelir. Bebeğin ve annenin sağlıklı bir şekilde bu süreci atlatabilmesi için özellikle kadın aile büyükleri, bazı ritüeller, uygulamalar ve dinsel-büyüsel merasimler yaparak onları kötü ruhlardan, nazardan ve hastalıktan korumaya çalışır.

Psikolojik ve fizyolojik açıdan yeni bir döneme geçen annenin bu durumu rahat atlatabilmesi için özen gösterilir. Anadolu’da “doğum yapan kadının mezarı, kırk gün açık olur” düşüncesinden dolayı bu süreçte annenin iyi beslenmesine, üşütmemesine ve yalnız bırakılmamasına dikkat edilir. Lohusa kadının sütünün artması ve daha çabuk toparlanması için çeşitli yiyeceklerle desteklenir.

¹⁶⁴ K.K. 3, K.K. 46, K.K. 68.

¹⁶⁵ K.K. 1.

¹⁶⁶ K.K. 5.

Araştırma bölgemizde, lohusalara özel yapılan bir yiyecek tespit edilmemekle beraber lohusalara kabız yapmayacak yumuşak yiyeceklerle çorba gibi sindirimi kolay besinlerin verildiği öğrenilmiştir¹⁶⁷.

Ayrıca lohusayı ziyarete gelen misafirlere ikram etmek için lohusa şerbeti ve lokum hazırlandığını kaynaklarımız “lohusa şerbeti yaparız, lokum dağıtırız¹⁶⁸” diyerek aktarmışlardır.

Yaklaşık altı hafta süren lohusalık sürecinde, anneden hem kendine hem de bebeğine çok dikkat etmesi beklenir. Ancak yeni doğum yapan annenin de bu dönemde korumasız olduğu düşünülerek anneye bebeğin kötü ruhların etkisi altına girmemeleri için tedbirler alınmaya çalışılır. Kalabalıktan, mezarlıktan ve cenazelerden uzak kalmaları için gayret edilir. Şalpazarı Çepnileri arasında doğumdan sonraki kırk gün için mezarın kapısı açıktır, denilerek anne ve bebek yalnız bırakılmaz¹⁶⁹.

Korkuteli'nin köylerinde ise lohusa kadınların cenazeye katılması hoş karşılanmaz. Ölünün ağırlığının bebeğe geçip onu hasta edeceğine inanılır. Ayrıca henüz kırkı çıkmamış yeni gelin veya başka bir lohusa kadınla karşılaşması da doğru bulunmaz. Kırklarının karışıp bebeğin ya da annenin hasta olabileceği düşünülür. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde bu konuya çok ehemmiyet verildiği gözlemlenmiştir. Kaynaklarımız bu görüşümüzü şu sözlerle desteklemektedir: “Yeni doğum yapmış kadınlar, ölü evine gitmez. Giderse ölünün ağırlığı anneyi ya da bebeği hasta eder¹⁷⁰”.

“Lohusayken kadın, düğüne veya cenazeye gitmez. Kırklarının karışacağına inanılır. Başka bir lohuseyla da karşılaşmaz, karşılaşarlarsa birbirlerine iğne verirler. Kırk basmasın diye¹⁷¹”.

“Lohusa kadınlar, cenaze evine gitmez. Lohusanın kırkının düşeceği ve kırklarının birbirine karışacağına inanılır. Ölünün ağırlığı anneye ya da bebeğe zarar verir diye korkulur¹⁷²”.

“Lohusa kadınlar, yeni evlenen gelinle de karşılaşmaz. Eğer aynı mahalledeyse yüksek bir yere çıkıp gelini karşılarlar. Gelinin kırkı düşmesin diye. Başka bir yerde karşılaşarlarsa da birbirlerine iğne verirler. Bunu karşılaşan lohuse kadınlar da yapar¹⁷³”.

¹⁶⁷ K.K. 7, K.K. 8, K.K. 13.

¹⁶⁸ K.K. 2, K.K. 7.

¹⁶⁹ Aça, 2008: 21-34.

¹⁷⁰ K.K. 1.

¹⁷¹ K.K. 5.

¹⁷² K.K. 17.

¹⁷³ K.K. 1.

“Lohusalar ölü evine gitmez ama mecbur kalıp gittiyse hemen kendi evine dönmez. Başka birinin evine gider¹⁷⁴”.

Lohusanın korunması gereken tek yer cenaze ya da düğün evi değildir. Lohusa, ayrıca nazardan ve kötü ruhlardan korunmak için de tedbirler alır. Bunu bazen kendisi bazen de bir yakını yapar. Örnek’in, “Kıskançlık ve haset duygularının ruhun dışı açılan pencerelerinden yani gözlerden fişkırlarak kurbanına isabet eden vurucu güç¹⁷⁵” olarak tanımladığı nazar, Anadolu halkının hemen her dönemde sakındığı bir güç olmuştur. Anadolu’da çocuğa nazar değmemesi için çocuğun yüzüne kara sürmek, nazarlık takmak, yatağına iğne veya makas gibi demir bir alet koymak, odasına iğde dalı, süpürge türünden bir eşya koymak oldukça yaygındır¹⁷⁶.

Araştırma alanımızda üzerlik otunu tütsü olarak kullanmak, nazarı deşebileceğinden şüphelenilen kişinin ayak izini çizmek gibi farklı yöntemlerin kullanıldığı kaynak kişilerce belirtilmiştir.

Kaynak kişilerimiz iz kesmek olarak bilinen ritüeli “lohusayı ziyarete gelen kişi nazar etmesin diye gelen kişinin ayak izini bıçakla keserler. Yani izini çizerler. Ya da gelen kişinin paçasından küçük bir parça kumaş alırlar. Alınan kumaş parçası yakılır¹⁷⁷” şeklinde anlatmışlardır.

Nazara karşı üzerlik otunun kullanımına değinen kaynaklarımız “Nazara karşı üzerlik otu kullanılır. Ya üzerlik otundan boncuk dizilerek lohusa odasına konur ya da üzerlik yakılarak tütsü yapılır. Bazen de üzerlik ıslatılıp suyu odaya ve anneye bebeğe serpilir. Böylece nazardan koruma sağlanır¹⁷⁸” diyerek üzerliğin birden fazla şekilde kullanıldığını belirtmişlerdir.

Nazarın değmemesi veya değen kişiden çıkması için bölgede yapılan diğer uygulamalar ise şöyledir:

“Dağın ağacı diye bilinen ağacın dallarından perşembe veya cuma sabahı ezan vaktinde keserler. Kabuğunu soyup evin bir yerine ya da bebeğin beşiğinin kenarına koyarlar. Böylece eve ve bebeğe nazar değmeyeceğine inanırlar¹⁷⁹”.

Bir diğer kaynağımız ise nazar için tuz yakılma ritüelinin yapılışını şöyle aktarmıştır: “Çocuk çok ağlar, durmazsa hemen bir topak kaya tuzunu tavaya atar, iyice kavururlardı. Sonra

¹⁷⁴ K.K. 11.

¹⁷⁵ Örnek, 1966:73.

¹⁷⁶ Örnek, 1979:242-243.

¹⁷⁷ K.K. 3, K.K. 23, K.K. 33, K.K. 57.

¹⁷⁸ K.K. 1, K.K. 29, K.K. 62.

¹⁷⁹ K.K. 3.

anneyle bebeği oturtup üzerlerine çarşaf gererlerdi. İşi bilen kadın getirir tuzun üstüne suyu döker. Tuz çatlar, göz göz olur. Nazar çıkmış olurdu¹⁸⁰”.

Yörede nazar için yapılan bir diğer uygulamada yumurta kabuklarının bir değneğe geçirilerek evin giriş kısmında bir yere asılmasıdır. Buradaki maksat, gelen kişinin dikkatini kabuğa çekerek nazarı engellemektir¹⁸¹.

Başka bir kaynağımız ise nazar için bölgede yapılan diğer bir uygulamayı “üzerlik, çörek otu, biraz tavuk pisliği bir de çıtlık ağacından bir parçayı birleriz. Çocuğun ya da annenin omzuna, yastığına dikeriz. Hiç nazar değmez o zaman¹⁸²” şeklinde anlatmıştır.

Ayrıca nazarın çıkması için nazar değdirdiği düşünülen kişiye ait saç, iplik gibi bir nesnenin üzerlik otuyla birlikte yakılmasının nazarı engelleyeceğine inanılmaktadır. Ancak burada önemli olan nazar eden kişinin alınan nesneden haberinin olmamasıdır. Haberi olduğu takdirde nazarın kırılmayacağı düşünülmektedir¹⁸³. Yapılan bu uygulamada kişiyle temas eden bir nesnenin yakılması temas büyüünün yansımasıdır demek mümkündür¹⁸⁴.

Ayrıca kara çaltı adı verilen ağaçtan kesilen dalın eve ya da lohusanın odasına konulduğu takdirde bebeği görmeye gelen kişilerin nazarının değmeyeceğine inanılmaktadır¹⁸⁵.

Bunların dışında muska¹⁸⁶, nazarlık¹⁸⁷ gibi sembolik unsurlardan yararlanılarak anne ve bebek kötü ruhlardan korunmaya çalışılır. Ayrıca içinde Kur'an, dua ya da surelerin bulunduğu bir çanta veya bez torbanın da lohusa odasına konulduğu söylenmektedir¹⁸⁸. Bu nesnelerin varlığının lohusaya veya bebeğe musallat olacak olan kötü ruhları, uzak tutacağına inanılır.

“Bebeği korumak için muska, nazarlık, Kur'an gibi koruyuculuğuna inanılan muhafazalar beşiğe konur¹⁸⁹”.

Muskanın içine dua dışında konulan malzemeyi kaynağımız şöyle ifade etmektedir: “Yaptırılan muskanın içine mutlaka çörekotu da koyarız. Çörekotu, ölümden başka her derde deva diye koyarlar¹⁹⁰”.

Tüm bu verilerden hareketle doğumdan sonraki ilk kırk günlük sürecin anne ve bebeğin sağlığı için toplum nazarında çok önemli kabul edildiği ve yeni doğan, savunmasız bebekle annesinin korunmaya muhtaç olduğu çıkarımına varabiliriz.

¹⁸⁰ K.K. 26.

¹⁸¹ K.K. 27.

¹⁸² K.K. 80.

¹⁸³ K.K. 64, K.K.65, K.K. 67.

¹⁸⁴ Örnek, 1966:36.

¹⁸⁵ K.K. 64, K.K. 66.

¹⁸⁶ K.K. 29.

¹⁸⁷ K.K. 27.

¹⁸⁸ K.K. 3.

¹⁸⁹ K.K.6, K.K. 8, K.K. 18, K.K. 64.

¹⁹⁰ K.K. 24.

1.3.2. Al Basması

Doğum gerçekleşikten sonraki süreçte annenin ve bebeğin sağlıklı bir şekilde birbirlerine uyum sağlamaları için ilk günler oldukça önemlidir. Bebeğin anneye güvenle bağlanması, annenin toparlanıp anneliğe alışması için bu dönemde her ikisinin de özel ilgiye ihtiyaçları vardır.

Toplumumuzda nazar ve kötü ruhların doğumdan sonraki ilk günlerde korumasız olan anne ile bebeği daha çabuk etkileyeceğine inanılır. Bu inanışlardan en bilineni ve yaygın olanı al basması olarak değerlendirilebilir. Al basmasının özellikle lohusa ve yeni evli kişilerde görüldüğü inancı, Türk toplulukları arasında oldukça yaygındır. Burada al karısı olarak tabir edilen varlığın toplum nazarındaki haline değinmek yerinde olacaktır.

Cinler taifesinden olduğuna inanılan, kırmızı giyen dişi bir varlık¹⁹¹ olarak halk belleğinde yer edinen al karısı için Örnek:

“Al karısı, bir dudağı yerde bir dudağı gökte, uzun parmak ve tırnaklı, al gömlek giyinen bir varlık olarak tasavvur edilir. Al karısının ağıl, samanlık, viranelik, su kıyısı, kaya, çeşme gibi yerlerde saklandığı düşünülür ve buralara girerken destur çekilir¹⁹²” tanımını yapmıştır.

Al basması, yalnızca Anadolu’da değil diğer Türk boylarında da rastlanılan bir inançtır. Lohusalık olarak bilinen doğumdan sonraki ilk kırk günde al basmasının olabileceği düşünülür ve bu durumun olmaması için tedbirler alınır.

Erbil Türkmenlerinde al nenesi veya Şave olarak adlandırılan al karısından korunmak için lohusa, kırk gün yalnız bırakılmaz ve bebeğin beşiğinin altına bıçak ile Kur’an-ı Kerim konulur¹⁹³.

Bosna Hersek’te Mora adıyla bilinen al karısının bebeğe onu emzirerek zarar verebileceğine dair inanış vardır. Buna göre anne, bebeğin çok ağlamasından sonra al karısından şüphelenerek bebeğin göğüs ucuna bakar. Burada düğme gibi bir sertlik varsa Mora’nın uğradığını anlar. Bebeği kurtarmak için bebeğin göğsünü sarımsakla ovar. Böylece al karısından bebeği korur¹⁹⁴.

Kırgızlarda ise al basmasından korunmak için demir bir eşyadan faydalanılır. Çoğunlukla demir bıçak, beşiğe ve lohusanın yatağına konur. Al karısının demirden korkup yaklaşamayacağına inanılır¹⁹⁵.

Anadolu’da da al karısından korunmak için çeşitli korunma ritüellerinin yapıldığı bilinmektedir. Korkuteli’nde ise al basmasına yönelik yapılan birden fazla uygulamanın olduğu

¹⁹¹ Tunç, 2023: 3195.

¹⁹² Örnek, 1977: 144-145.

¹⁹³ Al- Khalıdı 2023: 37.

¹⁹⁴ Trako Harşıt 2023: 28.

¹⁹⁵ Drykanbayeva, 2009: 192.

kaynak kişilerce belirtilmiştir. Bıçak veya makasla tedbir almak, kırmızı örtü örtmek bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim okumak ya da yastığın altına koymak da önlem almaya yönelik uygulamalardandır. Konuya ilişkin kaynak kişilerden şu bilgiler derlenmiştir:

“Yeni doğan çocuğun ve lohusanın yastığının altına bıçak, makas gibi demir bir alet konulur. Bunun al basmasını engelleyeceğine inanılır¹⁹⁶”. Burada al karısından korunmak için demirin gücünden faydalanılmaktadır. Türk mitolojisinde tanrıyla ilişkilendirilen demirin, tanrının yeri olan göklerden yeryüzüne indirildiğine inanılması¹⁹⁷ Eski Türk geleneklerinde demirin kutsal sayılmasına neden olmuştur. Eski inanışlarda var olan bu kutsiyetin yansımaları bu gelenekte görülmektedir.

“Çocuğa al basmasın diye kırmızı tülbent örterler¹⁹⁸”.

“Al basması inancı vardır. Kırk gün boyunca anne de bebek de yalnız bırakılmaz¹⁹⁹”.

“Bebeği al basmasın diye babasının gömleğini, kazağını beşiğin yanına koyarlar. Babasının kokusu bebeği korusun diye yaparız. Al karısı erkek kokusundan rahatsız olur derler²⁰⁰”.

“Yeni doğum yapan kadınla bebeğin yastığının altına bıçak, makas gibi demir alet koyarlar. Aksi takdirde annenin ve bebeğin zarar görüp korkacağına ya da öleceğine inanılır²⁰¹”.

Ayrıca yörede al basmasın diye kırk gün lohusa odasında gaz lambası yanması²⁰² geleneği günümüzde değişime uğrayarak ışık yakmak, aydınlık odada uyumak²⁰³ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların dışında, çöp gibi pis olan yerlerin kötü ruhların uğrak yeri olduğu düşünülerek lohusa kadını buralardan uzak tutmaya çalışırlar. Ayrıca koyun, keçi, kedi gibi hayvanların ruhani varlıklarla iletişim halinde olduğuna inanıldığından, kırkı çıkmamış anneyle bebeğini bu hayvanlardan uzak tutarak onları koruma altına alırlar. Konuyla ilgili inancı kaynak kişi şöyle aktarmıştır:

“Lohusa kadın, kırk gün çöpün yanına gitmez. Koyun, kuzu, kedi gibi hayvanlara kırk gün yaklaştırmaz. O hayvanların kılığına cin gibi kötü varlıklar girip kadına zarar verir diye korkarlar²⁰⁴”.

¹⁹⁶ K.K. 3, K.K. 62.

¹⁹⁷ Çerikan, 2014:289.

¹⁹⁸ K.K.1, K.K. 2, K.K. 6, K.K. 7, K.K. 8, K.K. 9, K.K. 14.

¹⁹⁹ K.K. 1, K.K. 5, K.K. 6.

²⁰⁰ K.K. 36, K.K. 37, K.K. 65, K.K. 72.

²⁰¹ K.K. 1, K.K. 4, K.K. 6, K.K. 8, K.K. 9, K.K. 14, K.K. 17.

²⁰² K.K. 43, K.K. 55, K.K. 56.

²⁰³ K.K. 41, K.K. 43, K.K. 44, K.K. 45.

²⁰⁴ K.K. 67.

Burada kılık değiştirme inancının halk nazarındaki yansımasının izlerini görmek mümkündür. Kötü veya iyi ruhların kılık değiştirerek insanların arasına karıştığı, onlara bazen iyilik bazense kötölük getirdiği düşüncesi Anadolu’da karşılaşılan bir inançtır. Halk, bu düşüncüyü İşlam inancıyla birleştirerek iyi ruhları Hızır, evliya olarak adlandırırken kötü ruhları ise cin, şeytan gibi isimlerle anmaktadır²⁰⁵.

İlk kırk günlük süreçte yalnızca anne değil bebek de ailesi tarafından özel bir korumaya alınır. Bebeğin bezinin dışarı bırakılmamasından banyo yaptığı suyun döküleceği yere varıncaya kadar her şeye dikkat edilir. Kaynak kişinin şu sözleri bu durumu örnekler niteliktedir.

“Çocuk kırkı çıkana kadar her banyo yaptırıldığında banyo suyu gül ağacının dibine, akarsuya ya da yol ayrımına dökülür. Al basmasın diye²⁰⁶”.

Tüm bunların dışında İşlami gelenek ve anlayış çerçevesinde oluşan hastayı ve güçsüzü koruma amaçlı alınan tedbirler de vardır. Bunların başında Kur’an-ı Kerim’den faydalanmak ve onun aracılığıyla aileyi kötölüklerden korumak gelir. Kur’an okumanın dışında onu yastığın altına koymak ya da bazı ayetleri muska haline getirip üstünde taşımak gibi uygulamalar da yapılmaktadır. “Bebek kırk günlük olana kadar çok dikkat edilir. Al basmasın diye yastığının altına muska, Yasin ya da Kur’an konur²⁰⁷”.

Görüldüğü üzere bebek ve anneyi korumaya yönelik birden fazla halk pratiği vardır. Fakat günümüzde genellikle bu uygulamalara rağbet edilmemekte bilimin ışığında modern tıptan faydalanarak bu süreç kolaylıkla atlatılabilmektedir.

1.3.3.Yeni Doğan Bebeğe Yapılan Uygulamalar

1.3.3.1. İsim Koyma

Çocuk doğduktan sonra anne babaya düşen ilk görevlerden biri de çocuğa isim koymaktır. İsim seçimi yapılırken çocuğun tüm hayatı boyunca taşıyacağı simgesel bir gücün de ona verildiği düşünülür. Nitekim Örnek, ad teriminin tanımını yaparken “insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten simge.²⁰⁸” ifadesini kullanarak bu konuya dikkat çekmektedir.

²⁰⁵ İpek, 2022: 51.

²⁰⁶ K.K. 5.

²⁰⁷ K.K. 6, K.K. 8, K.K. 16, K.K. 18.

²⁰⁸ Örnek, 1973:11.

Geçmişten günümüze Türk kültüründe ad koyma oldukça önemli bir yere sahiptir. Çocuğa verilecek olan ismin onun gelecekteki hayatını da etkileyeceğine inanılır. Bu sebeple sıradan, basit isimler verilmez. Verilecek isim hem simgesel hem de anlamsal olarak iyi ve güzeli çağrıştırır nitelikte olmalıdır. Böylelikle o ada sahip kişinin de güzel özellikleri bünyesinde toplayacağı düşünülür. Ayrıca ad seçimi yapılırken çocuğun doğduğu gün, ay ya da önemli bir olayın olup olmadığı da isim koymayı etkilemektedir²⁰⁹.

18.yy'ın ortalarından itibaren Rus ve Çin saldırılarına maruz kalan Türkistan coğrafyasında, o dönemde doğan çocuklara Hürriyet, Azat, Cenk, Cengâver, Galip gibi isimlerin sıklıkla verilmesi Türk Halk belleğinde özgürlüğe duyulan özlemin yansıması olarak kabul edilebilir²¹⁰.

Türk kültüründe, ismin kişinin karakterine yansıtacağına dair inanış bulunmaktadır. İsmi kişinin ahlaki yönünü de etkileyeceğine dair görüşü Örnek, şöyle ifade etmektedir:

“Ayrıca ad, insanın etik kişiliğinin de simgesidir. Adımı beş para etti, adını anmak bile istemem, adı batsın gibi deyimler de bunu göstermekte; adın çoğu kez onurla bir tutulması da bunu belgelemektedir. Bir onur zedelenmesi sorunununda söylenen; eğer benim adım Memet ise ben de bunu onun yanına koymam ya da sen benim adımı ağzına alacak adam mısın türünden sözler, adın kişilikle aynı tutulduğunu göstermektedir. Şu halde, hangi yandan bakılırsa bakılsın, ad gerek kişisel gerekse toplumsal karakteriyle yaşam düzeninin en önemli simgelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır²¹¹”.

Türk halk inanışında isim koymak destanlardan halk hikâyelerine varıncaya kadar birçok türde karşımıza çıkmaktadır. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un kendi adını belirlediği bölümde, beylerin bu duruma şaşırıp bunu Tanrı buyruğu olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Destanda bu bölüm şöyle aktarılmaktadır:

*“Türkler doğan çocuğa, hemen ad vermezlerdi,
Bir yaşına girmeden, ona ad seçmezlerdi.
Büyük toy yapıldı, eski Türk âdetince,
Öyle ad seçilirdi, çocuğun kudretince.
Kara-Han atlar kesti, yurdum şen olsun diye,
Çağırdı hep Türkleri, bir ad bulunsun diye.
Oğlancuk birdenbire, “Adım Oğuz'dur!” Dedi,
Beklemedi kimseyi, kendi adın verdi.
Ne kadar Türk var ise, hepsi şaşsa kaldılar,*

²⁰⁹ Örnek, 1975: 104.

²¹⁰ Çatlı Özen, 2019: 426-427.

²¹¹ Örnek, 1975: 103.

Bu, Tanrı sözü deyip, buyruğa katıldılar²¹²”.

Dede Korkut hikâyelerinde de ad alma, ad verme konusu işlenmiş, bir kahramanlık yapmadan çocuğa isim verilmediğine değinilmiştir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han, hikâyesinde bir kahramanlık yapmayan Dirse Han’ın oğlunun bir boğayı tek yumrukta devirdikten sonra Boğaç Han adını aldığı anlatılmıştır²¹³. Yine Dede Korkut hikâyelerinden olan Kam Püre’nin Oğlu Bamsı Beyrek’te, Bamsı Beyrek’e Dede Korkut’un ad verdiği anlatılmıştır²¹⁴. Burada adı veren kişi Dede Korkut adındaki bilge ve saygın bir kişidir. Sıradan biri değildir. Bu durum bize Türk toplumunda ad vermenin geçmişten günümüze kadar çok önemli sayıldığını gösterir niteliktedir.

Türk anlayışında ad verirken ata, dede isimlerinin de sıkça tercih edildiği bilinmektedir. Bunun ölen ataya karşı bir saygı ve vefa gösterisi olduğu aşikârdır. Ayrıca ata kültüyle de ilişkilendirmek mümkündür.

Araştırma sahamızda da çocuğa, genellikle aile büyüklerinin adının verildiği görülmüştür. Kaynak kişilerimizden edinilen bilgilere göre doğan çocuklara öncelikli olarak kaynana, kayınbaba başta olmak üzere aile büyüklerinin adının verildiği tespit edilmiştir²¹⁵.

Günümüzde bu geleneğin eskisi kadar kabul görmemekle beraber genellikle çocuklara iki isim verildiği ve ilk ismin yine aile büyüklerinin adı olduğu kaynak kişilerimizce belirtilmiştir²¹⁶.

Bunun dışında Korkuteli’nde yeni doğan çocuklara yakın tarihte ölmüş olan aile bireylerinin adının verildiği de görülmüştür²¹⁷. Bunu daha önce de belirttiğimiz gibi ata kültüyle ilişkilendirmek mümkündür. Çocuğa, ölen kişinin adı verilerek adının yaşamasıyla ölen kişinin ruhunun huzur bulması ve ölen kişinin adının yerde kalmaması²¹⁸ amaçlanır.

Verilen ismin çocuğun bahtını da etkileyeceğine inanılmaktadır. Özellikle daha önce çocukları doğup ölen kişiler, yeni doğan bebeğe onu yaşatmaya yönelik isimler vermeyi tercih etmektedirler. Anadolu’nun bazı yörelerinde çocuğu başkasından satın almış gibi göstererek kötü talihin değişeceği umulmaktadır. Burada çocuklara Satılmış, Satıldı gibi isimler verilerek daha önce ölen çocukların kötü bahtının onlara geçmesi engellenmeye çalışılır²¹⁹.

Korkuteli’nde de buna benzer uygulamaların yapıldığı kaynak kişilerce belirtilmiştir. Kaynak kişilerin genel kanaati şu şekildedir: “Çocuk ölmesin yaşasın diye Dursun, Yaşar,

²¹² Ögel, 2010: 158-159.

²¹³ Ergin, 2004:15.

²¹⁴ Ergin, 2004:40.

²¹⁵ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 7, K.K. 8, K.K. 12.

²¹⁶ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 5.

²¹⁷ K.K. 5.

²¹⁸ Örnek, 1975:107.

²¹⁹ Bekdemir, 2023: 104.

Durmuş, Dursiye, Umut gibi isimler verilir. Bu adları hem erkek hem de kız çocuklarına verirler²²⁰”.

Başka bir kaynağımız, kendi ailesinde duyduğu çocuğun yaşaması için isim koyma hadisesini şu sözlerle aktarmıştır: “Benim annemin çocuğu olup ölüyormuş devamlı. Sonra ablam doğunca adını Yaşar koymuşlar. Sonra doğan çocukları yaşadı annemin. Bir de bizim köyde aynı annem gibi çocuğu doğup ölen bir kadın vardı. O da hamile kalınca demiş ki yoldan ilk kim geçerse çocuğuma onun adını vereceğim. Yoldan geçenin adı da Yaşasın’mış. Çocuğuna Yaşasın adını koydu. O da yaşıyor²²¹”.

Görüldüğü üzere verilen isimlerle sadece doğan çocuğun değil, ondan sonra doğacak olan çocukların da kaderi etkilenmeye çalışılmıştır. Araştırma alanımızda, daha fazla çocuk istemeyen ailelerin doğan çocuklarına Yeter, Songül, Sonay gibi isimler verdiği tespit edilmiştir²²².

Çocuğa verilecek olan isim belirlendikten sonra İslami usullerle bebeğin kulağına adı çağrılır. İsim koyma uygulamasını kaynak kişi şöyle aktarmıştır: “Bir aile büyüğü abdest alarak bebeği kucağına alır. Bebeğin yönü kibleye döndürülür. Önce sol kulağına eğilip fısıltıyla kamet getirir. Sonra sağ kulağına ezan okur. Daha sonra üç kere bebeğin adını söyler. Böylece isim konmuş olur²²³”.

Tüm bu araştırmalardan hareketle Türk dünyasında, doğan çocuğa isim vermenin sıradan bir hadise olmadığı, özel önem gösterilmesi gereken bir konu olduğu sonucuna varılabilir.

1.3.3.2. Doğunca Bebeğe Yedirilen Yiyecekler

Günümüzde modern tıbbın gelişmesiyle birlikte bebeklere ilk altı ay sadece anne sütü verilmesi gerektiği kabul görmektedir. Ancak kırsal kesimlerde ve geleneksel yapıya bağlı bazı ailelerde, hâlâ doğar doğmaz çocuğa çeşitli ürünlerin tattırıldığı bilinmektedir. Bunların başında hurma ve zenzem gelmektedir.

İslami anlayış çerçevesinde gelişen bu gelenek Tahnik adıyla bilinmektedir. Tahnik, hurma ezmesi veya bal gibi tatlı bir maddenin yeni doğan çocuğun damağına sürülmesi anlamında kullanılan bir terimdir²²⁴.

Türk halk geleneğinde kendine yer bulan bu uygulama, çocuğun dünyada tattığı ilk şeyin tatlı olması ve ileriki zamanlarda imanlı biri olması için yapılır. Doğum esnasında hurma

²²⁰ K.K. 1, K.K. 4, K.K. 12, K.K. 16, K.K. 17, K.K. 47, K.K. 50.

²²¹ K.K. 26.

²²² K.K. 10, K.K. 11.

²²³ K.K. 18.

²²⁴ TDV İslam Ansiklopedisi.

bulamayanların alternatif olarak çocuğun ağzına bal, pekmez veya şekerli su sürdükleri bilinmektedir.

Korkuteli’nde de bebeklere doğunca zenzem, hurma, şekerli su gibi ürünlerin verildiği kaynaklarımızca ifade edilmiştir. Bu geleneği kaynaklarımız, “bebek doğduğunda ileride imanlı biri olsun diye ağzına zenzem damlatılıp hurma sürülür²²⁵” şeklinde aktarmıştır.

Ayrıca bebeğin sarılık olmasını engellemeye yönelik uygulamaların yapıldığı da tespit edilmiştir. Kaynak kişiler tarafından derlenen bilgiler şöyledir: “Çocuk doğar doğmaz ağzına şekerli su damlatılır ki çocuk sarılık olmasın diye. Bir de üstüne sarı örtü örtülür²²⁶”, “Bebek sarılık olmasın diye güneşe çıkarılır ya da sarı ışığın altında uyutulur²²⁷”.

Burada bebek sarılık olmasın diye sarı ışıktan faydalanmayı, benzeri benzer olanla sağaltma olarak değerlendirmek mümkündür. Tıpkı al bir gömlek giydiği düşünülen al karısından korunmak için lohusaların al bir örtü ya da kurdele takmaları gibi sarılıktan korunmak için de yine sarı renkten faydalanarak kötü olandan korunma amaçlanmıştır.

1.3.3.3. Bebeğin Eşi ve Göbek Bağı ile İlgili Yapılan Uygulamalar

Bebek dünyaya geldikten sonra, bebeğin etrafında onu korumaya yönelik ritüeller yapılır. Bunlardan ilki bebekle birlikte gelen ve halk arasında “eş, son, eten, etene²²⁸” olarak bilinen parçaya yapılan uygulamalardır. Halk arasındaki genel kanaat eşin, çocuğun bir parçası olduğu yönündedir. Boratav, bu konuya yönelik yaygın inanışın, eşin (sonun) çocuk gibi canlı doğduğu fakat göbek bağı kesilince, döl yatağı ile ve çocukla bağlantısı kalmadığı için öldüğü yönünde olduğunu belirterek bu sebeple de saygı gösterilmeyi hak ettiği yönünde olduğunu belirtmektedir²²⁹.

Bilimsel adıyla plasenta olan eş, anne karnındaki bebeğin beslenmesini ve anneyle bebek arasındaki bağı sağlar. Gebelik boyunca bebeğin yanında bulunan plasenta, adeta bir koruyucu ruh gibi bebeği besleyerek sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesine yardımcı olur. Divanu Lugati’t Türk’ te Umay’la bir tutulan eş, koruyucu bir iye olarak değerlendirilmiştir.²³⁰

Anadolu’da da eşle ilgili farklı uygulamalar yapılmakla birlikte hemen hepsinde eşe önem verildiği görülmektedir. Anadolu’da eş çoğunlukla gömülür. Fakat saklandığı, yakıldığı ya da suya atıldığı da olabilmektedir²³¹.

²²⁵ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 6, K.K. 17, K.K. 31.

²²⁶ K.K. 17.

²²⁷ K.K. 9.

²²⁸ Boratav, 1984:149.

²²⁹ Boratav,1984:151.

²³⁰ Özdemir, 2022: 31-32.

²³¹ Boratav, 1994: 149.

Bebeğin doğumundan sonra yapılan bir diğer pratik ise bebeğin göbek bağıyla ilgili olan uygulamalardır. Bebek dünyaya geldikten sonra, yedi ile on gün aralığında göbek bağı düşer. Toplumumuzda göbek bağıyla ilgili çeşitli inanışlar mevcuttur. Göbek bağının, çocuğun bir parçası olduğuna ve bu sebeple ona yapılan uygulamanın çocuğun gelecekteki hayatını da etkileyeceğine inanılmaktadır. Parça bütün ilişkisi olarak değerlendirilebilecek bu inanış çevresinde farklı halk pratikleri oluşmuştur. Bunların en yaygın olanı göbek bağının gömüldüğü yerle çocuğun karakterinin benzeyeceğine olan inanıştır. Bu sebeple aileler, çocukları nereye meyletsin istiyorsa göbek bağı onuyla ilgili bir yere gömerler. Bunun, çocuğun ileriki yaşamını etkileyeceğini düşünürler.

Göbek bağı gömülürken bebeğin cinsiyetine göre gömüldüğü yer farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; Harput'ta kız çocuğun göbeği, büyüdüğünde evine bağlı olup evin hanımlığını yapması için evin uygun görülen bir yerine gömülürken erkek çocuğun göbeği iyi bir meslek sahibi olması için okul veya cami bahçesine gömülür²³².

Korkuteli'nde de cinsiyete göre göbek bağının gömüldüğü yerin farklılık gösterebildiği fark edilmiştir. Kaynak kişi bu durumu şöyle açıklamıştır: “Göbek bağını bazen çocuğun cinsiyetine göre gömerler. Kız olursa evine bağlı olsun diye evin ocaklığına ya da avlusuna, erkek olursa imanlı olsun diye camiye gömerler²³³”. Diğer bir kaynağımız ise “oğlan çocuğunun göbek bağını camiye, kız çocuğunun göbek bağını eve yakın bir ağaç dibine gömeriz²³⁴” sözleriyle bu durumun olağan karşılandığına değinmiştir.

Araştırma alanımızda cinsiyete göre göbek bağı gömmenin var olduğu gibi cinsiyet ayırt etmeksizin göbek bağını gömenler de bulunmaktadır. Bu aileler, çocuklarının göbek bağlarını imanlı olsun diye camiye, eğitilmiş olsun diye okul bahçesine gömmektedirler²³⁵. Bu şekilde çocuklarının gelecekteki yaşam tercihlerini etkilemeyi ummaktadırlar.

Ayrıca göbek bağını kiremitin içine ya da kiremit bulunan bir yere atanların da olduğu kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir²³⁶.

1.3.3.4. Tuzlama Geleneği

Geçmişten günümüze hemen her toplum için vazgeçilmez unsurlardan biri olan tuz, Türk toplumunda da oldukça ehemmiyet verilen öğelerdendir. Hem yemeklere lezzet vermesi hem de büyüsel denilebilecek çeşitli ritüellerde baş unsur olarak kullanılması tuzu sıradanlıktan çıkarmaktadır.

²³² Özdemir, 2022: 30.

²³³ K.K. 17.

²³⁴ K.K. 51.

²³⁵ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 4, K.K. 5, K.K. 6, K.K. 8, K.K. 11, K.K. 18.

²³⁶ K.K. 40, K.K. 42, K.K. 72.

Hayatın olağan akışında bu denli önemli olan tuz, günlük konuşma diline de yansiyarak farklı Türk topluluklarında birçok atasözü ve deyimde kendine yer bulmuştur. Türkiye Türkçesi'nde yaraya tuz basmak, tadı tuzu kalmamak, çorbada tuzu bulunmak, tuzla buz olmak gibi deyimlerle çeşitli anlamlarda kullanılmıştır.

Başkurt Türkçesi'nde hoş bir şey için “üzerine tuz dökülmüş gibi” deyimini kullanılmaktadır. Yine Başkurt ve Tatarlarda anlamsız sözler için “tuzsuz” ifadesinin söylendiği görülmektedir. Çuvaş Türklerinde ise tuz “aş, yemek” anlamında kullanılır²³⁷.

Hemen her Türk topluluğu için önemli bir unsur sayılan tuz, kült olmamakla beraber yine de kutsal olarak kabul görmekte ve uğur, bereket gibi kavramalarla anlamlandırılmaktadır²³⁸. Şamanizm'den İslamiyet'e Türklerin inanç sistemlerinde de yer edinen tuz, fayda sağlayıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed'in bir hadisinde, yemeğe tuzla başlamanın insana şifa olacağı yönündeki rivayetten dolayı çoğunluğu Müslüman olan Türkler için tuzun kutsiyeti artmıştır.

Anadolu'da tuzun, büyü ve nazar gibi kötülüklerden korunmak amacıyla bir muhafaza aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Yeni evli birinin evine giderken nazardan korunsun ve bereketli olsun diye tuz ekmek götürülmesi geleneği, bu inancın bir yansımasıdır²³⁹.

Öte yandan Anadolu başta olmak üzere hemen her Türk toplumunda tuzla yapılan ve en bilinen uygulama, yeni doğan bebeğin tuzlanmasıdır. Bebeğin teri, nefesi kokmasın²⁴⁰ diye yapılan tuzlama işlemi, ufak tefek farklılıklar olmakla beraber temelde benzer şekilde yapılır.

Korkuteli'nde tuzlama pratiğinin, günümüzde varlığını devam ettirdiği kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir. Köyden köye bazı değişiklikler olsa da ana unsur daima tuzdur. Bunun dışında bal, pekmez, karanfil, güzel kokulu baharatlar, süt, nane, defne yaprağı gibi hoş aromaların da kullanıldığı kaynak kişilerce belirtilmiştir. Yörede tuzlama işleminin yapılışını kaynağımız şöyle anlatmıştır:

“Bebek, göbeği düştükten sonra ileride teri kokmasın diye tuzlanır. Pekmez, bal, baharatlar karıştırılarak bir karışım elde edilir. Bebeğin vücuduna sürülür. Biraz da ağzının içine sürülür ki nefesi de kokmasın²⁴¹”.

Tuzlama sırasında bebeği babasının gömleğine sarmak Korkuteli'nde oldukça yaygındır. Kaynaklarımız, “bal ve pekmeze bir karışım hazırlarlar. Çocuğun üzerine sürüp biraz tuz serperler. Bebeği babasının gömleğine sararlar. Bir süre bekleyip bebeği yıkarlar.

²³⁷ Talianova Eren, 2022: 1-19.

²³⁸ Aça, 2001:94.

²³⁹ Boratav, 1984:152.

²⁴⁰ Boratav, 1984:152.

²⁴¹ K.K. 1.

Yıkarken önce ılık sütle sonra suyla yıkarlar²⁴²” şeklinde yapılan uygulamayı anlatmıştır. Burada bebeği babasının gömleğine sarmanın temel amacı, bebeği babasının gücüyle koruma ve ileride onun gibi güçlü olmasını temenni etmektir²⁴³.

Ayrıca bebeğin ileriki yaşamını ve kişiliğini de etkilemek için tuzlama sonrasında bazı halk pratikleri yapılır. Tuzlama işleminden sonra yakın akraba ve komşulara yemek verilerek çocuğun ileride tok gözlü olması sağlanmaya çalışılır²⁴⁴.

Tuzlama işlemi bittikten sonra tuzlamanın yapıldığı su, her yere dökülmez. Suyu dökmek için genellikle ayak basılmayan yerler tercih edilir²⁴⁵.

Anadolu halk inanışında tuzlamanın, çocuğu daha sağlıklı yapacağı düşünülür. Günümüzde tıbben önerilmeyen tuzlama uygulaması, annelerin eğitim seviyesinin artmasıyla azalmaya başlamıştır. Ancak geleneksel yapıda olan ailelerde devam ettiği bilinen tuzlama pratiği sonucunda bazı çocuklarda tuzlamanın etkisiyle çeşitli rahatsızlıklar görülebilmektedir. Bu rahatsızlığın geçmesi için halk arasında farklı yöntemler kullanılır. Bu yöntemleri kaynak kişilerimiz şöyle aktarmıştır:

“Göbek bağı düştükten sonra çocuk tuzlanır. Ailenin büyükleri tuzlama işlemini yapar. Bebek tuzlama sırasında çok kızarırsa ve bu kızarıklık geçmezse bebeğin “Kızılcam” olduğu anlaşılır. Kızılcam geçsin diye yeni kesilmiş kuzu ya da koyun ciğerini sıcakken çocuğun göbek deliğinin üstüne bağlarlar. Böylece hastalık geçer. Bunun dışında ilaba denilen bitkiyi haşlayarak onun suyunda bulgur aşı pişirilip çocuğun üstüne ılık bulgur aşını dökerler. Çocuğu kundağa sarıp beklerler. Sonra ılık suyla yıkarlar. Kızılcam geçer²⁴⁶”.

“Tuzlama yapıldıktan sonra çocuğun gözü kızarabilir. Kızarmasın diye bebeğin kaşına, gözüne sürme çekilir²⁴⁷”.

Ayrıca tuzlanan bebeğin kızılcam olmaması için tuzlama suyuna kızılcam otu denilen bir bitkinin de katıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir²⁴⁸. Bunun dışında kızılcam olan bebekler için küçükbaş bir hayvanın akciğerinin pişirilerek kızaran yere basıldığı böylelikle bu hastalıktan bebeğin kurtulduğu da kaynak kişilerden elde edilen bilgilerdendir²⁴⁹.

²⁴² K.K. 3, K.K. 4, K.K. 8, K.K. 9, K.K. 14, K.K. 18.

²⁴³ K.K. 4, K.K. 8, K.K. 9.

²⁴⁴ K.K. 12.

²⁴⁵ K.K. 2, K.K. 7.

²⁴⁶ K.K. 5.

²⁴⁷ K.K. 9, K.K. 14, K.K. 68.

²⁴⁸ K.K. 41, K.K. 42, K.K. 53, K.K. 54.

²⁴⁹ K.K. 55, K.K. 56.

Yörede tuzlama sonrasında rahatsızlanan çocuk için biraz buğdayın haşlanıp ılıtıldıktan sonra bebeği buğdayın üstünde uyutarak iyileşmenin olacağına dair bir inanış da bulunmaktadır²⁵⁰.

Yaptığımız saha araştırmaları neticesinde tuzlamanın yalnızca tek bir kereye mahsus bir uygulama olmadığı kırkı çıkana kadar bebeğin yıkandığı her banyo suyuna az da olsa bir miktar tuz katıldığı tespit edilmiştir²⁵¹.

Tüm bu bilgilerden hareketle Korkuteli’nde tuzun önemli bir öge sayıldığı ve günümüzde doğum sonrası halk uygulamalarında sıkça kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

1.3.3.5. Kırklama/ Kırk Uçurması

Türk halk inancında, bazı sayılara özel bir değer ve anlam yüklenir. 1, 3, 5, 7, 9, 40, 41, 99 gibi sayılar, diğer sayılardan ayrı tutularak bazı büyüsel ya da sembolik ritüellerde kullanılır. Kutluluk, uğurluluk, hayırlılık²⁵² anlamı taşıyan bu sayılar, okunacak duaların veya yapılacak büyüsel işlemlerin de sayısını göstermektedir. Okunacak dualar veya yapılacak büyüsel nitelikli işlemlerin ancak bu sayılarda söylendiğinde geçerli olacağına inanılmaktadır²⁵³.

Bu formülistik sayılardan olan kırk sayısı, halk inanış ve öğretilerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bir olgunlaşma ve bekleme süreci olarak nitelendirilebilecek kırk sayı motifi, Türk masallarından destanlara, deyimlerden halk hikâyelerine kadar birçok türde karşımıza çıkmaktadır.

Kırk dereden su getirmek, kahvenin kırk yıl hatırı olması, kırk yıl düşünse aklına gelmemek gibi deyimlerle günlük yaşamda canlılığını koruyan kırk sayısı; kırk gün kırk gece düğün yapmak, kırk haramiler, kırk kız, kırk yiğit gibi söylemlerle de masallarda kullanılarak gelecek nesillere aktarılmaktadır.

Öte yandan kırk sayısı, yalnızca halk inanışlarında karşımıza çıkmaz. Şamanizm’den İslamiyet’e; Budizm’ den Hristiyanlık’a kadar hemen her inanışta kutsal bir sayı olarak kabul edilir. Şamanist inanca göre ruhun, bedeni öldükten sonra kırk gün içinde terk etmesi, Buda’nın kırklı yaşlarda olgunluğa ulaşması, Hz. Muhammed’in kırk yaşında peygamber olması, yine Hz. Muhammed’in kırk hadisini ezberlemenin önemli sayılması, İsa’nın öldükten sonra dirilerek kırk gün havarilere görünmesi, kırk sayı motifinin farklı din ve inançlarda önemli sayıldığı bir göstergesidir²⁵⁴.

²⁵⁰ K.K. 33, K.K. 60.

²⁵¹ K.K. 52, K.K. 53, K.K. 57, K.K. 60.

²⁵² Boratav, 1984:90.

²⁵³ Örnek, 1966:54.

²⁵⁴ Güvenç, 2009: 88-90.

Ayrıca İslami inanışta fetüsün 3×40 günde ruhunun olduğuna inanılması, Schimmel'in deyimiyle kırk sayısının biyolojik rolü olduğunu da göstermektedir.²⁵⁵

Anadolu halk inancında da kırk sayısı etrafında şekillenen gelenek, uygulama ve inançların olduğu bilinmektedir. Ölen kişinin ardından kırk mevlidinin yapılması, yeni doğan bebeğe kırklama uygulamasının yapılması, kırk karışması bunlardan en bilinenleridir. Anadolu'nun hemen her bölgesinde kırk sayısı ile ilgili benzer inanışların olduğu görülmektedir. Örneğin; Mardin'de yeni evli birinin, henüz kırkı çıkmamış lohusanın evine gitmesi durumunda kırklarının karışacağına inanılır. Bu durumdan kurtulmak için lohusaya kurşun dökülür²⁵⁶. Benzer bir uygulamaya Amasya'da rastlanır. Bir araya gelen iki lohusanın kırklarının karışacağı düşünülerek, bunun olmasını önlemek amacıyla kadınlar birbirleriyle iğne değiştirirler²⁵⁷.

Türk halk kültüründe doğum, oldukça önemli bir hadise olarak değerlendirilir. Özellikle doğumdan sonraki ilk kırk günlük süreç hem anne hem de bebek için bazı tedbirlerin alındığı, onları korumaya yönelik uygulamaların yapıldığı bir dönemdir. Bu sürede anneye bebek arasında toparlanma ve birbirine alışma sağlanır.

Anadolu'da doğum yapan kadının mezarının kırk gün açık kaldığı inancı vardır. Bu inanışa göre doğum yapan kadına, doğumdan sonraki ilk kırk gün daha fazla dikkat edilir. Üşütmemesi, yorulmaması ve üzülmemesi için hassas davranılır. Bu süre bittikten sonra anneye bebek için kutsama ve rahatlama adına bazı geleneksel uygulamalar yapılır. Bunların temel amacı, anneye bebeği kötücül ruhlardan koruyarak gündelik hayata adapte olmalarını sağlamak olarak değerlendirilebilir.

Kırklama, kırk uçuşması olarak bilinen bu ritüellerin yapılışı bölgeden bölgeye bazı değişiklikler gösterebilmektedir. Korkuteli'nde kırklama işlemi kırkıncı günde yapılır. Ancak, erkek çocuklarının kırkının otuz günde çıktığına dair inanış bulunmaktadır. Buna otuz kırkı denir²⁵⁸. Ayrıca yirminci günde yarı kırkının çıktığı söylenerek lohusanın dışarı daha rahat çıkması ve kötücül ruhlardan korunması için tuzlu suyla yıkanması ritüeli yapılır²⁵⁹. Kaynak kişimiz yedi kırkı ve on beş kırkının yapılışını şöyle anlatmıştır:

“Çocuğun yedisi çıktığı gün yedi kırkını yaparız. Banyo suyunun içine arpa, buğday katarız. Çocuk da arpa, buğday gibi boylansın, büyüsün diye. Sonra on beş kırkında yine banyo suyunun içine taş toplayıp atarız. Taş gibi sağlam, dayanıklı olsun diye. Kırk kırkında da herkes

²⁵⁵ Schimmel, 1991:266.

²⁵⁶ Yavuklu, 2021: 61.

²⁵⁷ Yeşil, 2012: 104.

²⁵⁸ K.K. 5.

²⁵⁹ K.K. 8.

gibi kırklarız²⁶⁰”. Burada yedi ve on beşinci günlerde yapılan uygulamalarda farklı nesnelerin kullanıldığını görmekteyiz. Banyo suyunda kullanılan nesnelerin çocuğun gelişimini etkilemesi yapılan uygulamanın büyüsel bir yönünün bulunduğu da işaret etmektedir.

Kırk uçuşması araştırma sahamızda, hemen herkesin yaptığı bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Ufak tefek farklılıklar olsa da genel olarak yapılan ritüeller aynıdır. Burada temel öğeler taş ve su olarak değerlendirilebilir. Kırklama uygulamasının yapılışını kaynak kişiler şöyle aktarmıştır:

“Kırklama yapılır. Kırk tane taş toplanır. Çimen, çiçek toplanıp kırklama suyunun içine katılır. Yumurta üstten biraz kırılarak içi boşaltılır. Yumurta kabuğuyla kırk kere su ölçülüp kovaya dökülür. Ama otuz dokuz tanesi kovaya kırkinci dışarıya dökülür. Bu suyla, anneyle bebek yıkanır²⁶¹”.

“Kırk tane taş toplanır. Çeşitli otlar toplanır. Süt, bal karışımı hazırlanır. Bu suyla önce bebek sonra anne yıkanır. Evin büyüğü olan kişi çocuğu kucağına alıp anne banyodan çıkarken onu karşılar. Kırkları düşmesin diye²⁶²”.

Kırk uçuşma ritüeli sırasında, çeşitli dualar okunarak anneyle bebek nazardan korunmaya çalışılır. Ayrıca çeşitli kalıplaşmış sözlerin söylendiği de kaynak kişilerce belirtilmiştir. “Kırklama bitince çıktı kırkı, geçti korku ya da kırkımız çıktı korkumuz geçti diye maniler söylerler²⁶³”.

Tüm bunların dışında kırklama suyuna bolluk ve bereket getirmesi adına buğday atıldığı da tespit edilmiştir²⁶⁴. Saçı geleneğinin önemli unsurlarından olan buğdayın, kırklama suyuna katılması kansız kurban olarak değerlendirilebileceği gibi kadının üretkenliği ile de ilişkilendirilebilir. Fakat bu konuya ilk diş başlığı altında diş buğdayı konusunda değinmek daha yerinde olacaktır.

Ayrıca yörede kırklama yapılırken kırklama suyunu kanı karışmadık yani akraba olmayan birinin dökmesi²⁶⁵ gerektiğine dair inanış bulunmakla birlikte genelde kırklamayı anneanne, babaanne gibi büyüklerin yaptığı²⁶⁶ kaynaklarımızca belirtilmiştir.

Kırklama işlemi bittikten sonra kullanılan su, rastgele bir yere dökülmez. Kaynak kişilerden edinilen bilgiye göre bu suyu, ayak basılmayan bir ağaç dibine ya da yol ayırımına

²⁶⁰ K.K. 41.

²⁶¹ K.K. 1, K.K. 4.

²⁶² K.K. 5.

²⁶³ K.K. 16.

²⁶⁴ K.K. 7.

²⁶⁵ K.K. 63, K.K. 64.

²⁶⁶ K.K. 1, K.K. 5, K.K. 65, K.K. 66., K.K. 70, K.K. 72.

dökmek gerekir²⁶⁷. Ancak günümüzde şehirleşmeden dolayı bu suyun, banyo giderine döküldüğü kaynak kişilerce belirtilmiştir²⁶⁸.

Anneyle bebeğin kırkı çıktıktan sonra yapılan kırklamayla anne ve bebek için korkulacak bir şeyin kalmadığına inanılır. Daha sonrasında kırk gündür evde olan anne ve bebek yakın akrabalarının evine giderek bu süreci tamamen sonlandırırlar. Kırk uçurması, olarak adlandırılan bu misafirlik, topluma yeniden karışmanın ilk basamağı olarak düşünülür. Yapılan ziyaret sırasında gidilen evdekiler tarafından, bebeğe çeşitli hediyeler verilir. Bu hediyeler genellikle manevi değer yüklenen armağanlardır. Yumurta, demir tas, un, çorap verilen hediyelerden bazılarıdır. Ayrıca bebeğe ayak bastı parası da verirler²⁶⁹. Kaynak kişiler bu ziyareti şu sözlerle anlatmıştır: “Anne ve bebek kırkı çıkınca anneanne, babaanne gibi yakın akrabaların evine giderler. Orada çocuğa yumurta verilir. Yumurta gibi güçlü, kudretli, toplu olsun diye²⁷⁰”.

“Anneyle bebek kırkı çıkınca ya aile büyüklerine ya da etrafta iyi olarak tanınan birinin evine giderler. Orada yaşı uzun olsun diye bebeğin saçına un sürerler²⁷¹”. Bebeğin yüzüne ve saçına un sürme işlemine bölgede “kemeleme” denilmektedir²⁷². Bu gelenek Korkuteli’nde günümüzde de yaşatılmaya devam etmektedir.

Başka bir kaynağımız ise kırkı çıkan anne ve bebeğin uzakta oturan birinin evine götürüldüğünü böylelikle çocuğun ömrünün uzun olacağına dair halk arasında bir inanın bulunduğunu aktarmıştır²⁷³.

Bebeğin kırkı çıktıktan sonra gidilen evlerde ya da henüz misafirlğe gidilmeden önce nazarı engellemek adına çeşitli pratiklerin yapıldığı kaynak kişilerce ifade edilmiştir. Bunlardan en yaygın olanı bebeğin kaşına, gözüne sürme çekmek ya da kara sürmektir²⁷⁴. Bebeğin yüzüne sürülen kara ile nazarın o kara lekeye ya da sürmeye kayarak bebeği koruyacağına inanılır.

Tüm bunların dışında, henüz kırkı çıkmayan bebeklerde aşırı ağlama, huysuzlanma gibi durumların görülmesi halk arasında çeşitli inanış ve ritüellerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Korkuteli’nde bu durumlarda bebeği rahatlatmak adına hacı tası uygulaması yapılır. Bu uygulamanın yapılışı şu şekildedir:

²⁶⁷ K.K. 9, K.K. 14.

²⁶⁸ K.K. 9, K.K. 14.

²⁶⁹ K.K. 3.

²⁷⁰ K.K. 12, K.K. 18.

²⁷¹ K.K. 16.

²⁷² K.K. 36, K.K. 37.

²⁷³ K.K. 26.

²⁷⁴ K.K. 5.

“Kırklıyken çok ağlayan, durmayan çocuğu kanı karışmadık biri (akraba olmayan kişi) yıkar. Buna hacı tası, denir. Böylece bebeğin rahatlayacağına inanılır²⁷⁵”.

Yapılan saha araştırmaları neticesinde Korkuteli’nde geçiş dönemlerinden doğumla ilgili olan geleneklerin günümüzde canlılığını koruyarak devam ettiği tespit edilmiştir.

1.3.3.6. İlk Saç/ İlk Tırnak ile İlgili Yapılan Uygulamalar

Bebek doğduktan sonra onu, yeni olduğu bu dünyada korumak ve her türlü nazar ile kötücül ruhu bebekten uzak tutmak için çeşitli pratikler yapılır. Bunlardan bazıları doğrudan bebeğin bedeninden ayrılan saç, tırnak gibi nesnelerdir. Parça bütün ilişkisi olarak değerlendirilebilecek bu uygulama ve tedbirler tamamen bebeğin daha huzurlu ve sağlıklı olmasını sağlamaya yönelik inançlardır.

Bebekten ayrılan bu parçaların özel bir ilgiyle saklanması ya da gömülmesi gerektiğine dair inanış Korkuteli’nde oldukça yaygındır. Kaynak kişilerden edinilen bilgiye göre bebeğin ilk saçı tartılarak saçın ağırlığınca altın ya da gümüşle sadaka verilir²⁷⁶. Verilen bu sadakaya “saçın ağırlığı” denilmektedir²⁷⁷. Çocuğun ilk saçı kadar sadaka verildikten sonra saç, toprağa gömülür²⁷⁸. Fakat gömmeyip saklayanlar da olabilmektedir. Kaynak kişilerimizden olan Şerife Hanım, çocuklarının ilk saçlarını atmayıp sakladığını ifade etmiştir²⁷⁹.

Toprağa gömme işlemi, ilk tırnak için de yapılır. Ancak buradaki farklılık bebek biraz büyüyene kadar kesilen her tırnağın gömülmesidir²⁸⁰. Bazı kaynak kişilere göre özellikle ilk saç ve ilk tırnak rastgele bir yere gömülmez. Mutlaka gül ağacının dibine gömülmelidir²⁸¹.

Bir diğer kaynağımızın aktardığına göre ise ilk tırnak bir kumaşa sarılarak çocuğun babasının ya da dedesinin cebine konulur ve onlardan buna karşılık bir hediye beklenir²⁸².

Görüldüğü üzere ilk saç ve ilk tırnakla ilgili yapılan pratikler tıpkı çocuğun eşinde olduğu gibi parça bütün ilişkisinden doğan inanışlardır. Burada parçanın bütünü etkileyip bebeğin hayatının ileri safhalarına tesir edeceği düşünülür. Yine burada temas büyüünün etkisine de rastlanmaktadır²⁸³.

²⁷⁵ K.K. 5.

²⁷⁶ K.K. 3, K.K. 5, K.K. 7, K.K. 17.

²⁷⁷ K.K. 5.

²⁷⁸ K.K. 3.

²⁷⁹ K.K. 16.

²⁸⁰ K.K. 2, K.K. 3, K.K. 7, K.K.17.

²⁸¹ K.K. 6.

²⁸² K.K. 26.

²⁸³ Örnek, 1966:36.

1.3.3.7. İlk Diş ile İlgili Pratikler

Anadolu Türk kültüründe, buğdayın önemli bir yeri vardır. Genellikle bolluk, bereket, şans gibi kavramlarla ilişkilendirilen buğday; doğum, evlilik, ölüm gibi önemli geçiş dönemlerinde de kullanılmaktadır. Gelinin yeni evine girmeden önce başına buğday saçılması, ölü evlerinde yapılan cenaze aşlarında buğday kullanılması, bebek diş çıkardığında diş buğdayı pişirilmesi, buğdayın Türk halk geleneğindeki ehemmiyetini gösterir niteliktedir.

Bunun dışında, İslam geleneğiyle şekillenen aşure pişirip dağıtmada da ana unsur, buğdaydır. Buğdayın dışında çeşitli bakliyat ve meyve kuruları ile hazırlanan aşurede diğer malzemeler değişiklik gösterebilmekteyken buğday, değişmez öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Orta Asya'dan beri Türklerin nazardan korunmak ve eve uğur, bereket getirmesi için buğday başaklarından faydalandıkları bilinmektedir²⁸⁴.

Çeşitli inanışlarda kadınla özdeşleştirilen buğday, onun doğurganlığını ve üretkenliğini sembolize etmektedir²⁸⁵.

Öte yandan bebek için yapılan törenlerde buğdayın kullanıldığı bilinmektedir. Bebek ilk dişini çıkardıktan sonra, diş buğdayı pişirilir²⁸⁶. Anadolu'da "Buğday dirlemesi, dirgit dökme, dışaşı, diş börtlemesi, diş bulguru, diş dilgiti, dişedi, dişemiş, diş günü, dişlik, diş göllesi, diş hediği, diş mısırsı, diş tohumu, duzlama, gölle pişirme, hedik dişi, kolyo" gibi isimlerle adlandırılan diş buğdayındaki temel amaç, çocuğun diş çıkarma sürecini rahat atlatması ve ilk çıkan dişi kutlamaktır²⁸⁷.

Diş buğdayı, Korkuteli'nde "diş dirgiti, diş dilgiti, dilgit dağıtma" olarak adlandırılır. Bu törenin iki farklı türü vardır. Birinde sadece buğday pişirip dua okunarak yapılırken öbüründe mevlitli ve kısmen daha kalabalık bir grupta diş buğdayı töreni yapılır. Bu iki farklı uygulamayı kaynak kişiler;

"Diş dilgiti yapılır. Konu komşu çağrılır. Dua okunur. Buğday pişirilerek dilgit yapılır. Çocuk seccadeye oturtulur. Önüne altın, kalem, para, makas, Kur'an, ayna konur. Birini alması beklenir. Çocuk hangisini seçerse ileride ona karşı ilgisinin olacağı düşünülür²⁸⁸".

"Diş dilgiti yapılır. Eğer mevlitliyse buna diş tevhide denir. Lokum ikram edilir. Çocuğun altına bir namazla (seccade) serilir. Çocuk üstüne oturtulur. Bir tepsinin içine makas, kalem, Kur'an, altın, ayna konur. Çocuğun üstünde kırmızı bir tülbenti dört kişi tutar. Bunların

²⁸⁴ Altier, 2022: 30.

²⁸⁵ Altier, 2022: 30.

²⁸⁶ K.K. 16.

²⁸⁷ Örnek, 1979: 190.

²⁸⁸ K.K. 1.

arasından dişi en sağlam olan kişi üç kere ağzına dilgit alıp tülbentin üstüne tükürür. Böylece çocuğun dişinin sağlam olacağına inanılır²⁸⁹” sözleriyle anlatmışlardır.

Her iki törende de tepsiye konulan çeşitli nesnelerin olduğu görülmektedir. Her bir nesne farklı bir şeyi temsil etmektedir. Örneğin; Kur-an, dine ilgili bir kişi olmayı sembolize ederken; kalem, ilim alanında yükseleceğini ifade eder. Veya aynayı seçen çocuğun süslü olacağı düşünülürken, altını ya da parayı seçen çocuğun ileride zengin olacağına inanılır²⁹⁰. Burada nesneye dokunan çocuğun, onunla etkileşime girerek hayatının geri kalan kısmını o nesne ekseninde kuracağına olan inanış, göze çarpmaktadır.

Yapılan bu uygulama sırasında çocuğun üstünde tülbenti tutan kişiler, çeşitli dua ve dileklerde bulunurlar. Dilgiti tüküren kişi, benim dişlerim gibi bebeğin dişleri de sağlam olsun diye dua eder²⁹¹. “Dişin sağlam, yaşın uzun olsun derler²⁹²”.

Diş dilgitine gelen misafirler çocuğa ve annesine çeşitli hediyeler getirirler²⁹³. Gelen hediyeler, getiren kişinin maddi durumuna ve yakınlık derecesine göre farklılık gösterir. Para, atlet, zıbın, anneye başörtüsü, donluk kumaş, bir takım bebek elbisesi, bebeğe bez yapılması için kumaş²⁹⁴ getirilen hediyelerdendir.

Kaynak kişiler, diş dilgiti töreninin zaman içinde değişikliğe uğradığını ifade etmişlerdir. “Eskiden diş dilgiti yapıp evlere dağıtıldı. Dağıtılan evdekiler de kabın içine hediye ya da para koyup geri verirdi²⁹⁵”, “eskiden evlere dağıtıldı şimdi evde dua okutulup konu komşuyu çağırıyorlar²⁹⁶”.

Her ne kadar değişikliğe uğrasa da günümüzde de ailelerin hâla diş buğdayı töreni yapmaya devam etmesi, bu kültürün canlı olarak kaldığının bir göstergesidir.

Diş ile ilgili yapılan ritüeller, sadece diş buğdayıyla sınırlı değildir. Çocuğun ilk dişini gören kişiler için de yapılan çeşitli pratikler vardır. Korkuteli’nde en yaygın olan gelenek, dişi ilk gören kişinin çocuğa beyaz atlet almasıdır²⁹⁷. Beyaz atlet, dişin beyaz ve sağlıklı olmasıyla ilgilidir. Benzer benzeri çeker²⁹⁸ ilkesiyle ilişkilendirilebilecek bu durum, doğum sonrası geleneklerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

²⁸⁹ K.K. 5.

²⁹⁰ K.K. 10, K.K. 16, K.K. 18.

²⁹¹ K.K. 3.

²⁹² K.K. 10.

²⁹³ K.K. 4.

²⁹⁴ K.K. 10.

²⁹⁵ K.K. 6.

²⁹⁶ K.K. 8.

²⁹⁷ K.K. 1, K.K. 4, K.K. 5.

²⁹⁸ Örnek, 1966:35.

Ayrıca bölgede dişi ilk gören kişinin çocuğa demir bir kap verdiği de görülmektedir. “Çocuğun dişini ilk gören kişi çocuğa demir bir kap verir. Bu kap genelde atalardan dedelerden kalmazdır. Buna “miraskap” denir²⁹⁹”.

Burada demir, sağlamlığı temsil eder. Türk kültüründe önemli bir yeri olan demirin güç, dayanıklılık ve kuvvetle bağlantılı olduğu düşünülerek çocuğun ilk dişini kutsamak maksadıyla çocuğa verildiği sonucuna ulaşılabilir.

1.3.3.8. Kütük Atma

Türk mitolojisinde ağaç, yaşam ve soyun devamlılığıyla ilişkilendirilir. Soyun devam etmesi, yeni nesillerin oluşması Tanrı kutu, olarak nitelendirilir. Tanrı kutunun devam etmesi Türk halk inancında, erkek çocuk üzerinden sağlanır³⁰⁰. Bu sebeple, Türk aile yapısında erkek çocuğun doğumu, kız çocuklarına nazaran daha müjdeli bir haber olarak değerlendirilir. Erkek çocuk doğduğunda; mevlit okutulması, kurban kesilmesi, ağaç dikilmesi erkeğe ve dolaylı yoldan soyu devam ettirecek kişiye verilen değeri gösterir niteliktedir.

Burada üzerinde durulması gereken dikkat çekici kısım, çocuk için ağaç dikilmesidir.

Ağaç ile soy arasında bir bağ kurulduğu düşünülebilir. Ergun’un ifadesiyle “*Ağacın canlılığı ile soyun devamı arasında sıkı bir bağ vardır. Ağacın canlılığı, soyun devam ettiğinin kanıtıdır. Kuruması, kesilmesi, devrilmesi ise soyun biteceğinin göstergesidir. Soy, çocukla devam eder. Eğer ailenin çocuğu yoksa ‘soyu kurudu’ şeklinde ifade edilir. Türklerin dünya görüşüne göre soy, erkek çocuktan devam eder. Kız çocuk ise evlenip kocasının ailesinin bir ferdi, dayağı olur*³⁰¹”.

Ağacın kökleri ve dallarıyla hem gökyüzüyle hem de yer altıyla bağlantısının olması, insanın da geçmişte yaşayan ataları ve gelecekte yaşayacak olan nesillerle bağlam noktasında olması ağaç ile insan arasındaki benzerliği göstermektedir³⁰². Bu sebeptendir ki Türk halk anlayışında, özellikle bazı ağaçlara kutsallık atfedilmiş, ağaçlarla insanlar arasında bir bağ olduğuna inanılmıştır. Kuruyan ağaç; ölüme işaret sayılmış, dalları ve kökleriyle sağlam olan ağaç ise soyun büyüyerek devam edeceğine yorumlanmıştır³⁰³.

Ağaç etrafında şekillenen geleneklerden biri de kütük atma geleneğidir. Ailenin ilk erkek çocuğunun doğumunu kutsamak adına yapılan bu törene; Antalya, Burdur gibi illerimizde az da olsa rastlanmaktadır.

²⁹⁹ K.K. 12.

³⁰⁰ Ergun, 2017:335.

³⁰¹ Ergun, 2017: 307.

³⁰² Ergun, 2017:306.

³⁰³ Ergun, 2017:363.

Kütük atma merasiminin Korkuteli’ndeki yapılışını kaynak kişi şöyle aktarmıştır: “Erkek çocuğu olan adamın yakın arkadaşları toplanıp bir kütüğün üstüne altın veya para koyarlar. Al bir tülbentle bağlarlar. Kütüğü adamın kapısına koyup giderler. Daha sonra çocuğu olan kişi o arkadaşlarına yemek ısmarlar³⁰⁴”.

Kütük atma töreninin eskiden daha yaygın ve gösterişli yapıldığını bir başka kaynağımız şu sözlerle dile getirmiştir: “Eskiden bir de kütük atma, yapılırdı. Köy, şenlenirdi. Oğlu olan ailenin kapısına köyün erkekleri, bir kütük bulup getirirlerdi. O kütüğü, kırmızılarla süslerlerdi. Sonra içlerinden biri, dama çıkıp o kütüğü, oğlu olan adamın kapısına atardı. Aile, önceden haberli olduğundan hemen gelenlere bir davar keser, yedirirlerdi. Biraz masraflı olduğundan her ailenin durumu bunu kaldıramazdı. Ama genelde yemek ya da tatlı da olsa herkes yapardı durumuna göre. Sonra o kütük saklanırdı ki oğlanın düğününde maşalamada yakılsın diye³⁰⁵”.

Kütük atma geleneğinin, zamanla azalıp şimdilerde neredeyse hiç kalmadığını belirten kaynaklarımız gençlerin bu tip törenlere mesafeli olduğunu dile getirmiştir³⁰⁶. Başka bir kaynağımız ise Korkuteli’nin bazı köylerinde bu geleneğin günümüzde de yaşatıldığını şu sözlerle aktarmıştır: “Daha yenilerde Bayat’ta kütük atıldılar. Çocuğun babasının arkadaşları yarın kütük atacağız, hazırlığınızı yapın ne yapacaksınız diye haber yolladılar. Ailenin büyükleri, yemek hazırlığı yapmaya başladılar. Sonra sabah kütüğü “Oğlan dağdan geldi, odununu getirdi, kütüğünü attı” diye bağırarak kapıya atıldılar³⁰⁷”. Diğer bir kaynağımız ise oğlu için yaptıkları kütük atma törenini şu şekilde ifade etmiştir: “Bizim oğlana kütük atıldılar. Ama daha ziyade biz ayarladık gibi oldu. Kütükten bebek yaptırıldı. Köylüye, akrabalara haber saldık. Falanca gün kütük atacağız diye. Sonra davar kestik, aşçı tuttuk, çalgıcı tuttuk. O gün köyün gençleri geldi. ‘Dağda davarın güdülsün/ ovada çiftin sürülsün/ düğünün güzün olsun/ yaşın, ömrün uzun olsun’ diye bağırarak kütüğü bizim dambeşe atıldılar. Silah sıktılar. Mevlit okutup yemek verdik³⁰⁸”.

Bu tören sırasında ayrıca silah sıkmanın da yapıldığı kaynaklarımızca dile getirilmiştir³⁰⁹.

Kütük atma geleneğinin az da olsa yaşatılması, küreselleşen modern dünya düzeninde kültürel belleğin korunmaya çalışıldığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

³⁰⁴ K.K. 5.

³⁰⁵ K.K. 10.

³⁰⁶ K.K. 3, K.K. 11.

³⁰⁷ K.K. 10.

³⁰⁸ K.K. 54

³⁰⁹ K.K. 20, K.K. 27, K.K. 28.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK

Toplumun temel taşı olarak değerlendirilen aile kavramı, insanlık için hemen her dönemde kutsal sayılmış, kültürler değişse de evlenip aile kurmak her daim önemli ve özel bir olgu olarak nitelendirilmiştir.

Toplumların devamını sağlayan nesillerin halk içinde kabul gören bir ortamda yetişmeleri evlilik kurumunun önemini arttırmaktadır. Kanunlar ve geleneklere göre kurulan aile düzeni sağlıklı ve mutlu nesillerin yetişmesinin ön koşulu olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeptendir ki aile kurmanın ilk adımı olan evlilik törenleri etrafında oluşan çok sayıda gelenek, görenek, ritüel ve inanç bulunmaktadır. Bunlardan bazıları zaman içinde yitirilirken bazıları ise yaşatılmaya devam etmektedir.

Evlilik törenleri esnasında, öncesinde veya sonrasında yapılan geleneksel uygulamaların temel amacı, bir aile kuracak çiftin bu yeni duruma geçişleri sırasında onları nazar, kötücül büyü ya da kötü ruhların etkisinden korumaktır.

Türk halk anlayışında da aileye çok önem verilir. Eski Türklerden günümüze kadar ailenin önemi ve halk nazarındaki yeri değişmemiş güçlü ailenin güçlü toplumlar yaratacağı inancı kabul görmüştür. Hatta Hunlar, ailenin gücünü yitirmesiyle devletin gücünü yitirmesini eşdeğer kabul etmiştir³¹⁰.

Türk kültürü için bu kadar önemli görülen ailenin ilk basamağı olan evlilikler de sıradan olmaktan çıkmış evlenecek çiftin dışında bütün akrabalar için heyecan verici bir olay olarak nitelendirilir hale gelmiştir. Hem soya yeni bireylerin gelecek olması hem de kültürün aktarılacağı nesillerin doğması ümidiyle evlilik törenleri çeşitli eğlencelerle kutlanmaktadır.

Ülkemizde evlilik törenleri genellikle büyük bir coşku ve mutlulukla yapılır. Yapılan törenlerde yöreden yöreye göre farklılık görülse de ana hatları benzerdir. Erkek ve kadının bekârlıktan aile sahibi olmaya evrilen bu yolculuğunda onların yanında olmak ve onları nazardan, kötü ruhlardan koruyarak bu geçiş dönemini rahat atlatmalarını sağlamak ilk amaçtır.

Yapılan törenlerin içeriği; düğün sahibinin kültür düzeyi, ekonomik yapısı, ailenin geleneksel inancına göre değişiklik gösterebilmekle beraber düğün sırasında en önemli unsurun eğlence olması değişmezdir.

³¹⁰Mandaloğlu, 2022: 483.

Bu başlık altında geçmişten günümüze Korkuteli’nde uygulanan düğün gelenekleri ve inançları incelenecektir.

2.1.Evlilik Öncesi

2.1.1.Eş Seçimi ve Evlilik Türleri

Aile kurmak, gelecek nesillerin güvenle yetişebileceği ve kültürel aktarımın daha kolay yapılabileceği bir ortam oluşturması sebebiyle toplum tarafından oldukça önemli kabul edilir. Kurulacak olan ailenin temelde birbiriyle uyumlu ve anlaşılabilir olması, ortak kültür ve paydada buluşabilmesi, evliliğin devamlılığı açısından ehemmiyetlidir.

Yeni kurulacak aile birliğinin sağlam temellere dayanması için eşler arasında kültürel, ahlaki, ekonomik yönlerden denklik olması gerektiğine inanılır. Bu doğrultuda seçilecek olan eşin her iki ailenin de kültürüne âşına ya da en azından benzer olması beklenir.

Günümüzde eğitim seviyesinin artması, teknolojinin gelişerek dünyanın adeta global bir köy haline gelmesi sebebiyle yapılan evlilikler kişilerin kendi tercihlerine göre şekillenmektedir. Ancak gelenekselliğin ön planda olduğu özellikle kırsal yerleşimlerde eski tip evlilik modellerinin varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Dünden bugüne Korkuteli’nde yapılan evlilikler incelendiğinde görücü usulü, akraba evlilikleri, aynı köyden evlenme, kaçarak evlenme ve anlaşarak evlenmelerin olduğu görülmüştür.

Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde görücü usulü evlilik biçiminin oldukça sık karşılaşılan bir durum olduğu tespit edilmiştir. Görücü usulünde erkek ve kızın rızasından ziyade aile büyüklerinin kararlarının önemli olduğu vurgulanmıştır³¹¹. Bu tip evliliklerde kızın hünerlerine, temizliğine, bahçe işlerindeki çalışkanlığına, fiziksel özelliklerine ve ailesinin geçmişine göre seçim yapılırken erkek için evi geçindirip geçindiremeyeceğine, çalışkanlığına bakılarak karar verildiği kaynaklarımızca belirtilmiştir.³¹²

Ancak burada göze çarpan durum, kızın ailesinin ön planda tutulmasıdır. Ailesi iyi olan kızların eş olarak seçilmeye layık görüldüğü toplum nazarında hâkimdir. “Kız ararken önce neslini, aslını araştırırlar. Ne derler sözüm ona köpeği dahi beslersen cinsi iyi olandan besle derler. Eveli öyleydi³¹³”. “Sevilip sayılan ailelerden kız alırlardı. Öyle kötü olandan kız mız alınmazdı³¹⁴”.

³¹¹ K.K. 13, K.K. 23, K.K. 37.

³¹² K.K. 1, K.K. 7, K.K. 8, K.K. 13, K.K. 23, K.K. 37.

³¹³ K.K. 8.

³¹⁴ K.K. 10.

Seçilecek olan kızın güzelliğine en son bakıldığını hatta hiç önemsenmediğini “güzellik ekmeğe d r l p yenmez ki a yengem netcez güzelliği önce insan olsun³¹⁵” diyerek açıklayan kaynağımız, fiziki g r n   n evlenme için herhangi bir öneme sahip olmadığını aktarmaktadır.

Ayrıca seçilecek kız konusunda erkeğin ailesine hizmet noktasında yardımcı olabilecek en iyi kişinin bulunmaya çalışıldığını kaynağımız şöyle dile getirmiştir: “Kız seçilirken aileden aileye aranan  zellikleler değişir. Temsil misal içi çok olan bir aile, tarlada çalışabilecek birini sorar. Ya da gelenli gidenli birileriye yemeği düzgün m  lezzetli mi ona bakarlar.   e yarayanı alırlardı³¹⁶”.

Görücü yoluyla evlenmelerin Türk dünyasında da görüldüğü bilinmektedir. Örneğin Gagauz Türklerinde görücü gelenlerin kız evindeki ocağın k z n  karıştırarak niyetlerinin temiz olduğunu anlatmaya alı maları, Yakutlarda evlenme niyetinde olan damat adayının yanına akrabalarından birkaç kişi alarak oba oba dola ıp kız araması, Türkler arasında görücü gitmenin varlığını kanıtlar niteliktedir³¹⁷.

Korkuteli’nde geçmişten bu yana oldukça sık karşılaşılan görücü usulüyle evlenmeyi, kaynak kişi şöyle aktarmaktadır: “Eskiden d n rc  gidilirdi. Kendi köyünden önceden tanıdığın ailelerin kızlarına talip olunurdu. Sözü geçen bir büyük istemeye geleceğiz diye haber götürürdü. Kız tarafı razı olursa “bir düşünelim” der, razı olmazsa “nasibini başka yerde arasın” derdi³¹⁸”.

Bir başka kaynak kişi de bu olayı şöyle ifade etmiştir: “Eskiden kaynana gelini seçerdi. Yakinen bildikleri, tanıdıkları ailelerin kızlarına göz koyarlardı. Ailenin, kızın ahlakına, temizliğine bakılırdı. Sonra kaynana, yenge, aracı kişiler haberli bazen de evin temizliğine bakmak için habersiz kız görmeye giderlerdi. Kızı beğenirlerse kızın ailesine “hayırlı bir i  için gelmek istiyoruz” diye haber yollarlardı. Kız tarafının da rızası varsa bu i  olurdu³¹⁹”.

Görücü usulüyle yapılan evliliklerde genellikle kız ile oğlan birbirlerini görmeden aile büyüklerinin seçimleri doğrultusunda evlenirler. Kaynak ki imiz kendi evliliğini “mesela ben kendimden örnek vereyim. Aynı k ydeyiz. Hısıım akrabayız amma ben eğimi hiç görmedim. O beni görmüş, biliyorm  . Ben bilmiyordum. Ben bu gıza d n r yolletcem, verirlerse alcem demiş. Şöyle oldu³²⁰” diyerek anlatmıştır.

³¹⁵ K.K. 4.

³¹⁶ K.K. 12.

³¹⁷ Yeşil, 2012: 164.

³¹⁸ K.K. 12.

³¹⁹ K.K.3.

³²⁰ K.K. 1.

Çoğu zaman kız istemeye damat adayı gitmez³²¹. Bu durum toplum tarafından olağan karşılanırsa da ileri süreçlerde aile içi şiddet, geçimsizlik gibi örneklerinin de olduğu bilinmektedir. Kaynağımız bu görüşü şu sözlerle desteklemektedir: “İnimi(kayın) karşı köyden bir kızla evlendirdilerdi. Görücü usulüyle. Sonra bunlar anlaşamadılar. Her gün kavga dövüş. Sonra ayrıldılar. Çocukları da vardı³²²”.

Olumsuz sonuçları olabildiği gibi toplum genelinde görücü usulü evliliklerin ömrünün daha uzun olduğuna dair inanış da vardır³²³. Burada her iki tarafın da birbirini araştırması, ailenin geçmişi ve gelin-damat adayının karakteri, ahlakı hakkında bilgi sahibi olmak için etrafa sormaları her iki ailede uyumun olup olmadığının anlaşılması açısından önemlidir³²⁴.

Bu tarz evliliklerin dikkat çeken bir başka özelliği ise kız tarafının kendini naza çekmesi ve işi yokuşa sürmesidir. İlk istemede genellikle kızın verilmediği birkaç kez oğlan evinden düşünme mühleti istediği kaynaklarımızca belirtilmiştir³²⁵. Hatta ilk seferde verilen kızın, köy halkı ve erkeğin ailesi tarafından ayıplandığı, kusur arandığı da edinilen bilgiler arasındadır³²⁶.

Görücü usulü dışında akraba evliliklerinin de Korkuteli’nde tercih edilen bir evlilik türü olduğu söylenebilir. Buradaki temel amaç, bilinen birinin kızını almak ve bazen de mirasın dışı gitmesini engellemektir³²⁷. Kaynak kişi hanımı için “Aha işte bu benim teyzemin kızı” diyerek bu tür evliliklerin toplumda normal karşılandığını belirtmiştir³²⁸. Bir başka kaynağımız ise akraba içi evliliklerin temelinde mirasın bölünmek istenmemesini “mal, maşakat ele gitmesin diye çoğunlukla amca kızıyla evlendirme vardı³²⁹” diyerek aktarmıştır.

Eskiden aile dışına kız vermenin Korkuteli’nde çok tercih edilmediğine, derlenen bilgilerden yola çıkarak ulaşmak mümkündür. “Eveli herkes tanıdığı akrabasıyla, köylüsüyle evlenirmiş. Mesela benim annemle babam hala çocukları. Annem halasının oğluna varmış. Yine dedemle nenem de öz teyze çocuklarıymış³³⁰”.

Bu durumun günümüzde tam tersine evrildiğini söylemek mümkündür. Eğitim düzeyinin artmasıyla akraba evliliklerinin sakat doğumlar başta olmak üzere birçok zararının olduğunun genç nesiller tarafından bilinmesi, akraba evliliklerinin görülme sıklığını azaltmıştır

³²¹ K.K. 7, K.K. 17.

³²² K.K. 2.

³²³ K.K. 10.

³²⁴ K.K. 3, K.K. 4.

³²⁵ K.K. 6, K.K. 24, K.K. 25.

³²⁶ K.K. 24.

³²⁷ K.K. 10, K.K.11, K.K. 13, K.K. 34.

³²⁸ K.K. 13.

³²⁹ K.K. 34.

³³⁰ K.K. 3.

denilebilir. Kaynak kişimizin “şimdi tam tersine akrabadan alma azaldı. Herkes dışarıdan buluyor³³¹” şeklindeki şözleri varsayımımızı destekler niteliktedir.

Eş bulma ve aramaların yakın çevre olan aynı köyden yapılmaya başladığını kaynağımız, “genellikle kendi köyünden tanıdığın ailelerin kızına talip olursun” şözleriyle dile getirmiřtir³³².

Bunların dışında kız kaçıрма şeklinde evlilikler de yaygın olarak görölmektedir. Bu evlilik türü genellikle toplum tarafından hoş karşılanmazken aileden aileye farklılık görölebilmektedir. Kaynağımız “toplumda kaçarak evlenme hoş karşılanmaz, köy kınar. O yüzden aileler bazen affeder bazen de affetmez³³³” diyerek kaçmanın uygun olmadığını söylerken başka bir kaynağımız ise “kız kaçıрма vardır. Köylü de normal karşılar. Hele oğlan eviyse tamam artık. Büyükköy gibi köy kesiminde kız kaçıp geldiyse bu kız bizi sevip sayıp gelmiş diye adamlar borçluysa bile haddinden fazla altınını da yapar, eşyasını da düzer. Bizim burada böyledir³³⁴” şözleriyle kız kaçırmının diğerk evlilik türlerinden farklı olmadığını vurgulamıştır.

Kız kaçıarak evlenmenin özellikle yoksul ailelerin bir beklentisi haline geldiğini ifade eden kaynaklarımız, kızın kaçmasının düğün masraflarından kurtulmanın bir yolu olarak göröldüğünü şöyle ifade etmişlerdir: “Bir kız biriyle konuşuyorsa kızın babasının da borcu harcı varsa zaten adam kızım gaçsın diye bakar. Bu kesimde böyle bir şey vardır. Yalandan kızıyla küserler. Düğünden sonra kızımı kıramadım, edemedim diye iki gün sonra damatla içli dışlı olurlar³³⁵”.

Konuyla ilgili bir diğerk kaynağımız şunları söylemiştir: “Kız kaçarsa oğlan tarafı düğün etcese kız tarafı da azcık da sıkışıksa para yönünden düğün olasıya affetmiyor, düğünden keli affediyor gari³³⁶”.

Başka bir kaynağımız kız kaçırmının Avdan köyünde çok sık karşılaşılan bir durum olduğunu “bizim burada kız kaçıрма çoktur. Bizde adam öldürme olmaz, kız kaçıрма olur. Sonu hep düğünle biter³³⁷” şözleriyle açıklamıştır.

Kız kaçıarak yapılan evliliklerde ailelerin affetmesinin bir diğerk koşulu ise kızın hamile kalmasıdır. “Çocuk olunca barışırlar. Derler ya torun baldan tatlı diye. Hele bir de erkek torunsa

³³¹ K.K. 3.

³³² K.K. 13.

³³³ K.K. 1.

³³⁴ K.K. 5.

³³⁵ K.K. 5, K.K. 10, K.K. 11.

³³⁶ K.K. 17.

³³⁷ K.K. 34.

hemen barışırlar³³⁸. Burada cinsiyete dayalı bir ayrımın yapıldığı da vurgulanmıştır. Doğacak çocuğun erkek olması ailelerin daha kolay affetmesini sağlamaktadır.

Bazı ailelerin ise kızlarının kaçmasını toplum içinde mahcup duruma düşmek olarak değerlendirdikleri ve bu sebeple kaçmaların önüne geçmek için bazı tedbirlerin alındığını “mesela benim dayımın kızı vardı. Ama konuştuğu oğlan iyi biri değildi. Dayım vermek istemedi. Kızı dayıma vermezsen kaçıcım dedi. Dayım da yüzümü eğdiresiye boşanıp gelsin dedi. Dediği gibi de oldu sonra³³⁹” sözleriyle anlatan kaynağımız boşanmanın kaçmaktan daha kabul edilebilir olduğunun altını çizmiştir.

Berdel türü evliliklerin Korkuteli’nde neredeyse hiç görülmediğini söylemek mümkündür. Ancak berdelden farklı olduğu söylenen denişik (değişik) türü evliliklerin istisna da olsa görüldüğü yapılan saha araştırmalarında karşımıza çıkmıştır. “Biz denişik olduk mesela Mustafa amcanla. Teyzem benim kaynanam oluyor sonradan keli abime de görümceyi aldık. Denişik olduk ama berdel değil bizimkisi³⁴⁰”. Bu tür evlilikleri Yeşil, “*bir aileye gelin gelen kişi eğer evde görümcesi varsa ve onun ahlakını beğeniyorsa ve onunla iyi geçiniyorsa erkek kardeşine kız ararken görümcesini kendi kardeşine uygun gördüğü olabilmektedir. Kız alınıp kız verilmesiyle yapılan bu tür evliliklere "değişik yapmak" denmektedir.*³⁴¹” şeklinde tanımlamaktadır.

Günümüzde ise eş seçiminde genellikle gençlerin kendi çevrelerinden istedikleri, beğendikleri kişileri tercih ettiği bilinmektedir. Bununla ilgili kaynağımız “şimdi herkes kendi beğendiğini alıyor. Kimseye danışmıyorlar. Konuşup anlaşılsa ana babaya söz düşürmüyorlar³⁴² demektedir.

2.1.2. Evlenme Yaşı

Türk-İslam coğrafyasında evliliğin gerçekleşmesi için kişinin cinsiyet olgunluğunu taşıyabilecek duruma gelmesi yeterli kabul edilir³⁴³. Bu durumun gerçekleşmesi ise ergenliğe girmeye mümkün kılınır. Ergenliğe girme yaşı kişiye göre farklılık gösterebildiği gibi yaşanan coğrafyaya, beslenme düzenine göre de değişebilir.

Anadolu’da genellikle kızların evlenme yaşı erkeklerden daha gençtir. “Kız çocuğu bekletmeye gelmez” anlayışından dolayı kızlar, erkeklere nazaran daha genç yaşta

³³⁸ K.K. 3.

³³⁹ K.K. 5.

³⁴⁰ K.K. 16.

³⁴¹ Yeşil, 2014:158.

³⁴² K.K. 11.

³⁴³ Ünal, 2015: 3-10.

evlendirilmektedir³⁴⁴. Bu durumun oluşmasında erkeklerin kızlara göre daha geç olgunluğa erişmesi temel etken olarak düşünülebilir.

Posof'ta evlenme yaşı, 14-20 yaş aralığındayken Van'da kızların 16, erkeklerin 18 yaş aralığında evlenmeleri kabul edilebilmektedir³⁴⁵.

Korkuteli'nde ise evlenme yaşı cinsiyete göre değişmektedir. Kızlarda 15- 16 olan evlilik yaşı erkeklerde askerlikle ilişkilendirilerek bazı ailelerde askere gidip geldikten sonra 20-25 yaş olarak kabul edilirken bazı ailelerde ise askere gitmeden 16-20 yaş olarak evlilik gerçekleştirilir³⁴⁶.

Günümüzde ise evlilik yaşının büyüdüğü bilinmektedir. Bunun sebebi arasında eğitim hayatına gençlerin büyük bir kesiminin katılması, ekonomik kaygılar, zamanla değişen ihtiyaç ve isteklerin olması gençlerin erken yaşta evlenmelerinin önündeki engeller olarak gösterilmektedir. “Eveli genç evleniyolardı hindi erkekler accık geç galmaya başladılar. Nolcek hayat meşgalesi. Yaşları otuz oluyo³⁴⁷”.

Evliliğin gecikmesinin en büyük sebebi olarak gençlerin okul hayatının evliliğin önüne geçmesi olduğunu ifade eden kaynağımız “daha önceden okuma âdeti yoktu. Küçük yaşta evlenilirdi. On beş, on altı yaşlarında herkesin nasibine göre evlendirildi. Erkekler askerden sonra evlenirdi³⁴⁸” sözleriyle halk arasında evlilik yaşının değişmesinin temel sebebi olarak eğitim sürecinin görüldüğünü ifade etmiştir.

Korkuteli'nin genelinde erkeklerin evlenmesi için askere gidip gelmelerinin beklendiğini dile getiren kaynaklarımız askere gidip gelen erkeklerin olgunlaşarak evlerine ve eşlerine karşı daha fazla sorumluluk alabileceklerini ve bu sebeple özellikle askere gitmelerinin beklendiğini ifade etmişlerdir³⁴⁹.

Bazı durumlarda ise erkeklerin askere gitmeden evlendiklerini ya da en azından nişanlandıklarını aktaran kaynağımız bu durumun ana nedeninin evlenilmesi düşünülen kızın elden kaçma ihtimali olduğunu şu sözlerle aktarmıştır: “Genellikle askerden sonra evlendirirler ama kızın elden kaçma durumu varsa askerliği beklemezler gari hemen yapıverirler düğünü. Sonra kız kaynanasının evinde oğlan gelesiye bekler durur³⁵⁰”.

Tüm bu bilgilerden hareketle Korkuteli'nde evlenme yaşının eskiye nazaran hem kızlarda hem de erkeklerde yirmili yaşların ortalarına çıktığını söylemek mümkündür.

³⁴⁴ Kartal, 2023: 733.

³⁴⁵ Atnur, 2015: 12

³⁴⁶ K.K. 1, K.K. 3, K.K. 4, K.K. 5, K.K. 8, K.K. 18, K.K. 16.

³⁴⁷ K.K. 8.

³⁴⁸ K.K. 15.

³⁴⁹ K.K. 9, K.K. 8, K.K. 17, K.K. 15, K.K. 13, K.K. 4.

³⁵⁰ K.K. 10.

2.1.3. Kısmet Açma Uygulamaları

Evlenip bir aile kurmaları anne, babaların çocukları için en çok istediği olaylardan biridir. Bu nedenle evlenmeleri için onları teşvik ederek evlilik gerçekleşene kadar herhangi bir olumsuzluk olmaması için çaba sarf ederler. Ancak kimi zaman evlenme yaşına geldiği ve istediği halde evlenemeyenler de olabilmektedir. Bu durum aileleri tedirgin eder. Aileler ve evlenme çağına geldiği halde bir türlü evlenemeyenler, kısmetlerinin kapalı olabileceğini düşünerek kısmetlerini açmak için farklı yollar ararlar.

Özellikle kadınların iş hayatına atılmaları, ekonomik özgürlüklerini kazanmaları ve hem kadının hem erkeğin eğitim seviyesinin artması, çok genç yaşta yapılan evliliklerin azalmasına yol açmıştır. İlerleyen süreçlerde ise her iki tarafın evliliğe sıcak bakmaması geleneksel bir anlayışla büyüyen anne, babalar için kısmetlerinin kapalı olduğuna dair bir inanış geliştirmelerine neden olmuştur.

Korkuteli’nde kısmet açmak için çeşitli uygulamaların yapıldığı görülmüştür. Konuyla ilgili kaynaklarımızdan derlenen bilgiler şöyledir:

“Kilit açma derlerdi eskiden kilit açarlardı. Nasibi kitli diye. Cuma günleri dört yol ağzında kilit açtırırlardı³⁵¹”. Bir diğer kaynağımız kısmet açma uygulamasını şöyle anlatmıştır: “Cuma günü, evlenemeyen kızın ya da oğlanın anası, babası çocuğunun kısmeti niyetiyle eline kilitli bir anahtar alır. Camiden Cuma namazından çıkan birini karşılayıp ona bu kilidi açtırır. Urfasa bunlar ama eskiden yaparlardı³⁵²”.

Kilit açmanın dışında yapılan diğer kısmet açma uygulamaları hakkında kaynaklarımızdan derlediğimiz bilgiler şunlardır:

“Yatır ziyareti var onlara gidip kurban kesip bir şeyler dağıtırlarmış, nasibi açılsın diye. Yatırın yanında ip bağlarlar. Ya yatırın yanındaki ağaçlar ya da yatırın baş kısmına kendine ait bir ip bir yazma bir şey koyup dua ederler. Kısmeti açılsın diye. Eş kapısı açılsın diye³⁵³”.

“Hıdırellez’de gülün dibine resim yapar koyarsın eş için ya da dalına asarlar sabah ezanla beraber onu denize ya da ırmağa atarlar dilek namazı kılarlar³⁵⁴”.

“Kur’an’dan çeşitli sureler okuyup hayır, dua ederler. O niyetle sadaka verirler³⁵⁵”.

“Evlenemeyen kızlar, evlenen bir arkadaşlarının ayakkabısının altına isimlerini yazdırıyorlar. Ama bu şimdilerde çıktı. Eskiden pek yapılmazdı.³⁵⁶”

³⁵¹ K.K. 10.

³⁵² K.K. 24.

³⁵³ K.K. 10.

³⁵⁴ K.K. 11.

³⁵⁵ K.K. 22.

³⁵⁶ K.K. 10.

Kısmet açma uygulamaları farklı coğrafyalarda da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Malatya’da kısmetinin açılması için o kişi niyetiyle cami avlusunda yumak çözdürülür³⁵⁷. Kaşkaylar’da kısmet açmak için Mollaya giderek dua yazdırılır³⁵⁸. Müslüman Tatarlar’da ise kısmet açmak için kızlar, falcılara ve nefesi kuvvetli hocalara giderek yapılan çeşitli uygulamalarla kısmetlerini açmaya çalışırlar³⁵⁹.

Korkuteli’nde kısmet açmak için yapılan bu uygulamalardan yatır ziyareti, Hıdırellez’de gül dibine dilek gömme ve yine Hıdırellez’de dileği suya atma, Kur’an surelerini okuyup dua etme, gelinin ayakkabısının altına isim yazma geleneklerinin günümüzde devam ettiği diğer uygulamaların ise yapılmadığı kaynaklarımızca belirtilmiştir³⁶⁰.

2.1.4.Kız Arama/Görücülük

Aile, toplumun temel taşı sayılabilecek en önemli oluşumlardandır. Bu nedenle de aile ve aileyi etkileyecek her olay toplum nazarında değerli ve önemli kabul edilir. Özellikle de yeni bir ailenin kurulması için yapılan düğün merasimleri ve düğüne kadar ilerleyen bu sürecin her noktası halk arasında özen gösterilen bir konumdur.

Türk halk geleneğinde yeni bir ailenin kurulması için farklı yöntemlerle eş seçimi yapılmaktadır. Bunların arasında daha geleneksel sayılabilecek olan görücü yoluyla evlenme türü, günümüzde de varlığını devam ettiren kadim bir evlilik çeşidi olarak değerlendirilebilir.

Görücü yoluyla evlenmelerde esas olan aile büyüklerinin onay vermesidir. Genellikle evlenecek olan gelin ve damat adayları birbirini görmeden ya da uzaktan görerek tamamen ailelerin tercihinine göre evlilik gerçekleştirirler. Kaynağımız bu görüşü “ben mesela anneannemden duydum. Dedemi gerdek gecesi görmüş³⁶¹” sözleriyle desteklemektedir. Bir diğer kaynağımıza göre ise görücü usulü evlilik şu şekilde olmaktadır:

“Anne baba gözlerine kestirdiği kızı gidip oğlana isterlerdi. Oğlana kıza danışma yoktu. Onlar ne derse oydu. Öyleydi eskiden. Aile isterse oğlana kızı uzaktan gösterirmiş ama kıza onu da yapmazlarmış³⁶²”.

Oğlu evlenme çağına gelen aileler yakın çevreden başlayarak oğullarına uygun kız bulmaya çalışırlar. Korkuteli’nde genellikle aynı köyden kız alıp vermeler gerçekleştiğinden

³⁵⁷ Karaağaç, 2013: 147.

³⁵⁸ Karaaslan, 2010: 279.

³⁵⁹ Karimova, 2017: 130.

³⁶⁰ K.K. 10, K.K. 11, K.K. 12, K.K. 24, K.K. 25.

³⁶¹ K.K. 3.

³⁶² K.K. 10.

kızın ailesini soruşturmak yerine doğrudan isteme ya da aracı gönderme yapılır³⁶³. Kızın ailesinin rızası varsa “buyurun gelin derler. Yoksa bir bahane bulup başlarından savarlar³⁶⁴”.

Farklı köyden ya da uzaktan kız aramalarda ise öncelikle kızın ailesinin araştırıldığını ifade eden kaynaklarımız ailelerin maddi, manevi her açıdan denk olmasına dikkat edildiğini vurgulamışlardır³⁶⁵. “Zengin ailelerin kızlarına yoksul bir genç pek talip olmaz. Kız tarafının isteklerini, düğün masraflarını karşılayamamaktan çekinir. Aile de mahcup olmamak için pek dengi olmayanı istemez. Ondan dolayı kendi dengine bakar³⁶⁶”.

Uzaktan kız aramalarda ailesi araştırılıp beğenilen gelin adaylarının hamaratlığının ve misafirperverliğinin ölçülmesi için farklı uygulamalar yapılır. Kız görmeye özellikle habersiz gidildiğini ifade eden kaynaklarımız buradaki temel amacın kızın günlük hayatta evini nasıl tuttuğunun görülmesi olduğunu dile getirmişlerdir. “Kızın evi, kıyafeti temiz mi düzgün mü, misafire hizmeti nasıl tüm bunlara bakılırdı³⁶⁷”. Görücüye gidenlerin kız evinde yaptığı uygulamaları kaynaklarımız şöyle aktarmıştır: “Gittiğin yerdeki kızın temizliğine bakmak için gidenlerden biri namaz kılma bahanesiyle başka odaya ya da sessiz bir köşeye gider. Orada gizliden halının altına bakar. Pisse onu diğerlerine işaret eder. O iş olmaz ondan sonra³⁶⁸”, “bizim buralarda kıza habersiz gidilir ki evi nasıl diye. Su istenir, çay, kahve içilir. Bardaklara bakılır. Kızın hürmetine bakılır³⁶⁹”.

Tüm bunlar yapıldıktan sonra erkek tarafının onayından geçen gelin adayı için aracılar ya da sözü geçen bir aile büyüğü tarafından niyet kız tarafına bildirilir. Burada çoğunlukla ağzı iyi laf yapan, her iki tarafın da sevip saydığı bir kişi aracı olarak gider. Böylece kız tarafının reddetme olasılığını azaltmaya çalışırlar³⁷⁰.

Yörede genellikle kız tarafı hemen cevap vermez. Gelen aracıya “biz kendi aramızda bir gonaşalım çocuğumuzla çocuğumuzla.” der. Birkaç gün herhangi bir şey söylemez. Üç gün bekleyen erkek tarafı kız evinden haber gelmezse üç gün sonra bir daha gider. Bu defa kız evinin de rızası varsa “buyurun gelin biz gonaştuk inşallah hayırlısıysa olsun” derler. Eğer kızın ailesi istemiyorsa “nasibini başka yerde arasın³⁷¹” derler.

³⁶³ K.K. 11.

³⁶⁴ K.K. 2.

³⁶⁵ K.K. 1, K.K. 2, K.K. 3, K.K. 5, K.K. 7, K.K. 8, K.K. 17, K.K. 19, K.K. 20.

³⁶⁶ K.K. 8.

³⁶⁷ K.K. 10.

³⁶⁸ K.K. 18.

³⁶⁹ K.K. 5.

³⁷⁰ K.K. 13, K.K. 15, K.K. 23.

³⁷¹ K.K. 6, K.K. 12.

Eskiden eş seçilirken kız verilecek olan ailenin ve oğlanın maddi durumundan ziyade karakterine, ahlakına bakıldığını kaynağımız şu sözlerle anlatmıştır: “Şimdiki gibi evi var mı, arabası nasıl, maaşı nasıl diye bakılmazdı ki zaten o zaman kimsede öyle bir varliyet yoktu³⁷²”.

Görücü yoluyla yapılan evliliklerde bazen düğün, bayram, bayram kavağı gibi yerlerde görülerek istenen kızların olduğunu da söyleyen kaynaklarımız bu durumu şöyle anlatmıştır: “Eskiden bayramlarda köyün gençleri bayram kavağının orda toplaşıp eğlence yaparlardı. Büyük büyük salıncaklar kurulurdu. Genç kızlar orda sallanır, eğlenirlerdi. Oğlanlar da onları seyredirdi. İşte bazısı evleneceği kızı orda görüp anlaşırdı. Sonra ana, babasını dünürkü yollardı³⁷³”.

Kaynağımıza göre, “gençler, düğünlerde daha güzel daha gösterişli olmaya çalışırlar, özellikle genç kızlar gelin gibi süzülürler ki oğlan anaları ya da işte oğlan orada görüp beğensin de talipleri çıksın diye³⁷⁴”.

Korkuteli’nde dünür, dünürkü, görücü yollama adıyla bilinen bu tarz evlilikler oldukça rağbet görmektedir. Geleneklere bağlı olan köylerde evlenmek için özellikle köyden dışarı pek çıkmayan gençlerin ana, babalarının istekleri doğrultusunda evlilikler gerçekleştirdiğine yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılmıştır³⁷⁵.

Bu tür evliliklerde kızın ve erkeğin fiziksel görünüşlerinden ziyade ahlak, ev geçindirebilme, aile geçmişi, temizlik, hüner ve misafir ağırlama gibi özelliklerine bakılarak eş adayının seçildiğini söyleyen kaynaklarımız³⁷⁶ “büyükler kızı seçerdi. Onlar için güzellik çok da önemli değildi. Daha tecrübeli oldukları için güzelliğin, yakışıklılığın geçici olduğunu bilirlerdi³⁷⁷” “güzellik ekmeğe dırülüp yenilmez ki³⁷⁸” demişlerdir.

Kaynak kişilerimiz, günümüzde eşini kendisi bulan gençlerin önce dış güzelliğe baktıklarını, ahlak ve aile yapısına dikkat etmediklerini bu sebeple de evliliklerin daha kısa sürdüğünü ifade etmişlerdir³⁷⁹.

³⁷² K.K. 3.

³⁷³ K.K. 10.

³⁷⁴ K.K. 1.

³⁷⁵ K.K. 10, K.K.14, K.K. 19, K.K. 21.

³⁷⁶ K.K. 1, K.K. 21, K.K. 24, K.K. 25.

³⁷⁷ K.K. 1, K.K. 5, K.K. 10, K.K. 11, K.K. 19.

³⁷⁸ K.K. 4.

³⁷⁹ K.K. 4, K.K. 20, K.K. 23.

2.1.5.Kız İsteme/Söz Kesimi

Evlilik için uygun görülen eş adayı belirlendikten sonra kız isteme töreni için aileler bir araya gelir. Yörede kız isteme ile söz kesme iç içe girmiş durumdadır. Söz kesimi için ayrıca bir gün toplanılmadığını söyleyen kaynaklarımız, kız istemede düğüne dair neredeyse tüm detayların konuşulduğunu belirtmişlerdir³⁸⁰.

Kız isteme, erkek tarafının niyetini belirtmesinden sonra kızın ailesinin uygun gördüğü bir günde her iki ailenin de bir araya gelmesiyle gerçekleşir. Genellikle kalabalık bir grup olarak gidilen kız istemelerde ailelerin hem kaynaşması hem de yeni kurulacak yuva için detayları konuşması beklenir.

Kız istemeye kimlerin gideceği aileden aileye farklılık gösterse de genel kanaat aile büyükleri, yakın akraba ve arkadaşlarla dindar olarak tanınan kişilerin gittiği yönündedir. “İstemeye köyün imamı ya da dindar olan birileri işte namazı kim kıldırıyorsa onu götürürler. Hocam hem kızını isteyiver hem de duasını yapıver de hayırlı olsun işimiz derler³⁸¹”.

Bir başka kaynak kişinin görüşüne göre ise “kız istemeye anne, baba gider. En büyük amca, dayı gider. Onların eşleri, çoru çocuğu, damadın arkadaşları, yakın olan kim varsa hepsi gider³⁸²”.

Kız istemeye giderken götürülen hediyeler, zamana ve maddiyata göre değişiklik göstermiştir. Eskiden herhangi bir şey götürülmediği ve götürülmesi yönünde bir beklentinin de bulunmadığı kaynaklarımızca ifade edilmiştir. Kaynaklarımız bu durumu “eveli bir şey götürmek yoktu. Öyle boş gidilirdi³⁸³”, “eskiden kız isterken bir şey gitmezmiş yokmuş ki kimsede ne götürsünler³⁸⁴” diyerek özetlemişlerdir.

Günümüzde ise kız istemeye giderken hemen herkesin hediye götürdüğü bilinmektedir. Bu hediyeler genellikle çiçek ve çikolatadır. “Kız istemeye giderken kızın yaşı kadar gül götürüyorlar, çikolata götürüyorlar³⁸⁵”, “eskiden götürülmezmiş ama şimdi çiçek, çikolata, tatlı götürüyorlar³⁸⁶”.

Yörede kız evinin kendini naza çekmesi, işi yokuşa sürmesi olağan karşılanarak ilk istemede kızın neredeyse hiç verilmediği saha araştırmalarımız sonucunda ulaştığımız bilgiler arasındadır. “Mesela kendimden örnek vereyim. Ekim ayıydı istemeye başladılar. Tam dört ay devamlı gelip gittiler³⁸⁷”. Bununla beraber ilk istemede kızın verildiğinin örneklerinin olduğu

³⁸⁰ K.K. 8, K.K. 16, K.K. 17.

³⁸¹ K.K. 12.

³⁸² K.K. 5.

³⁸³ K.K. 16.

³⁸⁴ K.K. 4.

³⁸⁵ K.K. 3.

³⁸⁶ K.K. 5.

³⁸⁷ K.K. 1.

da kaynaklarımızca belirtilmiştir. “Oğlanla kız kendi aralarında anlaşmışlarsa eskiden de olsa şimdi de olsa ilk istemede verirler. Çok uzatmazlar³⁸⁸”.

İsteme gününün dini açıdan mübarek bir gün sayılan perşembe veya cuma gününe denk getirilmesi gerektiğini söyleyen kaynaklarımız, böylece yeni kurulacak olan yuvanın temellerinin daha sağlam atılacağına dair inanışın olduğunu dile getirerek hayır işi için hayırlı bir günün seçildiğine dikkat çekmişlerdir³⁸⁹.

Korkuteli’nde eskiden yapılan görücü usulü evlenmelerde, kız istemeye damatlar götürülmeyle aile büyüklerinin ve her iki ailenin de sevip saydığı ağzı laf yapan kişilerin giderek istemeyi yaptığı kaynaklarımız tarafından söylenmiştir³⁹⁰. Damat adayının gitmesi ise ayıp sayılmaktadır.

Korkuteli’nde kız isteme sırasında her iki ailenin de düğüne kadar yapacağı maddi manevi her detay konuşulur. Takılacak takılar, eve alınacak eşyalar, nişan ve düğünü kimin, nerede yapacağı, evlenecek çiftin nerede oturacağı gibi tüm ayrıntılar konuşularak her iki taraf, bir uzlaşmaya varır.

Kız isteme sırasında erkek tarafından istenen altın miktarının değişiklik gösterdiğini söyleyen kaynağımız, bunun köyden köye değiştiğini de şu sözlerle ifade etmiştir: “Düğünde takılacak takı, kız istemede o zaman ne gerekiyorsa konuşulur. Mesela buranın köy kesimine göre istek değişir. Bazı köylerde kızı verirken ev isterler. O zaman altını çok istemezler. Mesela Küçükköy’de kız verirken yarım kilodan az altın istemezler. Burada bir Sımandır köyü vardır. Onlarda evi olmayana kız vermezler. Mutlaka ev isterler. Bu şekilde her köyde değişiktir adetler³⁹¹”.

Ayrıca kız isteme sırasında her iki tarafın da yeni kurulacak olan ev için yapacakları konuşulup ortak bir karara bağlanır. Ancak burada dikkat çeken nokta Anadolu’nun genelinden farklı olarak ev eşyalarının birçoğunun kızın ailesi tarafından yapılmasıdır. Erkeğin ailesi altın ve misafir odası dışında evin eşyalarını almaz. “Buranın âdetinde oğlan esas misafir odasını alır. Kız evi yatak odasını, mutfak beyaz eşyasını işte diğer şeyleri hep alır³⁹²”.

Bu durumun zaman içinde maddi imkânların gelişmesiyle ilgili olduğunu söyleyen kaynağımız eskiden zaten bir odaya gelin gidildiğini belirtmiştir. “Zaten evelden bu kadar oda olmuyordu. Bi göz odaya gidiyordun. Eskiden şimdiki gibi dört beş odayı nerden buluyon.

³⁸⁸ K.K. 3.

³⁸⁹ K.K. 3, K.K. 7, K.K. 15.

³⁹⁰ K.K. 7, K.K. 12, K.K.15, K.K. 33.

³⁹¹ K.K. 5.

³⁹² K.K. 15.

Beyaz eşya filan lükstü, herkeste olmazdı. Bir kat yatak, yorgan, bir sandık, varsa halı, kilim ne varsa oydu³⁹³”.

Günümüz şartlarında kız ve erkek tarafının eşyaları ortak almasının ve yapılacak masrafların ortak yapılmasının gelenek haline geldiğini söyleyen kaynaklarımız bu durumun her iki taraf için de daha iyi olduğunu belirtmişlerdir³⁹⁴.

Araştırma alanımızda söz kesimi için genellikle ayrı bir gün olmaz. İsteme gününde kızın verildiği söylendikten sonra erkek tarafı sözü almış olur ve tatlı yenilerek söz tatlıya bağlanır. Söz için kıza ince bir yüzüğün takıldığını böylece işin adının konduğunu söyleyen kaynaklarımız³⁹⁵ olduğu gibi “söz kesmede hiçbir şey takılmazdı. Sade tatlı yenirdi. Yüzüğü, alyansı nerden bulcen de takcen. Bizimkinde sade helva yendi öyle yüzük müzük takılmadı³⁹⁶” diyen kaynaklarımız da vardır. Bu da söz yüzüğü takmanın ailelerin maddi imkânlarıyla ilgili olduğunu, aynı köy olsa da aileden aileye farklılıklar oluşabileceğini göstermektedir.

Söz kesmede işin tatlıya bağlandığını sembolik olarak göstermek için tatlı yenilir. Yenilecek olan tatlı, günümüzde erkek tarafınca götürülürken daha eskiden kız evinde helva kavruarak ikram edildiğini kaynak kişimiz şöyle aktarmıştır: “eveli tatlı götürmek yoktu. Çüven helvası denir, satın helva o yenirdi. Bazı ailelerde satın helva değil de kızın yengesi, anası hemen bir helva kavuruverir onu gelenlere ikram ederlerdi. Helva yendikten keri gari kız bitti denirdi. Yani söz kesilmiş olurdu³⁹⁷”.

Söz için kız istemeden farklı bir günün de tercih edildiğini bunun aileye göre değişiklik gösterdiğini söyleyen kaynağımız “söz kesme daha sonra yapılır. Sadece kıza ince bir yüzük takılır. Bizim buralarda oğlana sözde bir şey takılmaz. Aile arasında diye büyük bir tepsi tatlı götürürler. Zaten çok fazla kalabalık da olmaz sözde³⁹⁸” diyerek söz kesme için farklı bir gün tercih edenlerin de olduğunu dile getirmiştir.

Kız isteme ve söz kesme farklı Türk topluluklarında da karşımıza çıkmaktadır. Her birinde farklı gelenek ve inanışların olduğu bu törenler temelde yeni yuvanın uzun ömürlü ve sağlam olmasını amaçlamaktadır. Örneğin; “Toroslar’da yaşayan Türkmenlerde köylerde çok eskiden var olan bir inanca göre, oğlana beğenilen kız için söz kesildikten sonra bir kilo tuz alınır. Bu tuz bitene kadar oğlan evinde herhangi bir uğursuz olay meydana gelirse, kız uğursuz; iyi olaylar yaşanırsa da uğurlu sayılır³⁹⁹”. Burada yapılan büyüsel işlemle kızın talihine

³⁹³ K.K. 16.

³⁹⁴ K.K. 16, K.K. 19.

³⁹⁵ K.K. 9, K.K. 18.

³⁹⁶ K.K. 1.

³⁹⁷ K.K. 16.

³⁹⁸ K.K. 5.

³⁹⁹ Yeşil, 2012: 171.

bakılarak gelecek nesilleri yetiştirecek ailenin sağlam bir zeminde kurulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Bazı Türk topluluklarında ise kızın artık sözlü olduğunu belirtmek için de değişik semboller kullanılmıştır. Örnekleyecek olursak Kırgız toplumunda sözü kesilen kıza başka birinin talip olmaması için kızın kulağına küpe takılır, bu küpe genellikle altın ya da gümüş olur. Günümüzde Bulgaristan’da yaşayan Gagavuzlarda kız evi “evet” dedikten sonra erkek evi bir altın gönderirdi. Bu da başarı sembolü gibi algılanırdı. Böylece nişan süreci başlatılırdı⁴⁰⁰.

Tüm bunlardan hareketle Türk toplumunda söz kesme, kız isteme ve görücü yoluyla evliliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Korkuteli özelinde ise kız isteme ile söz kesiminin iç içe geçtiğine derlenen bilgiler doğrultusunda ulaşılmaktadır.

2.1.6.Nişan Töreni

Sözlük anlamı belirti, iz, işaret olan nişan kelimesi,⁴⁰¹ Türk kültüründe evlilikten önce kız ve erkeğin birbirlerini tanımalarına olanak sağlayan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Aileden aileye farklılık gösterebilen bu zaman aralığı bazen kısa bazense yıllara yayılabilecek kadar uzundur.

Buradaki temel amaç hem ailelerin hem de evlenecek olan çiftlerin birbirini daha yakından tanınmasıdır. Aileye ve evliliğe çok önem veren Türk halk kültüründe ailenin en baştan sağlam bir zemine oturması adına yapılan nişan törenleri, genellikle kalabalık grupların katılımıyla gerçekleşir. Böylelikle iki aile arasındaki evliliğe uzanacak olan süreç, yakın ve uzak tanıdıklara ilan edilmiş olur.

Genel olarak Türk topluluklarının hemen hepsinde görülen nişanlılık döneminin benzerlikler taşıdığı ve neredeyse hepsinde ufak tefek farklılıklar olsa da ortak bir paydada buluşulduğu söylenebilir.

Kırgızlarda söz kesildikten sonra yapılan ve “bata toy” adı verilen nişan törenleri, kızın evinde yapılır ve erkek tarafı kıza yüzük, bilezik, küpe gibi hem maddi hem manevi değeri olan takılar takar⁴⁰².

Bulgaristan Gagavuzları arasında “goda” olarak bilinen nişan merasimleri, erkek evinin kız evine gitmesiyle yapılır. Benzer şekilde kıza hediyeler getiren erkek tarafı daha sonra kız evi tarafından sunulan ikramları kabul eder⁴⁰³.

⁴⁰⁰ Yeşil, 2012: 169.

⁴⁰¹ Türkçe Sözlük, 1998.

⁴⁰² Bekdemir, 2023: 140.

⁴⁰³ Bekdemir, 2023: 140-141.

Makedonya Türklerinde de erkek tarafı kızın ailesine, kız tarafı ise erkeğin ailesine çeşitli hediyeler hazırlayarak nişanda birbirlerine gönderirler⁴⁰⁴.

Bulgar dağında yaşayan Yörükler de nişan için kıza yüzük, boncuk, altın gibi hediyeler götürerek nişan törenini kız tarafında yaparlar⁴⁰⁵.

Benzer uygulamalar Anadolu sahasında da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Van'ın Erciş ilçesinde şerbet günü olarak bilinen nişanlarda erkek tarafı, kıza çeşitli takılar ve giysiler getirerek daha önceden hazırladıkları şerbetleri kız evinde hazır bulunan misafirlere ikram eder. Böylece kızın şerbeti içilmiş, nişan kesinleşmiş olur⁴⁰⁶.

Düzce'de ise nişan törenine kız tarafının düğün töreni olarak bakılır ve nişan masraflarını kızın ailesi karşılar⁴⁰⁷.

Tekirdağ'da da nişanı kız tarafı yapar ve burada erkek tarafının takacağı altın belirlenmez. Herkes maddi durumuna göre nişan yapar⁴⁰⁸.

Korkuteli'nde nişan, kız tarafının sorumluluğundadır. Genellikle nişana damat adayının katılmadığını söyleyen kaynaklarımız, güveyin nişana gelmesinin halk arasında ayıplandığını fakat günümüzde bu durumun değiştiğini belirtmişlerdir⁴⁰⁹.

Korkuteli'nde nişanın belirli bir işleyiş süreci vardır. Kaynaklarımızdan derlediğimiz bilgiler doğrultusunda bu süreci şöyle tanımlamak mümkündür:

- Söz kesimi sırasında nişan gününün belirlenmesi.
- Nişan için kız tarafının hazırlık yapması.
- Erkek evinin kız tarafına nişan kofası hazırlaması.
- Nişan kofasının nişan günü veya nişandan sonra kız evine götürülmesi.
- Nişanın takılması.

Yörede daha önceden belirlenen nişan merasimi için çeşitli hazırlıklar yapılır. Herkesin maddi imkânına göre yaptığı nişan törenleri, genellikle bol şenlikli ve eğlenceli olur. Nişanda çok fazla takı takılmaz. Nişan töreni sırasında kız ile erkek bir araya gelmez. Damat adayına erkeklerin arasında kıza ise kadınların arasında yüzük takılır⁴¹⁰.

Nişan günü her ne kadar kız tarafının sorumluluğunda olsa da erkek tarafı da bu özel gün için çeşitli hazırlıklar yapar. Erkek evinin yaptığı hazırlıkları kaynağımız şöyle belirtmiştir: “Burada şöyle bir âdet vardır. Köy kesiminde ekseriyetle Büyükköy'de olur bu. Nişan

⁴⁰⁴ Bekdemir, 2023: 140-141.

⁴⁰⁵ Yeşil, 2012: 174.

⁴⁰⁶ Akgün, 2019: 236.

⁴⁰⁷ Türbedar, 2011: 120.

⁴⁰⁸ Kökçü, 2024: 73.

⁴⁰⁹ K.K.8, K.K. 15, K.K. 18, K.K. 20, K.K. 21.

⁴¹⁰ K.K. 15, K.K. 18.

yapılacağı gün oğlanın teyzesi olsun halası olsun yakınları olsun işte kimi çağırdılarsa hepsi toplanır. Herkes kıza gidecek bohça için bir şeyler getirir. Ortaya atar. İğne oyası olur, havlusu olur, pike takımı olur hepsi ortaya atılır. Sonra bunların içinden seçilip kıza büyük bir bohça yapılır⁴¹¹”.

Bölgede nişan kofası olarak bilinen nişan bohçaları, genellikle erkeğin ailesi tarafından yapılır. Ancak ailelerin konuşup anlaşmasına göre kız tarafının da erkek evine nişan bohçası götürdüğü kaynaklarımızca belirtilmiştir⁴¹².

Nişan kofası (gofası, bohçası, heybesi) hazırlanırken çoğunlukla gösterişli ve güzel eşyalar konur. Nişan kofasının içine konulan eşyalar ailelere göre farklılık gösterse de genel içerik şöyledir: İğne oyalı yazmalar, pikeler, işlemeli havlular, patik, çorap, lif, kına, eteklik, donluk, elbiselik, sakız, iğne, mendil⁴¹³.

Nişan kofasının şimdiki çamaşır sepetine benzediğini söyleyen kaynağımız onu değerli ve özel kılanın içine konan eşyalar ile süslemeye gösterilen özen olduğunu dile getirmiştir⁴¹⁴.

Nişan bohçası için kaynağımız, “oğlan tarafı da kız tarafı da bohça yapar. İçine kaynanaya, kaynataya, evde kim varsa onlara hepsine ayrı ayrı bohça dizerler. Bluz, gömlek, namaz yaşmağı, eldiven, tülbent, çorap, patik, namazlık koyarlar⁴¹⁵” diyerek giden bohçanın sadece kıza ya da erkeğe değil ailedeki herkese götürüldüğünü söylemiştir.

Korkuteli’nde nişan kofasının gideceği günle ilgili de farklılıklar bulunmaktadır. Bir kaynağımız, “nişan kofası bizde nişandan sonra gider. Bir hafta on gün sonra götürürler. Önce oğlan evi getirir daha sonra da kız tarafı götürür⁴¹⁶” derken diğer bir kaynağımız ise “nişan bohçasını nişan günü götürürler⁴¹⁷” demiştir. Ayrıca nişan bohçasını sadece erkek tarafının hazırladığını kız tarafının yapmadığını söyleyen kaynaklarımız da olmuştur⁴¹⁸.

Tüm bunların dışında eskiden yoksulluk olduğu için bu tarz gösterişli hediyelerin gitmediği de belirtilmiştir. Kaynağımız, “eskiden öyle gösterişli nişan gofası, bohçası yoktu. Zaten yoksuldu herkes. Yoktu ki kimse de ne götürsün? Birinden üç etek bulurlardı. Gelin olacak kıza giydirirlerdi. Bir tane üst donu diktirirlerdi. Mağrama derler beyaz, büyük bir namaz örtüsü onu götürürlerdi. Buydu işte nişan⁴¹⁹” demiştir.

⁴¹¹ K.K. 5.

⁴¹² K.K. 5, K.K. 10.

⁴¹³ K.K. 1, K.K. 2, K.K. 3, K.K. 4, K.K.6, K.K. 7.

⁴¹⁴ K.K. 5.

⁴¹⁵ K.K. 1.

⁴¹⁶ K.K. 3.

⁴¹⁷ K.K. 16.

⁴¹⁸ K.K. 23.

⁴¹⁹ K.K. 10.

Kendi nişan törenini anlatan bir başka kaynağımız, “nişan oluyor. Nişanlık diktiriyorlar. Eskiden böyle hazır yoktu kumaş alır, diktirirlerdi. Öyle terziye filan da değil. Köyde kimin elinden bu iş geliyorsa ona yaptırırlardı. Benimkinde bizim köyde Dudu abaya üst donu bir de üç etek diktirdilerdi. Oldu olmadı onu giydim garı⁴²⁰”.

Günümüzde ise nişan bohçalarının daha şaşalı ve gösterişli yapıldığını söyleyen kaynaklarımız, bu durumun oluşmasında değişen ekonomik şartların ve teknolojik gelişmelerin etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Günümüzde yapılan nişan bohçasının içeriğiyle ilgili kaynağımız şu bilgileri vermiştir: “Şimdiki nişan bohçaları değişti tabi. Daha lüks oldu. Şimdi kıza makyaj takımı, parfüm, iç çamaşır takımı, pijama takımı, istediği güzel bir elbise, ayakkabı, gecelik koyuyorlar. Kız tarafı da oğlana güzel bir bohça yapıyor. İçine oğlana pijama takımı, tıraş takımı, parfüm seti filan koyuyorlar. Bir de şimdi böyle damat için ayrı gelin için ayrı özel kutular var. Bazıları da onlardan alıyor⁴²¹”.

Nişan törenleri esnasında gelen konuklara dağıtılan ikramlıklar, ailelere ve zamana göre değişiklik gösterse de genellikle lokum, helva, baklava, kuruyemiş, şerbet, meyve suyu olarak söylemiştir. Bazı yörelerde yemekli yapılan nişan töreni için erkek evinin “kına davarı” olarak adlandırılan kurbanlık hayvanı kesilmek üzere götürdüğü bilinmektedir⁴²².

Korkuteli’nde nişan sırasında kız evinde dağıtılan şerbetin bardağını saklama âdeti vardır. Saklayan kişi genellikle yengeler olur. Yengeler daha sonra bu bardağı damada satarlar, parasını aldıktan sonra bardağı geline verirler o da çeyizine koyup saklar⁴²³.

Nişan, evliliğe uzanan yolculukta aileler arasında samimiyeti geliştiren dönemin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Nişanlılık sürecinde hem kız tarafı hem de erkek tarafı birbirlerini daha yakından tanımak için her fırsatı değerlendirirler. Bilhassa bayram gibi özel günlerde erkek tarafının kız evine, kızın adını anmak için çeşitli hediyeler götürdüğü görülmektedir. Burada götürülen armağanlar bayramın Ramazan ya da Kurban Bayramı olmasına göre farklılık gösterir. Korkuteli’nde hemen herkesin ekonomik durumuna göre kız evine mutlaka bir hediye götürdüğü kaynaklarımız tarafından belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili kaynak kişilerden derlenen bilgilerden bazıları şöyledir:

“Nişanla düğün arasında bayram varsa mutlaka bir hediye yapılır. Hediye nişan bohçasının içine koyarlar. Bohçanın üstüne ya bir bilezik ya bir altın koyup götürürler⁴²⁴”.

⁴²⁰ K.K. 1.

⁴²¹ K.K. 10.

⁴²² Gürbüz, 2015: 39.

⁴²³ K.K. 12.

⁴²⁴ K.K. 4.

“Bayramların her ikisinde de kız evi oğlan evine bir tepsi tatlı yapar, gönderir. Oğlan evi de bu tepsiye çerez doldurup geri götürür⁴²⁵”.

“Nişanlanan kıza Ramazan Bayramı’nda elbise, tatlı, altın gider. Kurban Bayramı’ysa da hemen bir nişan koçu alırlar. Süslerler. Allar bağlarlar. Boynuzuna da bir bilezik takıp kızın evine götürürler. Bazen nişan koçunu davulla zurnayla götüren de oluyor⁴²⁶”.

“Hangi bayram olursa olsun bir tepsi tatlı mutlaka gider zaten. Onun dışında Kurban Bayramı’nda koç alabilen koç götürür. Alamayan bir but da olsa biraz et alır, götürür. Boynuzuna da altın takarlar. Ama Ramazan Bayramı’nda elbiseyle tatlı bir de altın gider. Biz de böyle yaparlardı. Ama şimdi pek isteyen yok. Ben mesela oğluma yapmak istedim koç alıp gidelim diye kız tarafı istemedi yapamadım⁴²⁷”.

Kız ve erkeğin tanıma ve tanışma süreci olarak belirlenen nişanlılık dönemi, bazen çeşitli anlaşmazlıklar neticesinde bozulabilmekte ve nişan atılmaktadır. Genellikle yöre halkı tarafından hoş karşılanmayan nişan atmalarda nişanı atan kız ve erkeğin yeniden evlilik yoluna girmesine zor gözüyle bakılmaktadır.

Ayrıca nişan esnasında veya daha sonrasında getirilen eşyaların evlilik gerçekleşene kadar kullanılmadığını söyleyen kaynaklarımız, olası bir nişan atma durumunda nişan bohçasının geri gönderildiğini belirtmişlerdir. “Nişanda gelen bohçanın içindeki kıyafet, eşya kullanılmaz, giyilmez. Evlenesiye kadar. Hani belki bozulursa nişan diye. Zaten nişan atılırsa o bohça gerisin geri yollar. Takısı makısı her şey yollar⁴²⁸”.

Eski Türk kaynaklarında da nişan ve nişan törenleriyle ilgili bilgilerin olması bu kültürün yüzyıllardır devam ettiğini kanıtlar niteliktedir. Örneğin Dede Korkut Hikâyelerinde nişan yüzüğü için kullanılan “İçinde bin bir nişan vardı” cümlesi nişanın önemini ve nişan alameti olarak yüzük kullanıldığını sembolize etmektedir⁴²⁹.

2.1.7.Yazma Atma Geleneği

Korkuteli’nde evlilik niyetinin belirtilmesinden evlilik akdi sonrasına kadar yapılan pek çok pratik ve uygulama vardır. Bunların yapılmasındaki temel amaç, kurulacak olan ailenin uzun soluklu ve mutlu olmasıdır.

Anadolu’nun hemen her yöresinde olduğu gibi Korkuteli’nde de gelin alacak ailelerin gelin adayını başka kişilerin istemesinin önüne geçmek için yaptıkları bazı uygulamalar vardır. Anadolu’da genellikle yüzük takmak başkaları tarafından kızın nişanlı olduğunun anlaşılması

⁴²⁵ K.K. 5.

⁴²⁶ K.K. 7.

⁴²⁷ K.K. 10.

⁴²⁸ K.K. 12.

⁴²⁹ Mandaloğlu, 2022: 490.

için yeterli görülse de Korkuteli’nde yazma atma töreni yapılarak kızın nişanlı olduğu herkese ilan edilir.

Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre çok eskilere dayanan bu gelenek, erkek tarafının kızı sahiplenmesi ve aileye yeni bir bireyin katıldığını herkese gösterme çabasıdır. Ayrıca kız ve erkek arasında kurulacak olan aile bağını temsil ettiğini ve bunu simgesel düzeyde yazmaya aktardıkları söylenebilir. Bu sebeptendir ki erkek tarafından olan ve sözü geçen aile büyükleri yazma atma töreni için sıradan olmayan, özel emek gerektiren işlemler ve oylarla süslenmiş olan yazmaları, büyük bir ritüel şeklinde gelin adayına atarlar. Böylelikle kızın, erkek tarafının ailesine bağlılığı ve sadakatının kesinleştirilerek artık kızdan yeni ailesinin damadın ailesi olduğunu kabul etmesi beklenir. Yazmayı kıza bağlamakla kızı erkeğin ailesine bağlamak arasında benzer benzeri çeker alt düşüncesinin olduğu göze çarpmaktadır⁴³⁰.

Korkuteli’nin hemen her köyünde karşımıza çıkan yazma atma âdeti kaynaklarımızca şöyle anlatılmıştır:

“Gızı nişanlayıp bitirdikten keri oğlanın anası, yengesi gızı kendi hısım, akrabalarından birinin düğününe çağırır. Evelden gaynana eltisine, yengesine, halasına, teyzesine, yakın arkadaşlarına işte kime diyecese herkese haber eder. Filan gün bizim geline yazma atcez diye. Haberli olanlarda o düğüne giderken yanında yazmasını, parasını hazır eder. Ondan keli nişanlı gızı ortaya çıkarıp oynatırlar. O oynarken herkes sıraynan yanında getirdiği yazmayı gızın önce başından dolandırır. Sonra omzuna, beline asar, bağlar. Çoğunlukla para da asarlar gıza⁴³¹”.

“Gelinin başına diye iğne oyalı yazmalardan asarlar bizim burada. Öyle düz bir yazma atılmaz, ayıp olur. Bir de para asarlar. Zaten filanın gelinliği gelecekmiş diye önceden birbirlerine haber ederler. Herkes ona göre hazırlığını yapar. Kaynana da gelin oynamaya çıktıkça gelinin başında para çevirir. Bu bizim diye duyurmak için⁴³²”.

Kaynağımız, yazma atma uygulamasının yapılış amacını şöyle açıklamıştır: “Yazma atmayı bellik (belli) olsun diye yaparlar. İşte kızı herkes bilsin, ona bir daha dünür gidilmesin diye kızı belli ederler. Ondan var yazma atma⁴³³”.

Yazma atma, bağlama geleneğinin günümüzde de Korkuteli’nde varlığını sürdürdüğünü ifade eden kaynaklarımız, gençler arasında bu uygulamanın olumlu karşılandığını dile getirmişlerdir. Ayrıca son yıllarda gençlerin sosyal medyada özellikle bu tarz paylaşımlar yaparak bu geleneği daha fazla kişiye ulaştırdıklarını belirtmişlerdir⁴³⁴.

⁴³⁰Örnek, 1966:35.

⁴³¹ K.K. 1.

⁴³² K.K. 5.

⁴³³ K.K. 7.

⁴³⁴ K.K. 1, K.K. 7, K.K. 10, K.K. 11.

2.1.8. Düğün Hazırlıkları

Düğün; nihayetinde evliliğin gerçekleştiği, yeni bir ailenin kurulduğu, bol eğlence ve şenlikli törenlerdir. Düğün sırasında, öncesinde ve sonrasında Anadolu’da çeşitli geleneksel uygulamalar yapılmaktadır. Teknolojinin henüz bu kadar gelişmediği ve insanların eğlence için çok fazla alternatifinin olmadığı zamanlarda düğünler, eğlence ve sosyalleşme için bir fırsat olarak görülmüş ve bu doğrultuda eğlenceye dayalı birçok ritüel yapılmıştır.

Düğün hazırlıklarından düğün sonrası eğlencelere kadar her şey ince ince düşünülmüş ve her yörede kendine göre şekillenen düğün âdetleri oluşmuştur. Korkuteli’nde düğün için yapılan hazırlıkları başlıklar altında incelemenin doğru olduğu kanaatindeyiz.

2.1.8.1. Oku-Davetiye

Geçmişten günümüze Anadolu’da düğün, sünnet düğünü gibi özel olan ve değerli kabul edilen günlerde davet de özel bir çağrıyla yapılmaktadır. Bu düğünlerin kalabalık olması aynı zamanda ailenin toplum içindeki yerini ve saygınlığını da ifade ettiği için bir itibar meselesi olarak kabul edilir. Bu nedenle hem kız hem de erkek tarafı düğüne çağırılacak olan kişileri önceden belirleyerek kişi sayısına göre davetiye ya da okuntu hazırlar.

Günümüzde davet, davetiye adı verilen kartlarla yapılmaktadır. Ancak yakın geçmiş de dâhil olmak üzere Anadolu’nun hemen her yöresinde düğüne davet için oku, okuntu, okuntuluk adı verilen hediyelerle yakın çevrenin düğüne çağırıldığı bilinmektedir.

Düğüne davet noktasında çağırılacak olan kişinin sosyal statüsü ve yakınlık derecesi her zaman göz önünde tutularak ona göre bir davetiye hazırlanmaktadır. Örneğin amca, dayı, hala, teyze gibi yakın akrabalar için diğer davetlilerden farklı bir davetiye hazırlanır. Osmaniye’de çağırılacak olan kişinin yakınlık derecesine göre getireceği hediye az çok tahmin edilerek ona göre gömlek, elbiselik gibi okuntu gönderilir⁴³⁵.

Düğüne daveti her zaman düğün sahibi yapmaz, bazen düğün sahibi tarafından görevlendirilen biri yapar. Bitlis’te “köçürgen” adı verilen kişiler tutularak bu kişilerin kapı kapı dolaşıp yöre halkını düğüne davet etmesi sağlanır. Davet edilenler de köçürgen hakkı diye çağırılan kişiye hediye verirler⁴³⁶. Fethiye’de “kınacı karı” adı verilen kişi, düğün sahibi adına köylüleri ve yakın çevreyi düğüne çağırır⁴³⁷. Erciş’te erkek evinden sesi gür bir kişi, köy meydanında bağırarak köylüleri düğüne çağırmaktadır⁴³⁸.

⁴³⁵ Özdemir, 106: 2022.

⁴³⁶ Ergöz, 2019: 168.

⁴³⁷ Güngör, 2023: 84.

⁴³⁸ Akgün, 2019: 251.

Korkuteli’nde ise düğüne davet için farklı uygulamalar mevcuttur. Genellikle oku adı verilen hediyelerle düğüne çağrı yapılır. Okuları dağıtan kişilere okuyucu ya da okucu adı verilir. Okucular ev ev dolaşarak düğün yerini, saatini, kız ve erkek evinde yapılacakları tek tek anlatırlar. Ev sahibi de okucuya para ya da herhangi bir hediye vererek gönderir.

Yörede genellikle oku olarak havlu, yastık kılıfı, çorap gibi hediyeler gönderilmektedir. Ancak kaynaklarımızdan edindiğimiz bilgilere göre daha eski zamanlarda çay bardağı, kibrit, leblebi ve şekerin oku olarak gönderildiği tespit edilmiştir⁴³⁹.

Oku yollanacak kişinin düğün sahibine yakınlık derecesi, gönderilecek hediye de etkilemektedir. Korkuteli’nde amca, hala, dayı, teyze ve yakın görülen kişilere diğer davetlilerden farklı olarak gömlek, elbiselik kumaş, seccade gibi okular gönderilmektedir. Ayrıca köy halkı arasında maddi olanakları daha iyi olan kişilere de diğer davetlilerden farklı oku yollandığı kaynaklarımızca belirtilmiştir⁴⁴⁰.

Ayrıca İmecik köyünde düğüne davet için Erciş’tekine benzer bir şekilde sesi gür bir kişinin köy meydanında yüksek bir yere çıkıp düğün tarihini, düğün sahibini söyleyerek köy ahalisini düğüne davet ettiği kaynaklarımızca ifade edilmiştir⁴⁴¹.

Bayat köyünde yengeler, üç eteklerini giyerek ev ev dolaşıp köy halkını düğüne davet ederler⁴⁴². Burada okuyu yengeler dağıtmaktadır.

Kargın ve Korucak köyünde ise okuyu, düğünden önceki perşembe günü davulcuyla okucu birlikte dolaşarak köye dağıtırlar⁴⁴³.

Günümüzde düğüne davet hem davetiyelerle hem de okularla yapılmaktadır. Okuların üstüne konulan davetiyeler, eskiyle yeninin harmanlandığının kanıtı niteliğindedir.

2.1.8.2.Düğün Alışverişi/Urba Düzmek

Urba düzmek, Korkuteli’nde hemen her ailede yapılan bir uygulamadır. Düğün günü netleştikten sonra kız ve erkek tarafı daha önceden kararlaştırdıkları bir gün buluşarak gelin ve damat adayının ihtiyaçlarını gidermek için alışverişe çıkarlar.

Yöre halkı tarafından pazarlık ya da urba düzmek olarak bilinen bu düğün alışverişi, her iki tarafın diğerine hediye düzmesiyle gerçekleşir. Urba düzmeye götürülecek kişiler; ağzı laf yapan, daha önce evlilik tecrübesi yaşamış yengeler, kızın ve oğlanın annesi, yakın arkadaşları, kız kardeşleridir. Genellikle her iki tarafın babası da gider. Ancak onlar düğün alışverişi yapmaktan ziyade ödeme yapmak için orada bulunurlar.

⁴³⁹ K.K. 7, K.K. 13, K.K. 14.

⁴⁴⁰ K.K. 10, K.K. 11.

⁴⁴¹ K.K. 2, K.K. 7, K.K. 13.

⁴⁴² K.K. 10.

⁴⁴³ K.K. 63, K.K. 64, K.K. 65, K.K. 66.

Urba düzmeyi kaynağımız, “pazarlığa hem oğlan tarafından hem de kız tarafından aile büyükleri, gelinle damat ve onların bacıları gider. Oğlanla kızın tüm ihtiyaçları alınır. Elbise, pijama, pazen, çamaşır gibi her şeyi alırlar⁴⁴⁴” diyerek anlatmıştır. Başka bir kaynağımız ise “düğünden önce kızı götürürler urba düzmeye. Tabi kızın yanında yengesi, kardeşleri, annesi filan olur. Oğlan tarafı da aynı şekilde gelir. 8-10 kişi giderler bir mağazaya. Kız tarafı oğlan tarafına, oğlan tarafı da kız tarafına urba düzer. Kıza; elbiselik, takım elbise, eteklik, gelinlik, pijama takımı, gecelik, çamaşır, terlik, ayakkabı, makyaj takımı alırlar. Oğlana; pijama takımı, tıraş takımı, damatlık, takım elbise, terlik, ayakkabı alırlar⁴⁴⁵” diyerek klasik bir urba alışverişinin nasıl olması gerektiğini söylemiştir.

Urba düzme sırasında gelin ve damada çok söz düşmediğini belirten kaynaklarımız, urba alışverişinin büyüklerin istekleri doğrultusunda gerçekleştiğini ifade etmişlerdir⁴⁴⁶. Ayrıca Korkuteli’nde urba düzme sırasında sadece gelin ve damada değil her iki tarafın aile üyelerine çeşitli hediyeler alınır. Onlara da urba düzülür.

Düğün alışverişi bittikten sonra erkek tarafı mutlaka kız evine yemek ısmarlar. “Urbadan sonra lokantaya gidilir. Yemek yenilir. Yapılan alışveriş konuşulur. Eksik, fazla ne alındı düşünülür⁴⁴⁷”.

Bölgede urba düzüldükten sonra her iki taraf da diğer taraf için aldıkları eşyaları kendi evlerine getirirler. Konu komşuya aldıklarını gösterirler. Daha sonra güzel bir bohça veya kofa yaparak karşı tarafa götürürler. Önce erkek evi kız evine aldığı urbaları götürür. Birkaç gün sonra da kız evi götürür. Urba getirilen evdekiler, gelenlere yemek ve tatlı ikram ederler⁴⁴⁸.

Günümüzde ise gençlerin istekleri doğrultusunda çok fazla urba alışverişi yapılmamaktadır. Onun yerine evlenecek çiftler kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda düğün alışverişini kendileri yapmaktadırlar.

2.1.8.3. Odun İmecesiyufka Ekmek Yapmak

Türk gelenek ve göreneklerinde çeşitli ritüel ve uygulamaların yapıldığı düğünlerde birlik ve beraberlik içinde işlerin yapılması, âdeta düğün sahibine iş düşürülmeyerek derecede kolektif bir bilinçle hareket edilmesi, toplumsal bağlılığın gelişmesi açısından da büyük önem taşımaktadır.

⁴⁴⁴ K.K. 7.

⁴⁴⁵ K.K. 10.

⁴⁴⁶ K.K. 7, K.K. 10.

⁴⁴⁷ K.K. 12.

⁴⁴⁸ K.K. 7.

Köy kültüründe oldukça hâkim olan imece anlayışı, düğünlerde de kendini göstermektedir. Özellikle düğün sahibinin sevilip sayıldığı düğünlerde köylüler, yapılan düğünü kendi düğünleriymişçesine sahiplenip hazırlıkların hemen her safhasında bulunurlar.

Günümüze nazaran daha az imkânın olduğu eski köy düğünlerinde imece usulünün oldukça yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Kaynaklarımız düğünü bir köyün yaptığını⁴⁴⁹ söyleyerek köy halkı için düğün gibi toplu merasimlerin en az sahipleri kadar önemli olduğunu aktarmaktadır.

Odun toplama, yufka ekmek yapma, keşkek dövme, kulaklı çorbası için mantı yapma, sarma sarma gibi el çokluğu gerektiren işlerde birlikte hareket edilerek düğünden önce bu hazırlıkların köylülerce yapıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir.

Eski köy düğünlerinin kısım yapılmasından dolayı odun toplamanın oldukça önemli olduğunu belirten kaynağımız, odun imcesini şu sözlerle anlatmıştır: “*Eveli düğünler gışın yapılırdı. Yazın herkes bağ bahçe işini, harmanını ancak yetiştirirdi. Düğünleri işin olmadığı zaman yaparlardı. Soğuk havada düğün yapıldığından köyün gençlerine önceden haber ederler. Falanın düğünü için falan gün dağa oduna gidilecek diye. Erkekler toplaşır. Herkes eşeğini, katırını getirir. Düğün sahipleri de onlara güzel bir azık hazırlarlar. Heybelere, gofalara doldururlar. Helva yaparlar. Öylece gider erkekler. Epeyce odun yaparlar. Sonra bu odunları maşalamada da ısınmada da yemeklerde de kullanırlar. Düğüne yetesi odun toplarlar*⁴⁵⁰”.

Eski köy düğünlerinde oldukça önemli olan odun toplama işlemi için özellikle köyün gençleri seçilerek dağa odun toplamaya gönderilir. Hem bir güç gösterisi hem de eğlence olarak tertip edilen bu törenlerde dağdan odun getiren kabile, davullarla karşılanır⁴⁵¹. Odun toplamaya gidenler de yanlarında götürdükleri kıyafetleri en baştaki eşeğin yüküne asarak onu süslerler⁴⁵². Aralarında en fazla odun toplayan kişiyi kafilenin başına alırlar. Düğün sahibi, grubu karşıladığında daha çok odun toplayan kişiye gömlek, para gibi bir hediye verir⁴⁵³. Daha sonra onlar için özel olarak hazırlanan yemeğin başında eğlenirler⁴⁵⁴.

Benzer bir uygulamaya Kaşkay Türklerinde de rastlanmaktadır. Düğünden bir hafta, on gün önce obanın delikanlıları düğünde yakılacak ateş ve yapılacak yemeklerde kullanılmak için

⁴⁴⁹ K.K. 13.

⁴⁵⁰ K.K. 13.

⁴⁵¹ K.K. 38, K.K. 43, K.K. 50, K.K. 72.

⁴⁵² K.K. 44, K.K. 45, K.K. 46.

⁴⁵³ K.K. 43, K.K. 44, K.K. 45.

⁴⁵⁴ K.K. 70, K.K. 72.

odun toplamaya davet edilirler. Her çadırdan bir eşek getirilerek dağa odun toplamaya giderler⁴⁵⁵.

Kazak Türklerinde “ekmek atma töreni” olarak bilinen bu merasimlerde oğlan tarafının ekmek atmasıyla köyün gençleri köydeki at ve eşekleri alarak köy meydanında toplanırlar. Her bir hayvana bayrak bağlayarak oduna giderler. Böylece düğünü başlatmış olurlar⁴⁵⁶.

İzmir’in Eğlenhoca köyünde de düğün öncesi odun toplamaya gitme âdeti bulunmaktadır. Köyün gençleri getirdikleri odunları davul zurna eşliğinde indirdikten sonra kendileri için hazırlanan sofralarda eğlenirler.⁴⁵⁷

Odun imecesi dışında düğün için önceden yapılması gereken başka hazırlıklar da vardır. Bunlardan biri de düğün ekmeğinin yapılmasıdır. Düğün ekmeği genellikle düğünden önce köylü kadınların birleşerek yaptığı yufka ekmek şeklindedir.

Düğün yemeğiyle birlikte konuklara ikram edilecek olan yufkaların hazırlanması, düğünden birkaç gün önce köylü kadınların katılımıyla gerçekleşir. Yörede yufkaların pişirilmesinin en az üç gün sürdüğünü belirten kaynaklarımız aynı köyden olan kız ve erkek tarafı için köylülerin önce toplanıp oğlan evine sonra da kız evine ekmek yaptıklarını ifade etmiştir⁴⁵⁸. Ayrıca ekmek yapmaya gelenlere ev sahibi çeşitli ikramlarda bulunur. Kaynağımız, ekmek yapımı sırasında ev sahibinin hazırladığı ikramlıkları şu şekilde anlatmıştır: “Ekmek yapmaya gelenlere pekmez, peynir, zeytin ikram edilir. Her gelene önce kaba ekmek derler. Böyle kalınca yağlama gibi ekmek yapıp verirler. Tabi aile biraz varlıklıysa şehir helvası getirir. Onu verir kabalamanın yanında. O zaman da derler filanca şehir helvası getirmiş diye överler⁴⁵⁹”.

Düğünlerde ekmek yapma geleneği, Korkuteli dışında Anadolu’nun çeşitli yörelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Aksaray’a bağlı Saratlı kasabasında düğünden önceki hafta ekmek yapımı için köylüler davet edilir. Fakat bu davet sıradan olmaktan ziyade çeşitli ritüellerle yapılır. Ekmek yapılacak olan evin dış kısmında yüksek bir yere beyaz bayrak asılır. Sonra tuz dağıtılarak köylüler ekmek yapımına çağırılır⁴⁶⁰. Malatya’da ise düğünden birkaç gün önce köyün kadınları tarafından pişirilen ekmek bittikten sonra ekmek yapılan yere damat çağırılarak ondan bahşiş alınır⁴⁶¹.

⁴⁵⁵ Karaaslan, 2010: 194.

⁴⁵⁶ Çetin, 2021:3 17.

⁴⁵⁷ Ceylan, 2023: 135-136.

⁴⁵⁸ K.K. 12, K.K. 13.

⁴⁵⁹ K.K. 13.

⁴⁶⁰ Bekdemir, 2023: 154.

⁴⁶¹ Karaağaç, 2013: 167.

Günümüzde ise pazar ya da çarşı ekmeği olarak adlandırılan fırınlardan hazır alınan ekmeklerin kullanılması artmış, düğünler için yufka ekmeği yapımı ise yok denecek kadar aza inmiştir.

2.1.8.4.Düğün Yemekleri

Yemek ikram etmek, Türk kültüründe geçmişten bugüne değişmeyen unsurlardandır. Hemen her dönemde gelen misafire ikramda bulunmak, onlara güzel yiyecekler sunmak ehemmiyetli görülmüş ve bu doğrultuda eğlence veya ölüm gibi bir araya gelen günlerde çeşitli yiyeceklerin misafirlere sunulması kültürel bir miras halini almıştır.

Düğün sırasında misafirlere sunulan yiyecekler, Anadolu'da yöreden yöreye farklılık göstermekle beraber Türklerin yaşadığı hemen her coğrafyada karşımıza çıkmaktadır. Örnekleyecek olursak Kazak Türklerinde sofra, düğünün en önemli unsuru sayılır. At ve koyun etinden yapılan çeşitli yemekler ile süttten yapılan yiyecekler, gelen misafirlere bol bol ikram edilir. Hatta gelen misafirlere ayıp olmaması için sadece sofrayla alakadar olan kişiler vardır⁴⁶².

Yakut Türklerinde ise düğüne gelen misafire kımız ikram edilir⁴⁶³. Kaşkaylar'da da düğün için büyükbaş hayvan kesilerek başta kelle paça eti olmak üzere çeşitli et yemekleri misafirler için hazırlanmaktadır⁴⁶⁴.

Anadolu'da düğün yemekleri yaşanan coğrafyaya göre farklılık gösterebilmektedir. Malatya'da bulgur pilavı, kavurma, taze fasulye, ayran ikram edilirken⁴⁶⁵. İzmir'de ise çorba, masır, titrek, keşkek, bademli ekmek gibi yöresel yemekler düğün için gelen konuklara ikram edilmektedir⁴⁶⁶.

Korkuteli'nde de diğer Türk coğrafyalarında olduğu gibi düğüne gelen misafire yemek yedirmek oldukça önemli kabul edilir. Gelen her misafirin isteğince yemesi için çeşitli ikramlıklar hazırlanır. Yörede düğün için hazırlanan yemekler şunlardır: Keşkek, etli nohut yemeği, tavuk çorbası, salata, nohutlu pirinç pilavı, yaprak sarma, kulaklı çorbası, bulgur pilavı, tavuklu pilav, helva.

Bu yemeklerden keşkek ve kulaklı çorbasının hazırlanışına bölgede ayrı önem gösterilmektedir. İş birliği içerisinde ve çeşitli ritüellerle hazırlanan bu yemeklerin hazırlık aşamalarına değinmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

⁴⁶² Mukhtarkhanova, 2019: 58-59.

⁴⁶³ Yeşil, 2012: 182.

⁴⁶⁴ Karaaslan, 2010: 219-220.

⁴⁶⁵ Karaağaç, 2013: 173.

⁴⁶⁶ Ceylan, 2023: 122-125.

2.81.8.4.1 Kulaklı Çorbası

Kulaklı çorbası; Korkuteli’nde düğün, sünnet düğünü, mevlit okutma gibi özel törenlerde sıkça tercih edilen bir yemektir. Mantıya benzeyen kulaklı çorbasının yapım aşamalarını kaynağımız, “bildiğin mantı hamuru gibi hamur açarsın ama içine yumurta da kırarsın. Mantıdan farkı biz hamurun içine kıyma koymayız. Ya boş hamuru mantı gibi kapatırsın ya da içine kırmızı biber, fesliken koyarsın sonra salçalı, feslikenli, etli, nohutlu bir kaynar su hazırlarsın. Mantı gibi kapattığın hamuru da bu suya eklersin. Etlice güzel bir yemek olur. Konu komşu herkes kulaklı doldurmaya gelir. Öyle tek başına yapılmaz⁴⁶⁷” sözleriyle anlatmıştır.

Kulaklı çorbası için yardıma gelen kişilere çeşitli ikramların hazırlandığını belirten kaynaklarımız, herkesin kulaklı doldurmaya çağırılmadığını, temizliğine ve elinin hızlı olduğuna inanılan kişilere haber edildiğini vurgulamışlardır⁴⁶⁸.

2.1.8.4.2.Keşkek Dövme/ Keşkek Hazırlama

Keşkek dövme, keşkek yapma Korkuteli’nin hemen her köyünde rastladığımız bir kültürel unsurdur. Düğünlerin vazgeçilmez ögesi olarak görülen keşkek için yöre halkı düğünden bir veya iki gün önce özel bir şenlik düzenlemektedir. Yapılan bu tören, köyden köye ufak tefek farklılıklar göstermektedir.

Büyükköy’de keşkek dövme şu şekilde yapılır: “Bizde keşkek dövme şöleni derler. Düğünün yapılacağı cuma veya cumartesi günü en yakın eş dost kim varsa haber edilir. Keşkek dövme şölenimiz var, buyurun gelin denir. Yengelerle gelin olacak kız üç eteklerini giyerler. Gelin, yengelerden farklı olarak gırap derler yeşil bir taç takar. Oradan herkes gelini tanır. Yengeler heybelerini takarlar. İçine çerez, şeker koyarlar. Sonra gelinle damat kol kola girer. Keşkek dövme yerine gelir. Bizim burada köy meydanında dibek taşı deriz, keşkek dövmek için içi oyuk taşlar vardır. Orada toplanılır. Her evde keşkek dövmek için özel kilimler vardır. Onu dibek taşının içine sererler. Gofalarla getirilen keşkeklik buğday, dibek taşına dökülür. Önce gelinle damat karşılıklı buğdayı dövmeye başlarlar. Sonra köyün gençleri sırayla döverler. Tabi bu esnada davul zurna çalar. Gelinle damat, onların arkadaşları, köyün gençleri oynar. Onlar oynarken yengeler, heybelerindeki çerezleri, şekerleri saçarlar. Orada bulunanlara dağıtırlar. Keşkek dövme bittikten sonra gelin ya da damat evine hangisi yakınsa yemek yemeye gidilir. Tabi gidilecek ev önceden hazırlıklıdır⁴⁶⁹”.

⁴⁶⁷ K.K. 20.

⁴⁶⁸ K.K. 5, K.K 6, K.K. 10, K.K. 17.

⁴⁶⁹ K.K. 5.

Yeşilyayla’da keşkek dövme, perşembe günü yapılır. Davul zurnayla yapılan keşkek dövmede köyün genç erkekleri görev alır⁴⁷⁰.

İmecik’te ise düğünden birkaç gün önce yapılan keşkek dövme işini köyün gençlerinden üçer kişilik gruplar yapar. İki kişi karşılıklı döverken bir kişi de elindeki uzun sopayla keşkeklik buğdayı sürekli karıştırarak döndürür⁴⁷¹.

Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde keşkek dövme ve düğün yemeği olarak keşkek yapma karşımıza çıkmaktadır. İzmir’de düğünlerde etli veya tavuklu keşkek pişirilerek gelen misafirlere ikram edilir⁴⁷². Tokat’ta ise düğün keşkeğini dövmek yerine çok uzun saatler pişirerek, özdeşleşmesi sağlanır. Özdeşleşen keşkeği gelen konuklara sunarlar⁴⁷³.

2.2. Düğün Sırası

Aileler tarafından heyecanla beklenen düğün gününün gelmesiyle birlikte düğünün kutlu ve mübarek olması için yapılan pratikler de artar. Görücülükten düğün sonrasına kadar süren uygulama, tören ve ritüeller, düğün esnasında oldukça yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Düğün yemeğinden düğünde oynanan oyunlara, düğün gününden giyilecek kıyafete kadar hemen her şeyin detaylı olarak düşünüldüğü düğünleri başlıklar halinde incelemenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Düğün, kız ve erkek evinin yaptığı hazırlıkların tamamlanmasıyla daha önceden belirlenen tarihte başlar. Bu tarihin belirlenmesi aile büyüklerinin söz esnasında veya sözden sonra bir araya gelerek ortak bir günde karar kılmasıyla yapılır.

Günümüzde daha ziyade evlenecek çiftlerin kararlaştırdıkları günde, genellikle düğün salonlarında yapılan düğünler çoğunluktadır. Ancak araştırma bölgemiz olan Korkuteli’nin köylerinde düğün günleri hâlâ üç gün sürmekte ve çeşitli eğlenceler yapılmaktadır. Bu nedenle öncelikle düğün için belirlenen üç günlük sürede hangi gün neler yapıldığına değineceğiz. Fakat daha öncesinde yörede yaşatılan tartara âdetinden bahsetmek yerinde olacaktır. Kimi köylerde “unduz⁴⁷⁴”, kimilerinde “yük ağzı⁴⁷⁵” olarak adlandırılan bu geleneksel ritüelin yapılışı şu şekildedir: Düğünden önceki cuma günü damat tarafı, gelin evine çeşitli erzaklar götürür. Nohut, fasulye, pirinç, bulgur, şeker, tuz, un gibi erzaklardan birkaç kilo götürerek gelin evindeki düğün erzaklarının içine katarlar. Yiyeceklerin birbirine katılmasıyla her iki ailenin birbirine olan bağının ve muhabbetinin güçleneceğine inanılır. Ayrıca keçi, kuzu ya da koyun

⁴⁷⁰ K.K.4, K.K. 9.

⁴⁷¹ K.K. 13.

⁴⁷² Ceylan, 2023: 124.

⁴⁷³ Çekiç, 2015: 36.

⁴⁷⁴ K.K. 38, K.K. 39.

⁴⁷⁵ K.K. 57, K.K. 61.

gibi bir küçükbaş hayvanı gelin evindeki hazırlıklarda kullanılması için getirirler. Kız evi bu hayvanı kurban ederek hem yapılacak düğün törenini hem de yeni kurulacak olan aileyi kutsamış olur. Kız evi, tartarayı getiren gençlere yemek ikramında bulunur. Ayrıca istedikleri parayı verir.

2.2.1.Düğün Günleri

2.2.1.1.Perşembe Günü

Düğünün başlangıç günü köyden köye değişiklik göstermekle beraber kaynaklarımızın büyük çoğunluğu düğünün başlamasının perşembe günü yatsıdan sonra verilen ihtiyar yemeği ile olduğunu ifade etmiştir.

İhtiyar Yemeği, perşembe günü yatsı namazından sonra namazdan çıkan cemaate hazırlanan yemeğe verilen addır. Keşkek, nohut yemeği, kulaklı çorbası, helvadan oluşan bu yemek, erkek evi tarafından hazırlanmakta ve köylüler için düğünün başlangıcı olarak kabul edilmektedir⁴⁷⁶. Ayrıca ihtiyar yemeği için bazı ailelerin kurban kestikleri de ifade edilmiştir.

İhtiyar yemeği dışında perşembe günü düzenlenen diğer bir yemek ise köyün gençlerine verilen “delikanlı yemeği⁴⁷⁷”dir. Bu yemeğin verilmesindeki asıl amaç, köyün gençlerini düğün sırasında yapılacak hizmetlerde çalışmalarını için teşvik etmektir⁴⁷⁸.

2.2.1.2.Cuma Günü

Düğünün asıl başlangıç günü olarak bilinen cuma günü, dini açıdan kutsal olması sebebiyle düğünün başlatılması için bir tercih nedenidir. Yeni kurulacak olan ailenin mübarek bir günde temelinin atılması, böylelikle evliliğin kutsallığının arttırılması ve devamlılığının sağlanması amacıyla cuma günü, düğünün başlangıcı olarak tercih edilmektedir.

Cuma günü yapılan pratikler genellikle düğünü başlatmaya yönelik olup bu doğrultuda uygulamalar yapılmaktadır. Kaynak kişilerden edinilen bilgiler şöyledir:

“Oğlan evi, bayrak ekibi olarak cuma öğleden sonra ikindiye doğru kız evine giderler. Giderken düğünü başlatmak için süslü, kınalı bir koç götürürler. Koçu allayıp pullarlar. Biraz da kına götürürler. Gelini kınalarlar ama öyle kına gecesindeki gibi değil bellilik olsun diye yaparlar⁴⁷⁹”.

⁴⁷⁶ K.K. 8, K.K. 10, K.K. 15, K.K. 18.

⁴⁷⁷ K.K. 60.

⁴⁷⁸ K.K. 60, K.K. 63, K.K. 64.

⁴⁷⁹ K.K. 12.

“Cuma akşamından oğlan evinden kına gelir o kınayı gelinin saçına yakarlar. Gelin kınalı olsun da ailesine, kocasına kurban olsun diye⁴⁸⁰”.

Ayrıca al başlığı adı verilen bir uygulamanın da yapıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir. Kaynaklarımız tarafından bu ritüelin yapılışı şöyle anlatılmıştır: “Düğün başlayınca genellikle cuma günü, oğlan evinden kız evine yiyecek gider. Buğday, un, çay, şeker, tuz gibi. Bir davar gider. Davarı süslerler. Al takarlar. Kız evi bu davarı kesip gelen misafire yedirsın diye yapılır.”⁴⁸¹ Bu gelenek tartara âdetine benzemekle birlikte yapıldığı günler açısından farklılık göstermektedir.

Cuma günü, yörede düğün keşkeğinin dövülüp hazırlandığı gün olarak kaynaklarımızca söylenmiştir. Ancak bu konuyu keşkek dövme başlığı altında incelediğimiz için tekrar değinmeyeceğiz.

2.2.1.2.1. Bayrak Dikme

Türk toplumu için oldukça önemli olan ve kutsal kabul edilen bayrak, düğün törenleri esnasında da karşımıza çıkmaktadır. Bayrak asmak, bayrak dikmek tarihi açıdan değerlendirildiğinde Kalafat’ın deyimiyle yeni bir egemenlik sahasını⁴⁸² belli etmek için kullanılan sembol olarak değerlendirilebilir.

Düğünlerde bayrak direği elma, nar, soğan gibi çeşitli meyve ve sebzelerle süslenerek çoğalmanın, üretkenliğin sembolize edildiği bir imge haline getirilir⁴⁸³.

Köy ya da kent düğünü fark etmeksizin Anadolu coğrafyasının tamamına yakınında düğün evinin belirtilmesi amacıyla erkek evine bayrak asılır. İzmir’de hem sünnet hem de düğün merasimleri sırasında bayrak asılarak düğün evi gelen konuklara bildirilir⁴⁸⁴. Aksaray’da bayrağın dikildiği törene “bayrakaltı” denir ve bayrağı koruyan kişiye bayraktar adı verilir. Bu tören esnasında Türk bayrağına beyaz bir bayrak eklenerek sırığa takılır. Sırığın tepesine de elma ya da soğan asılır. Bayraktar evleri gezerek komşuları düğüne davet eder⁴⁸⁵. Bayrağa asılan soğan çoğalmayı ve evlenecek çiftin ailenin nüfusunu artırmasını temsil etmektedir⁴⁸⁶.

Anadolu dışında farklı Türk topluluklarında da düğün esnasında bayrak dikme görülmektedir. Güneydeki Türkmenler, düğün için kırmızı ve beyazdan oluşan iki farklı bayrak

⁴⁸⁰ K.K. 1.

⁴⁸¹ K.K. 2, K.K. 3.

⁴⁸² Kalafat, 1998: 80.

⁴⁸³ Yeşil, 2012:187.

⁴⁸⁴ Ceylan, 2023: 127.

⁴⁸⁵ Bekdemir, 2023: 156.

⁴⁸⁶ Yeşil, 2014:187.

hazırlarlar. Kırmızı olana nal çizilirken her ikisine de el şeklinde oyulmuş bir bez dikilmektedir⁴⁸⁷.

Ayrıca Makedonya Türklerinde düğünün başladığını belirtmek için “düğün bayraa” adı verilen büyük ve süslü bayraklar dikilmektedir⁴⁸⁸.

Kaşkaylar’da “baydak” denilen süslü bayrak, gerdek çadırının üstüne konularak evlenecek kişilerin yeni yurtları belli edilmektedir⁴⁸⁹.

Korkuteli’nin geleneksel köy düğünlerinde düğünün başlangıcından sonuna kadar erkek evinin balkonuna bayrak asma geleneği vardır. Düğünün başlangıç günü olan cuma günü, bayrağın erkek evine asıldığı gündür. Bu bayrak erkek evinde dışarıdan görülebilecek bir yüksekliğe asılır. Böylelikle köye gelen misafirler kolayca düğün evini bulur. Aynı zamanda bayrakçı ya da bayraktar adı verilen bir bayrak sorumlusu da vardır. Bu kişi, ucuna bayrak takılan uzunca bir değneği düğün boyunca muhafaza eder. Gelen misafirleri bayrakla karşılayarak onlardan bahşiş alır. Asılan bayrak, düğün sonuna kadar indirilmez.

Genellikle perşembe veya cuma günü dikilen bayrak, Korkuteli genelinde sadece Türk bayrağı olmakla beraber bazı köylerde Türk bayrağının yanında yazma ve çeşitli kumaşlarla süslenen düğün bayrakları da kullanılmaktadır. Bu bayrakların üzerine bağlanan elma, armut, ayva gibi meyvelerle evliliğin bereketli ve üretken olması temenni edilir⁴⁹⁰.

2.2.1.3.Cumartesi Günü

Cumartesi günü, düğünün en eğlenceli ve en yoğun günüdür. Kına gecesinden düğün oyunlarına, yemek ikramlarına kadar hemen her eğlencenin yapıldığı tüm davetlilerin çeşitli oyun ve eğlencelerle bir araya geldiği gündür. Bu sebeple cumartesi günü yapılan eğlence törenlerini başlıklar altında inceleyeceğiz.

2.2.1.3.1.Kına Gecesi

Kına geceleri Anadolu düğünlerinin vazgeçilmez törenlerindendir. Gelini kınalamak, birlikte eğlenmek ve evlilik öncesi gelini yeni yuvasına hazırlamak için yapılan kına gecelerinde çeşitli ritüeller yapılır.

Kınanın kendisi başlı başına bir kutsama aracı olarak kabul edilmektedir. Kınanın Kabe’den geldiğine dair inanışın olması dini bir önem taşıdığının göstergesidir⁴⁹¹. Anadolu’daki temel inanış ise kınanın kurban olmayı sembolize ettiği yönündedir. Kaynağımız,

⁴⁸⁷ Yeşil, 2012: 189.

⁴⁸⁸ Bekdemir, 2023: 155.

⁴⁸⁹ Karaaslan, 2010: 203.

⁴⁹⁰ K.K. 38, K.K. 39.

⁴⁹¹ Ataman, 1992:32.

“kınayı biz üç yerde yakarız. İlk olarak kurbanlık koça yakılır. Allah’a kurban olsun diye. Sonra askere giden oğlana yakarız vatana kurban olsun diye bir de gelinlik kıza yakarız ki gittiği yere, kocasına kurban olsun diye⁴⁹²” sözleriyle kınanın yakılış amacını belirtmiştir.

Kına yakma törenleri esnasında hüznü bir hava vardır. Genellikle gelini ve annesini ağlatmaya yönelik ağıtların söylenmesi gelinin ağlamasının uğur getireceğine olan inanın yansımasıdır⁴⁹³. Bu tören esnasında gelinin ağlaması, gözyaşı dökmesi yeni yuvanın ferah olmasına yorulur⁴⁹⁴ ve gelini ağlatmak için çeşitli türküler söylenir.

Korkuteli’nin eski köy kınalarında, erkek ve kadınların ayrı yerlerde eğlendiği ve genellikle birbirlerini görmedikleri kaynaklarımızca belirtilmiştir⁴⁹⁵. Kız evinde hüznü bir atmosfer varken erkek evinde ise daha neşeli bir hava vardır.

Damatların, kına gecelerine/eğlencelerine katılmadığı eski köy düğünlerinde, damat evinde erkekler kendi aralarında eğlence tertip etmektedir. Çeşitli oyunların oynandığı bu eğlencelere yörede erkek kınası da denmektedir. Erkek kınasında oynanan en yaygın oyunlardan birisi Arap oyunudur.

Arap oyununu kaynağımız şöyle anlatmıştır: “Eveli oğlanın kınaya gelmesi yoktu. Erkekler kendi aralarında arkadaşlarıyla eğlence yaparlardı. O zamanda genelde Arap oyunu deriz o oyunu oynarlardı. Damadın arkadaşlarından birkaçı kadın kılığına girer. Elleri sopa alırlar. Oradaki erkeklere vururlar. Damadı oyuna kaldırıp oynatırlar. Beğenmezse döverler⁴⁹⁶”.

Araştırma alanımızda eskiden damada kına yakmanın olmadığı fakat popüler kültürün etkisiyle son yıllarda damadın da kınaya katılarak eline kına yakıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir⁴⁹⁷.

Kına gecelerinde kız evinde yapılanları kaynaklarımızın ifadeleriyle aktarmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

“Cumartesi akşam oğlan evinden gelirler. Oğlanın akrabaları, kızın akrabaları hep bir arada kalabalık olurlar. Sonra oğlan evinden gelen kınayı kız yengesi karar. Kızın eline duayla sürer. Ama kınayı yakacak kişinin evliliğinde mutlu olması da çok önemlidir. Yoksa yaktırmazlar. Bir de çocuğu yoksa olmuyorsa da yaktırmazlar. Darısı bulaşır diye korkarlar. Gelinin avcuna altın koyarlar. Kınadan kalanı oradakilere dağıtırlar⁴⁹⁸”. Altın koymak kutun ve bereketin sembolü olarak kabul edilmektedir⁴⁹⁹.

⁴⁹² K.K. 3.

⁴⁹³ Ataman, 1992:32.

⁴⁹⁴ K.K. 4, K.K. 24.

⁴⁹⁵ K.K. 35, K.K. 36.

⁴⁹⁶ K.K. 1.

⁴⁹⁷ K.K. 3, K.K. 12.

⁴⁹⁸ K.K. 1.

⁴⁹⁹ Ergun, 2015: 150.

Kaynağımız kendi kınasında yapılan bir âdeti şöyle anlatmıştır: “Benim kınamda şöyle bir şey yaptılar. Cumartesi akşam herkes gittikten sonra kendi ailemizle kalınca tabi yine kalabalıktık amcamlar, halamlar, teyzemler, onların çocukları yine bir otuz kişi vardık. Bana abdest aldıldılar. Demir bir leğende yengem dualarla, salavatlarla kınayı kardı. Ellerime, ayaklarıma sardı. Hayırlı, mübarek olsun dediler. Sonra herkesle tek tek sarılıp ağlaştık⁵⁰⁰”. Benzer bir uygulamaya Balıkesir’de de rastlanmaktadır. Burada yapılan tören şöyledir: “Adilov” adı verilen kınaya erkek tarafından kimse alınmaz. Kızın sağdıçları ve yakınları bulunur. Çeşitli maniler söylerler. Daha sonra kınayı yakmak için gelini eve götürürler. Gelin abdest aldıktan sonra hüznü türkü ve ilahiler eşliğinde gelinin kınasını yakarlar⁵⁰¹.

Korkuteli’nde kınayı bazen kız bazen ise oğlan yengeleri yakmaktadır. “Kınayı kızın yengesi yakardı. Tabi o zaman çalgı çengi yoktu. Böyle leğenler olurdu. Yaşlılardan bir kadın leğeni kapatır. Tef gibi çalar, türkü söylerdi. Gençler de oynardı. Sonraları plak çıktı. Biz köyde plak çalıp oynardık⁵⁰²”.

“Gelini baştan ayağa al giydirirlerdi. Sonra başının arkasına biri al biri yeşil iki örtü bağlarlardı. Gelinin kafasında fes olurdu. Tepesini sivri yaparlardı. Sonra da oynatırlardı⁵⁰³”.

“Cumartesi günü kadınlar kendi aralarında Efe oyunu deriz, onu oynarlardı. Birkaç kadın erkek kılığına girerdi. Oradaki kadınlara sataşırdı. Sigara içer gibi yapardı. Kadınları kaçırmaya çalışırdı. Biri hamile gibi rol yapardı. Sanki doğum sancısı çekiyormuş gibi bağırırdı. Öyle eğlendirirdi milleti⁵⁰⁴”.

“Geline eskiden kına gecesinde üç etek giydirirlerdi. Yengelerde de üç etek olurdu. Gelin diğerlerinden ayrılсын diye beline altın gibi sarı, işlemeli bir kemer takarlardı. Sonra kınayı yakıp gelini ağlatırlardı⁵⁰⁵”.

Yörede kına gecelerinde genellikle bir şey dağıtılmadığını söyleyen kaynaklarımız son yıllarda kına gecelerinde çerez ve lokum dağıtmanın arttığını neredeyse gelenek haline geldiğini, dağıtmayanın ayıplandığını ifade etmişlerdir. Ayrıca kına yakılırken gelinin etrafında dönen genç kızlara, gelinin annesi tarafından daha önceden hazırlanan oyalı yazmalar takıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir⁵⁰⁶.

Kına gecelerinin olmazsa olmazlarından olan kına ağıtları Korkuteli’nde de icra edilmektedir. Genellikle sesi dokunaklı olan bir kişi tarafından söylenen ağıtlarla gelin ve orada

⁵⁰⁰ K.K. 3.

⁵⁰¹ Ayaz, 2015: 68.

⁵⁰² K.K. 12.

⁵⁰³ K.K. 15.

⁵⁰⁴ K.K. 10.

⁵⁰⁵ K.K. 17.

⁵⁰⁶ K.K. 41, K.K. 42, K.K. 47, K.K. 48, K.K. 60.

bulunanlar ağılatılmaya çalışılır. Özellikle gelinin ağlaması için çaba sarf edilir. Ağlamayan gelin ayıplanır. Yörede söylenen bazı kına ağıtlarına örnekler şöyledir:

Beriden geliver Mehmet dayı beriden

El gibi de niye duruyon geriden geriden

Ayırdınızda beni gurbanlık goç gibi sürüden sürüden.

Atımın da ganaryacağı sekili

Sekisine de karanfiller ekili ekili

Ben gidersem de Mehmet dayım kimler olsun bu evlerin vekili vekili ah

Ne diğen de ağlayan anam anam ay anam

Ne diğen de ağlayan aha kuca bubam bubam.

Evinizin önü de guru dikme

Anam da elini beline a sokma a sokma

Meleğim gelecek diye anam da yollara bakma bakma anam ah

Kızın özünden özlerin anam anam anam

Ölmüş arısı da dizilmiş peteklerin anam

Boş kaldın anam ince melek yerleri yerlerin anam anam

Goca dağ başında da bir dolu desti

İççeğizine de çam yeli esti ah

Altı senedir ben anamla kardeşim benden de habarları kesti anam kesti ne diyen anam

anam

Çekmecemin de fesine açiverin de duysun garip anamda benim sesimi sesimi anam.

Anam mı diyem gardaşım mı diyem evlerimin de bekçisi mi diyem

Ben deli deli deliliğe vurduruyon ben kızım bunları bunları ne diyen anam.

Koca kapının mandalını da nasıl eğmeli anam

Anamda el oğlunun kapısına nasıl doğrulup varmalı anam anam.⁵⁰⁷

Saha araştırmalarımız neticesinde eski köy düğünlerinde kına ağıtına ayrı önem verildiği ve günümüzde unutulmaya başlasa da özellikle orta yaş üstü kaynaklarımızın hafızasında yaşayan çok sayıda kına ağıtının olduğu tespit edilmiştir. Kaynaklarımızdan derlediğimiz kına ağıt örneklerinden bazıları şöyledir:

Yerde buldum yaprak kınayı

Çerçilerden aldım türlü daneyi

Yakma yengem yakma tuzsuz kınayı

⁵⁰⁷ Gök, S ve Savaş, C. 2023: 112.

Yakma yengem yakma kınam karılı dursun
Sökme yengem sökme saçım örülü dursun
Merdiven taşında buldum bir nacak
Saçımı söktüler oldu bir kucak
El evinden kına gelmiş yanacak
Yakma yengem yakma kınam karılı dursun
*Sökme yengem sökme saçım örülü dursun*⁵⁰⁸.

Oduncular da dağdan odun indirir
Gözümün yaşı da değirmen döndürür
*Ana baba acısı da adamı öldürür*⁵⁰⁹.

Erik çiçeği açıtsa daldadır
Benim anamda düştüyse yoldadır
*Gelirim gelirim der de beni aldatır*⁵¹⁰.

Evimizin önü de on iki direk
Çevrile çevrile de kalmadı yürek
Ayırma dedim de ayırdın felek
Dünyaya gelmeden de doyurdun felek
Evimizin önü de arpadır arpa
Orakları vurdum da seleler serpe
Ben kaldım anadan babadan
Ufacıktan körpe
Evimizi de delik delik deldiler
Evimize de çoluk çocuk doldular
Babamın kıymetsiz kızını da
Evin içinden aldılar
Evimizin ardı da aynalı pazar
Açma yorganımı da yaralarım azar
Söylemen babama da

⁵⁰⁸ K.K. 52.

⁵⁰⁹ K.K. 52.

⁵¹⁰ K.K. 52.

Aklını bozar⁵¹¹.

*Yüce dağ başına da oturdum
Elimi koynuma soktum, oturdum
Anam babam gelecek diye
Yollara baktım, oturdum⁵¹².*

*Yer altında yedi deve güderim
Ah ile vah ile sabahları ederim
Anne ben bugün misafirim
Yarın kalkar giderim⁵¹³.*

*Ayağımın üstüne ayak bastılar
Sarı saçıma da zülûf kestiler
Kesme yengem kesme zülûf yüzüme
Yakma yengem yakma elime kınayı
Ben bilirim gideceğim yaban elini⁵¹⁴.*

*Anam oturmuş da patlıcan oyar
Oyar oyar da yanı başına koyar
Anam kıymetsiz kuzularını da gurbet ellere atar
Kıymetli kızlarını da yanı başına koyar⁵¹⁵.*

*Merdivenden inerken
Ayak ayak giderken
Tülbentimi güne karşı sererken
Eğer döner gelirim
Sofranıza sığamam⁵¹⁶.*

⁵¹¹ K.K. 67.

⁵¹² K.K. 67.

⁵¹³ K.K. 55.

⁵¹⁴ K.K. 51.

⁵¹⁵ K.K. 67.

⁵¹⁶ K.K. 67.

*Evimizin önü de dikendir diken
Kör olsun yollara da diken dökten
Ayrılıklar değil mi belleri de büken*⁵¹⁷.

Kına esnasında söylenen ağıtlar, genellikle gelin olacak kız ve annesi tarafından söylenirken bazen de gelinin kız kardeşleri ağıt yakabilmektedir.

*Yüce dağ başına da diken bastırdım
Küçük boyuna da allar kestirdim
Ne dedin de bacım bizleri küstürdün
Uzundur kamışlar
Ucunu da kırmızıya boyamışlar
Benim bacımı da hangi sılaya göndermişler*⁵¹⁸.

Geleneksel köy düğünlerinde evden ölü çıkmasıyla kız gelin etme eş değer görülmüş⁵¹⁹, bu nedenle gelin olacak kız için çeşitli ağıtlar söylenerek kızın evden gidişi âdeta bir ölüm törenine çevrilmiştir. Kızın annesinin söylediği ağıtlar, genellikle kızın bir daha dönmeyeceğine vurgu yapan sözler şeklindedir.

*Ben bir kuşum da avcım almıyor
Kırmızı güller de rengini solmuyor
Ellerin evlatları geldi de
Benim yavrularım gelmiyor*⁵²⁰.

Korkuteli’nde kına yakma âdeti günümüzde devam etse de değişen sosyo-ekonomik faktörlerden dolayı ayrı bir gün yapılmaktan ziyade düğün salonunda düğün günü yapılmaya başlamıştır. Bu durum daha önce var olan kına gecesi oyunları gibi geleneklerin kaybolmasına neden olmuştur.

Öte yandan özel kına gecesi tertip edenlerin eski kınalardan farklı olarak ihtişamlı törenler düzenledikleri kaynaklarımızca belirtilmiştir. Bir kaynağımız, “şimdilerde durumu olanlar gösterişli kına gecesi yapıyorlar. Organizasyon tutuyorlar. Onlar her şeyi ayarlıyor zaten. Kız da böyle sultanlar gibi giyinip kuşanıp geliyor. Dans gösterileri yapıyorlar. Üç beş katlı pastalar yaptırıp dağıtıyorlar⁵²¹” sözleriyle günümüz kına gecelerini anlatmıştır.

⁵¹⁷ K.K. 52.

⁵¹⁸ K.K. 67.

⁵¹⁹ K.K. 52, K.K. 67.

⁵²⁰ K.K. 52.

⁵²¹ K.K. 10.

Gündüz Kınası: Korkuteli halk kültüründe, gündüz kınası ve akşam kınası denilen iki farklı törenin yapıldığı saha araştırmalarımız neticesinde tespit edilmiştir. Gündüz kınasının yapılmasını kaynağımız şöyle anlatmaktadır: “Cumartesi günü, gündüz kınası yapılır. Bu gündüz kınasını kız evinde yaparlar. Kızın ailesinin evinde cumartesi sabahdan yemekler hazırlanır. Hem oğlanın yakınları hem kızın yakınları toplanıp giderler. Erkekler dışarıda kadınlar içeride, kapalı bir yerde oynarlar, eğlenirler. Sonra toplaşıp oğlan evine dönerler. Eğlenceye orada devam edip akşam kına yakmaya yeniden gelirler⁵²²”.

Anadolu’nun hemen her bölgesinde karşımıza çıkan kına geceleri, günümüzde gençler tarafından çok fazla tercih edilmemekte bunun yerine düğün günü, düğün salonlarında töreninin bitimine yakın gelinin kınası, yakılmaktadır. Bu durumun oluşmasında artan maliyetler ve gençlerin ayrı günlerde tören yapılmasını zaman israfı olarak görmesi etkili olmuştur.

2.2.1.3.2. Çeyiz Hazırlama

Gelin olacak kız için hazırlanan her türlü eşyaya çeyiz denilmektedir. Anadolu Türk halk kültüründe “kız beşikte çeyiz sandıkta” anlayışıyla hareket edilmekte ve henüz çocukluk çağındaki kızlar için çeyiz hazırlanmaya başlanmaktadır.

Çeyiz hazırlama görevinde en fazla sorumluluk kız annelerine yüklenmektedir. “Ana gezer, kız gezer bu çeyizi kim düzer” gibi atasözleriyle annenin kızı için önemli görevlerinden birinin de çeyiz hazırlamak olduğu Anadolu halk kültüründe kabul görmektedir. Böylesine bir sorumluluğu olan kız anneleri, kızları henüz küçük yaşta onların çeyizi için çeşitli el işleri yaparlar veya yaptırırlar.

Yöresel farklılıklar olmakla birlikte çeyiz dizmenin altındaki en önemli mesaj, kızın gittiği yere eli boş gitmeyerek arkasında ailesinin olduğu, yalnız olmadığının erkek tarafına sezdirilmesidir. Böylece kızın gittiği yerde saygı görmesi sağlanmaya çalışılır. Çeyizi olmadan evlenmek, toplumumuzda kabul görmeyen bir gelenektir. Malatya’da çeyizi olmadan giden kız için “ne kusuru vardı ki çeyizsiz gönderdiler” denilerek çeyizi olmayan kızda mutlaka bir kusur aranmaktadır⁵²³.

Korkuteli’nin köylerinde kızlar için çeyiz hazırlanmaya çok erken yaşta başlandığını söyleyen kaynaklarımız, kendi çeyizlerini hazırlamak için anneleri tarafından teşvik edildiklerini belirtmişlerdir. “Bize 12-13 yaşındayken annem elin içine nasıl çıkacanız diye dürtükleye dürtükleye yaptırdı, çeyizimizi⁵²⁴”. “Benim annem ben daha beş yaşındayken

⁵²² K.K. 8.

⁵²³ Karaağaç, 2013: 164.

⁵²⁴ K.K. 6.

tavama, tencereme varasıya kadar her şeyi almış hazırlamış. Benim elim iğne tuttuktan sonra bana da yaptırdı. Öyle hazırladık çeyizimi⁵²⁵”.

Korkuteli’nde çeyiz hazırlamanın dışında yapılan çeyizi, herkese gösterme ve bununla övünme de vardır. Çeyiz sergileme işine “çeyiz altı” veya “çeyiz önü” denilmektedir. Ayrıca çeyizin sergilendiği yer ve günde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle her iki başlığı detaylı anlatmak yerinde olacaktır.

Çeyiz altı: Kına gecesinin yapıldığı cumartesi günü gelinin çeyizi, organlara asılarak gelen konuklara gösterilir. Çeyizin asılacağı yer ya kızın babasının evinin avlusu ya da düğün yapılacak alanın bir köşesi olarak hazırlanır. Köylüler “çeyiz altına gidiyoruz.” diyerek gelirler. Gelinin hazırladığı çeyizlere bakarak kimini ayıplarlar kimileriyle övünürler⁵²⁶.

Çeyiz önü: Çeyizin sergilenmesi olarak bilinen çeyiz önü, çeyiz altından farklı olarak düğünden sonraki gün damat evinin bir odasına gelinin çeyizinin serilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynağımız, annesinden duyduğu bu geleneği şöyle anlatmıştır: “Annemler zamanında yaparlarmış bunu, ben annemden duydum. Evlendiğinin ertesi günü çeyizleri büyük bir odaya sererlermiş. Bir hafta boyunca bütün köylü kadınlar neyi var bu gelinin, napmış, netmiş diye bakmaya gelirlermiş⁵²⁷”.

Çeyiz sergileme âdeti yalnızca Korkuteli’nde olmayıp farklı kültürlerde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Kırgız Türklerinde eskiden kızın babası, beyaz keçeden yapılan bir çadır hazırlayarak kızın çeyizini bu çadırdaki sergilemekteyken günümüzde çeyiz sergileme işi kızın evinde yapılmaktadır⁵²⁸. Benzer şekilde Kazak Türklerinde de çeyiz serme vardır. Bu, kız ailesinin erkek tarafına kızı ezdirmemek, kızın ailesinin saygınlığını artırmak için yapılan bir törendir⁵²⁹. Bosna’da da çeyiz serme, sergileme geleneği vardır⁵³⁰.

Çeyiz sergileme, Anadolu’da da karşılaşılan bir gelenektir. Bitlis’te düğünden birkaç gün önce “çeyiz açma” yapılır. Gelinin yakınları, akrabaları, komşuları çeyiz görmeye gelirler⁵³¹.

İzmir’de çeyiz serme âdeti, vardır. Yapılan çeyizin içeriğine göre gelenler tarafından kız ve annesi, ya ayıplanır ya da takdir edilir⁵³².

Günümüzde çeyizin içeriği değişmekle birlikte Korkuteli’nde eski gelin çeyizinin muhtevası şöyledir:

⁵²⁵ K.K. 3.

⁵²⁶ K.K. 1, K.K. 4, K.K. 16, K.K. 23.

⁵²⁷ K.K. 3.

⁵²⁸ Yeşil, 2012: 185.

⁵²⁹ Mukhtarkhanova, 2019: 65-66.

⁵³⁰ Trako Harşit, 2023: 55.

⁵³¹ Ergöz, 2019: 169.

⁵³² Ceylan, 2023: 107.

- Yatak Örtüsü
- Kanaviçe
- Somya Takımı
- Danteller
- İğne Oyalı Yazmalar
- İşlemeli Havlular
- Örme Çoraplar, Patikler ve Lifler
- İşlemeli Yastık Yüzü
- Örme Yelek ve Kazak
- Bir veya İki Kat Yatak
- Kilim
- Birkaç Bakır Kap

Çeyiz içeriğinin az olmasının nedeni, eskiden gelinlerin kayınvalidelerinin evindeki tek bir odaya gelin gitmesi ve dönemin ekonomik şartlarıdır.

Eski köy düğünlerini anlatan kaynaklarımız, çeyizi kız tarafından alıp erkek evine götürürken çeşitli ritüeller yapıldığını aktarmaktadır. Bu ritüellerin en başında çeyiz almaya giderken davul zurna çalınması gelmektedir. Davul, hem bir eğlence aracı olarak kullanılırken hem de Şamanist inancın bir yansıması olarak gürültüyle kötü ruhları korkutarak evliliği koruma maksadı taşımaktadır denilebilir.

Çeyiz almaya erkek tarafı geldiğinde gelenler, hemen eve alınmaz. Kız tarafından genç kızlar, kapıyı tutarak damattan bahşiş almaya çalışırlar. Kızlar, verilen bahşişe ikna olduktan sonra kapıyı açarlar. Bu âdet hem gelin almada hem de çeyiz için gidildiğinde yapılır.

Damat tarafı içeri girince bu defa çeyiz sandığının üstüne genç kızlar, oturarak damat tarafından para almaya çalışırlar. Verilen para istedikleri miktarda olunca sandığın üstünden kalkarlar. Aynı gelenek Bosna’da karşımıza çıkmaktadır. Bosna’da da çeyiz sandığının üstüne oturma geleneği vardır⁵³³.

Tüm bu engeller aşıldıktan sonra erkek tarafı, çeyizi çeşitli araçlara yükleyerek damadın evine getirir. Günümüzde bu iş için otomobil, kamyonet gibi araçlar kullanılırken daha eski zamanlarda at, eşek gibi binek hayvanlarından faydalanılmıştır.

Erkek evine gelen çeyizin yazılması (serilmesi) yörede kızın yengeleri, kardeşleri, yakın arkadaşları gibi kız tarafından gelen kişiler tarafından yapılır. Genellikle erkek tarafı ev serilmesine karışmaz. Bunun sebebini kaynağımız: “Ev yazmaya kız yengeleri gider. Kızın

⁵³³ Trako Harşit, 2023: 55.

bacıları, anası gider. Erkek tarafı çok karıştırılmaz. Hani olur da istemeyen biri büyü filan koyar diye. Ondan pek yabancı katmak istemezler⁵³⁴” diyerek anlatmıştır.

Araştırma sahamızda kız ve erkeğin ev için alacakları günümüzde şöyledir: Kız tarafı; mutfak eşyalarını, beyaz eşyaları, yatak odasını yapar. Erkek tarafı ise; salon takımını ve düğünde takılacak altınları alır.

Teknolojinin gelişmesi ve değişen dünya düzeninden dolayı artık eskisi gibi dantel, işleme gibi çeyizlerin yapılmadığını belirten kaynaklarımız, onun yerine evlenecek çiftlerin günlük hayatta kullanabilecekleri eşyaları aldıklarını söylemektedir⁵³⁵.

2.2.1.3.3.Düğün Oyunları

Düğünler, genellikle kültür fark etmeksizin eğlencenin ve şenliğin olduğu törenlerdir. Geleneksel Türk düğünlerinde, imeceyle yükün paylaşarak birlik ve beraberliğin çoğaldığı bir hava hâkimdir. Bu törenlerde eğlenceye dayalı oyunlar oynanarak katılan konukların hep birlikte eğlenmesi amaçlanır.

Korkuteli'nin köylerinde düğün sırasında erkekler ve kadınlar kendi aralarında çeşitli oyunlar oynayarak yeni bir ailenin kuruluşunu kutlarlar. Korkuteli geleneksel köy düğünlerinde oynanan oyunlar, maşalama (maşıla) etrafında oynanan oyunlar ve diğer düğün oyunları olarak ayrılmaktadır.

Maşıla (Maşalama) Etrafında Oynanan Oyunlar

Köy meydanında maşıla (maşalama) adı verilen büyük bir ateşin etrafında oynanan bu köy seyirlik oyunlarının asıl amacı, düğüne katılan konukları eğlendirerek düğünün şenlikli geçmesini sağlamaktır.

Erkekler tarafından oynanan bu oyunların muhtevasını kaynaklarımızın anlatımıyla aktarmak yerinde olacaktır:

“Eveli düğün akşamında maşalama yanardı. Köyün gençleri dağdan getirdikleri odunları ortaya yığar, büyük bir ateş yakarlardı. Köylü toplaşır. İki tane efe olur. Buna külcü de deriz. Gafalarını küllerle gara yaparlar. Boyunlarında bir heybe asılı olur. Ellerinde zopa olur. İçlerinden birine kadın elbiseleri giydirip kız yaparlar. Gızı ortaya oynatmaya çıkarırlar. Dışardakiler gızı gaçırmaya çalışır. Efeler ellerindeki zopalarla duttuklarını döverler gari. Gece yarısına kadar orda oynarlar⁵³⁶”.

⁵³⁴ K.K. 1.

⁵³⁵ K.K. 21, K.K. 22, K.K. 23, K.K. 24.

⁵³⁶ K.K. 14.

“Maşalamada iki kişi ak don, ak göynek giyerdi. Yüzlerini, gözlerini küllerle garaya boyarlardı. Aralarından birini kadın gibi giydirir. Ortada oynatırlar. Gızı başkaları gaçırmassın diye ona jandarmalık ederler. Çok şenlikli olurdu eveli. Biz bu oyuna külcü oyunu derdik⁵³⁷”.

Köy Odalarında Erkekler Tarafından Oynanan Diğer Oyunlar

Eski köy düğünlerinin genellikle kışın yapılmasından dolayı gelen konukların ısınması ve eğlenmesi için kapalı mekânlar tercih edilmiştir. Maşalama gibi büyük ateş başında oynanan oyunların dışında köy odalarında da çeşitli oyunlar oynanarak eğlenilmiştir.

Dışarıdan gelen misafirlerin konuk edildiği köy odalarında oynanan oyunlardan damadın sağdııcı olan “delikanlı başı” sorumludur. Delikanlı başının dışında “değnekçi” adı verilen ve oyuna çıkacak kişileri belirleyen ağzı laf yapan, hızlı hareket edebilen bir sorumlu daha vardır. Bunlar hem damada sağdıçlık yaparak onu korurlar hem de oynanacak oyunları organize ederler⁵³⁸. Kaynak kişilerimizin anlatımıyla derlediğimiz başlıca oyunlar şunlardır:

Arı Oyunu: Üç kişiyle oynanır. Üçü birlikte yan yana dizilirler. Ortadaki kişinin başında bir şapka olur. Ortadaki arı gibi vızıldayarak sağ ve soldaki kişilerin ayaklarına basar, yüzlerine tokat atar. Sonra hızlıca eğilir. Bu sırada sağ ve soldaki kişilerin elleri yüzlerini kapatacak şekildedir. Onlar ortadaki kişinin başındaki şapkayı düşürmeye çalışırlar. Şapka düşünce düşüren kişi ortaya geçer. Oyuncuların dayağa dayanmasına göre oyunun oynanma süresi değişir⁵³⁹.

Çizme Bağlama (Dikme) Oyunu: Üç kişiyle oynanır. Yan yana dizilirler. Ortadaki baş parmağına bir ip geçirir. Sanki ayakkabı bağcığı bağlıyormuş gibi ipi sağ ve soldakinin bacağına dolar. Sağ ve soldakinin elinde birer değnek olur. İpi bağlatmamak için ortadakinin eline vurmaya çalışırlar. Ortadaki oyuncu da elleriyle onların bacağına sertçe vurur. Kızarmassın diye oyun öncesi bacaklarını ıslatırlar. Ortadaki oyuncu yanlışlıkla sağ veya soldaki oyuncunun eline vurursa sopa yer. İsteğe göre yer değiştirirler⁵⁴⁰.

Değirmene Un Öğütmeye Gitme Oyunu: Üç kişiyle oynanır. Oyunculardan ikisi eşek olur. Onların ellerini, kollarını bağlarlar. Eşekler art arda dururlar. Bir de değirmenci olur. Değirmenci değirmene un öğütmeye gidiyom diye eşeklerin üstüne sanki çuval atıyormuş gibi gaktırır (iter). Eşek olan oyuncu yerlere yuvarlanır. Kalkamaz da elleri bağlı olduğundan. Oradakiler de güler, eğlenirler. Delikanlı odasında gece boyunca oynarlar⁵⁴¹.

⁵³⁷ K.K. 8.

⁵³⁸ K.K. 13.

⁵³⁹ K.K. 14.

⁵⁴⁰ K.K. 14.

⁵⁴¹ K.K. 14.

Değirmenci Oyunu: Büyük bir selenin içine kül koyarlar. Seleyi iki ucundan ipe bağlayıp yukarı doğru çekerler. Bir kişi değirmenci olur. Sele yukarı gelince birden ipi hızlıca çekip külü döker. Orada bulunup kaçamayanlar, küle bulanır⁵⁴².

Damat Kaçırma Oyunu: Düğün sırasında damadı köyün gençleri, damadın sağdıçı görmeden alır, götürürler. Odalardan birine kilitlerler. Bir iki kişi başında bekler. Ötekiler sağdıca lokum, helva, tatlı aldırırlar. Ya da ceza verirler. Damadı koruyamadı diye. Sağdıç, istekleri yerine getirince damadı bekleyenler alır, getirir⁵⁴³.

Damadın Ayakkabısını Saklama Oyunu: Bunu damada kınada ve düğünde yaparlar. Ayakkabı saklanmasın diye damatla sağdıç ayakkabılarını çıkarmazlar. Unutur da çıkarırsa hemen biri alıp saklar. Saklayan kişiye para, lokum artık ne isterse onu verirler⁵⁴⁴.

Arap Oyunu: Kına gecesinde damat kınaya gelmez. Erkekler, oğlan evinin önünde kendi aralarında bu oyunu oynarlar. Birkaç erkek, kadın kılığına girer. Ellerinde birer sopa olur. Oradaki erkeklere sataşırlar, döverler. Bulunanları zorla oyuna kaldırırlar, kalkmazsa döverler. Damadı oynatırlar⁵⁴⁵.

Zekir Oyunu: Kep veya sepeti ortaya koyarlar. Altına çakmak türünden bir şey koyup saklarlar. Karşılıklı iki grup olur. Her iki grup, saklanan nesnenin yerini daha önce bulmaya çalışır. Oyun belirlenen bir sayıda biter. Kaybeden grup, ceza olarak ya sırtında odun taşır ya da lokum, helva gibi bir şey alıp dağıtır⁵⁴⁶.

Deve Oyunu: İki kişiyi deve gibi giydirebilirler. Üstlerine çul atarlar. Onlar eğilerek deve gibi gitmeye başlar. Başlarında da yüzünü karaya boyamış bir Arap olur. Çeşitli konuşmalarla oradakileri eğlendirirler⁵⁴⁷.

Bıçak Oyunu: Karşılıklı iki kişi ellerine aldıkları bıçaklarla topal oyununa benzer bir oyun oynayarak çeşitli figürler yaparlar⁵⁴⁸.

⁵⁴² K.K. 44, K.K. 45.

⁵⁴³ K.K. 14.

⁵⁴⁴ K.K. 14, K.K. 16.

⁵⁴⁵ K.K. 1.

⁵⁴⁶ K.K. 51, K.K. 61.

⁵⁴⁷ K.K. 49, K.K. 50.

⁵⁴⁸ K.K. 39.

Kadınların Kendi Aralarında Oynadıkları Oyunlar

Geleneksel köy düğünlerinde kadın ve erkeklerin ayrı yerlerde eğlendikleri, birbirlerini görmedikleri saha araştırmalarımız neticesinde tespit edilmiştir. Erkekler; köy odaları, delikanlı odaları, köy meydanları gibi yerlerde eğlenirken kadınlar; genellikle düğün evinde ya da kapalı ve geniş olan ağıl tarzı yerlerde eğlence tertip ederler.

Kadınların olduğu yerde kapıda iki bekçinin durduğu ve erkeklerin içeriye girmesini engellediği kaynaklarımızca belirtilmiştir⁵⁴⁹.

Kadınların kendi aralarındaki eğlencelerinden yengeler ve değnekçi adı verilen görevliler sorumlu tutularak değnekçiden oyuna kimin katılacağını belirlemesini isterlerdi. Değnekçiler, orada bulunanları eğlendirebilecek kişileri oyunlara seçerlerdi.

Efe Oyunu: Kadınların erkek kılığına girmesiyle oynanan bir oyundur. Oyuncu birkaç kadın; sakal, bıyık çizerek pantolon, şalvar giyerek erkek kılığına girer. Erkek kılığına giren bu oyunculara efe denir. Efeler, sigara içer gibi hareketler yapar, oradaki kadınlara sarkıntılık ederek yeni gelinleri kaçırmaya çalışır. Diğer kadınlar, onu korumaya çalışır. Yine efe oyununun içerisinde bazı kadınlar, hamile kadın kılığına girer. Doğum sancısı çekiyormuş gibi bağırıp çağırarak diğer kadınların üstüne devrilir. Gelenleri güldürür⁵⁵⁰.

Geleneksel köy seyirlik oyunları, Korkuteli'nin köylerinde yapılan düğün eğlencelerinde sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Bunun nedenini bir kaynağımız, “bizim buralarda insanımız yoksulken bile eğlencesinden vazgeçmez⁵⁵¹” sözleriyle açıklamıştır.

2.2.1.3.4. Geleneksel Köy Düğünlerinde Yenge ve Sağdıçın Görevleri (Yengelik/Sağdıçlık)

Korkuteli köy düğünlerinde düğünün organizasyonundan sorumlu olan kişilere yenge ve sağdıç denir. Bunlar, düğünün sorunsuz ve iyi bir şekilde geçmesi, gelen konukların memnun kalması ve gelin ile damadın ihtiyaç duyduğu her alanda onlara yardımcı olması için yakın akraba ve arkadaş çevresinden seçilen kişilerdir.

Yengelik: Yörede her düğünde oğlan ve kızın ikişer tane yengesi bulunur. Yengeler, düğünün başından sonuna kadar özellikle gelinin rahat edebilmesi için her aşamada yapılacak âdetin işleyişini anlatmak gibi görevler edinirler. Araştırma bölgemizde, düğün müddetince yengelere çok fazla iş düşmektedir.

⁵⁴⁹ K.K. 7, K.K. 13.

⁵⁵⁰ K.K. 10, K.K. 14.

⁵⁵¹ K.K. 10.

Düğünün yapılacağı hafta oğlan yengeleri, üç etek adı verilen yöresel kıyafetlerini giyip köy halkını kapı kapı gezerek düğüne davet ederler⁵⁵². Düğüne davet işlemi bittikten sonra düğün yemeklerinin ve ekmeğinin hazırlanış aşamasında aktif rol alırlar.

Oğlan yengeleri, nişan bohçasının hazırlanışından yazma atma törenine kadar hemen her hazırlıkta öncü durumdadırlar. Yine nişan bohçasını kız evine götürmek, düğün sırasında kız evinden oğlan evine ekmek getirmek ve kız evinden bir eşya almak da oğlan yengelerinin görevidir.

Öte yandan kız yengeleri; kız verildikten sonra çeyizin hazırlanması, oğlan evine gidecek nişan kofasının hazırlanması, kızın çeyizinin yazılması (serilmesi), erkek evine çeyizin götürülmesi gibi sorumluluklara sahiptir.

Ayrıca düğün boyunca gelinin yanında durarak ona yardımcı olmak, nikâh ve gerdekle ilgili bilgi vermek de kız yengelerinin görevidir. Gelin, erkek evine gittikten sonra yuvanın huzurlu olması için tatlı götürmek ve kızın yatağını hazırlamak da kız yengelerinin önemli vazifelerinden olarak görülür. Bazı yörelerde ise yengenin işi gelin ve damadın bebeği olduktan sonra da devam etmekte ve bebeğe yakılan altıncı ay kınasını da yenge yakmaktadır⁵⁵³.

Yengeler seçilirken ağzı laf yapan, etrafındakilere söz geçirebilecek, yörenin âdetlerine hâkim gözü açık ve eli çabuk iş tutabilen kişilerden olmasına dikkat edilir. Bunun sebebi, düğün esnasında gelini ve damadı yapılacak oyun ve hilelerden koruyabilecek nitelikte olmasıdır. Ayrıca Erzurum'da yenge seçilirken dikkat edilen diğer bir husus ise yengenin olası bir anlaşmazlıkta arabulucu olarak görev yapabilecek nitelikte olmasıdır⁵⁵⁴.

Yengeler; gelin ve damadın abilerinin, amcalarının, dayılarının eşleri olabilmektedir. Fakat bunlar arasında aranılan nitelikte kimse yoksa yakın akrabalarından biri de yenge görevi üstlenebilmektedir.

Geçmişten günümüze Korkuteli'nin köylerinde yengelik devam etmektedir. Ancak günümüzde yengelere eskisi kadar iş düşmemekte yalnızca gelenek olarak varlığını sürdürmektedir.

Sağdıçlık: Sağdıçlar, düğün süresince damadın etrafında bulunup onu düğün oyunlarından korumak ve ihtiyaçlarını gidermek için seçilen kişilerdir. Yöre halkı tarafından delikanlı başı olarak tanımlanır.

Sağdıç olarak damadın yakın arkadaşları seçilir. Bunun dışında damadın erkek kardeşi ve yakın kuzenleri de sağdıç olabilir. Sağdıcın belli olması için koluna kırmızı bir kurdele bağlanır.

⁵⁵² K.K. 10.

⁵⁵³ Büyükokutan Töret, 2015: 75.

⁵⁵⁴ Akbıyık, 2020: 18.

Sağdıç, damadı ve damadın eşyalarını korumakla görevlidir. Damadın düğün boyunca rahat edebilmesi için uğraşır. Ayrıca gelen konuklara yapılacak ikramları, oynanacak oyunları organize etmek de sağdıcin vazifelerindendir.

Sağdıcin damadın ayakkabılarını çaldırıldığında ceza aldığını belirten kaynaklarımız, sağdıç seçilecek kişinin uyanık olup hem damadı hem de kendini cezadan kurtarabilecek nitelikte olması gerektiğini ifade etmişlerdir⁵⁵⁵.

Kaynağımız, kendisinin sağdıç olduğu bir düğünü şöyle anlatmıştır: “Gelin almaya gittiğimizde haydi dediler damat içeri girsin. Ben höyle geride bekledim. Onlar içeri girince hemen orada bir süt kazanı vardı. Onun altına damadın ayakkabısını goyup gapattım. Sonra sezdirmeden içeri gittim. İçerideki iş bitip damat çıkacağında gelin yengesi damadın ayakkabısı yok sakladık dedi. Nasıl yokmuş işte burda ya dedim süt kazanını kaldırıp altından ayakkabıyı verip giydirdim. Meğer onlar damat ayakkabısı diye benzeyen başka ayakkabıyı saklamışlar. Haydi dedim cezasınız bize lokum getirip dağıtın yoksa gitmiyoz dedim. Netcekler getirip dağıttılar gari⁵⁵⁶”.

Sağdıç ve yengelere verilen cezalar, oradakilerin isteklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Genellikle lokum, bisküvi, tatlı olarak kesilen cezalar için her iki taraf önceden hazırlıklı bulunur. Fakat bazen özellikle yengeyi zorlamak için hamur yoğurtulup birkaç tane ekmek yaptırıldığı da kaynaklarımızca ifade edilmiştir⁵⁵⁷.

Yengelik gibi sağdıçlık da günümüz düğünlerinde gelenek olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak eski tanımdan ziyade düğünde gelen konukları karşılamak ve damadın yanında bulunmak gibi görevler edinmektedir.

2.2.1.4.Pazar Günü

Düğünün son günü olan pazar gününde, düğünün nihayete ermesi için bazı geleneksel uygulamalar yapılır. Damat tıraşı, gelin alma, gelin indirme, nikâh gibi uygulamalarla düğün sona erdirilir.

2.2.1.4.1. Damat Tıraşı

Eski köy düğünlerinde gelin almaya gidilmeden önce damadın tıraş edilmesi geleneğinin oldukça önemsendiği kaynaklarımızca belirtilmiştir.

Pazar günü sabah davul zurna eşliğinde damat, köy meydanında tıraş edilirken damada çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Kaynağımız, “damat tıraşı bittikten sonra davulcuya ve berbere

⁵⁵⁵ K.K. 14.

⁵⁵⁶ K.K. 14.

⁵⁵⁷ K.K. 13.

bahşış verilir. Sonra damat ortaya çıkarılıp oynatılır. Oradan birileri, sağdıçları, arkadaşları damadın sağ avcuna kına basarlar. Üstüne de para koyup büyükçe bir çaputla bağlarlar. Sonra orada bulunanlar sırayla birer düğüm atarlar. Gerdekte gelin uğraşsın diye⁵⁵⁸” diyerek damat tıraşı sırasında yapılanları anlatmıştır. Bir diğer kaynağımız ise damat tıraşının günümüzde de davul eşliğinde köy meydanında yapılmaya devam ettiğini belirtmiştir⁵⁵⁹.

2.2.1.4.2. Üç Etek

Kadife, ipek ve çitari kumaştan yapılan üç etek, yöresel bir kıyafet olup Korkuteli’nde eski düğünlerin vazgeçilmez giysisidir.

Düğünlerde eskiden gelinlik yerine tercih edilen üç etek, sim sırma ve oyalarla süslenerek dikilirdi. Cepken, gömlek ve paçası lastikli dondan oluşan bu özel kıyafeti gelinin dışında yengeler, genç kızlar ve çocuklar da giyebilmekteydi.

Düğüne davet sırasında yengelerin köy halkını düğüne çağırmak için üç eteklerini giyerek kapı kapı dolaşmaları üç eteğin sembolik olarak sıradan olmayan özel bir günü temsil ettiğine işarettir.

Ayrıca keşkek dövmeye gidilirken gelinin, yengelerin ve genç kızların üç eteklerini giymeleri, keşkek dövme törenini özelleştirerek düğünün başlangıcı için âdeta bir başlangıç noktası oluşturmaktadır.

Kaynağımız, üç etekle ilgili şu bilgileri vermiştir: “Çok önceden gelinlerin gelinliği oydu. Annemin vardı. Düğünden sonra gündelik bir düğüne, bayrama giderken de giyerlermiş, üç eteği. Yengeler de giyerdi. İsteyen, seven başka kim varsa onlar da giyerdi. Üç parçadan oluşurdu. Arkası tek, etek kenarları dilim dilim olur. Üstünde cepkeni olur. İçinde oyalı göyneği olur. Yakası işlemeli göynek, paçası lastikli donu olur. Gelinin başında fes olur⁵⁶⁰”.

Günümüzde Korkuteli’nin çeşitli köylerinde bu gelenek yaşatılmaktadır. Özellikle Büyükköy’de gelinlerin ve yakın çevrelerinin düğün için üç etek giymeyi tercih ettiklerine yapılan saha araştırmaları neticesinde ulaşılmıştır.

⁵⁵⁸ K.K. 16.

⁵⁵⁹ K.K. 38.

⁵⁶⁰ K.K. 24.

2.2.1.4.3. Gelin Alma

Gelin alma, düğünün en önemli olaylarından biridir. Bu nedenle gelin alma işlemi sırasında, öncesinde ve sonrasında çeşitli ritüeller yapılarak gelin ve güvey nazar, kötücül ruh gibi etkenlerden korunmaya çalışılmaktadır.

Türk toplumunda gelin alma, özel olarak kabul edilir ve bu bağlamda çeşitli uygulamalarla gelin manevi bir korunmaya alınır.

Gelinin baba evinden ayrılışı, gelin ve ailesi için hüzünlü aynı zamanda heyecanlı bir andır. Bu özel zaman diliminin bozulmaması, gelinin nazara gelmemesi ve yeni yuvasında mutlu olması için baba evinden çıkarken bazı büyüsel nitelik taşıyan pratikler yapılır. Böylelikle gelin, damat ve ailelerinin kötücül ruhlardan korunduğuna inanılır. Bu pratikler çeşitli Türk topluluklarında karşımıza çıkmaktadır.

Kazak Türklerinde kızın evden çıkarken ailenin mutluluğunu da götürebileceği düşünülerek böyle olmaması için gelin çıkmadan önce bir beze sarılmış et veya evde pişen başka bir yemek gelinin başında birkaç kez çevrilir⁵⁶¹.

Duha Türklerinde gelin, kendisi için hazırlanan ren geyiğine bindikten sonra çıktığı çadırın etrafında sağ taraftan sol tarafa doğru üç kez dolaştırılır. Daha sonra gidilecek yöne doğru yol alınır⁵⁶².

Kaşkaylar'da ise gelin, evden çıkmadan önce biraz tuz, para ve külü mendilin içine koyup belindeki kuşağa bağlar. Daha sonra babasının evindeki ocağın etrafında üç defa dolaşır⁵⁶³. Burada yapılan ritüelle gelinin babasının evindeki ocağa(soy) saygısını göstermeyi amaçladığı düşünülebilir.

Gelin alma, gelin indirme işlemi Anadolu halkı için de oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelinin baba evini unutmaması, yeni evine uyum sağlaması ve kurduğu yuvanın huzurlu olması için çeşitli ritüeller yapılır.

Erciş'te gelinin baba evine dönmesini engellemek için yengeler, kızın evinden aldıkları bardak türünden bir eşyayı damadın kapısının önünde kırarlar. Yine Erciş'te gelin, ömür boyu kocasının evinde otursun baba evine dönmesin diye baba evinin eşliğinde üç kere oturtulup kaldırılır ve sonuncusunda evden uğurlanır⁵⁶⁴.

Yozgat Boğazlıyan'da ise gelin, baba evinden çıkmadan önce eline baba evinde kullandığı kaşık verilerek gelinden onu kırması istenir. Bu, gelinin baba evindeki kısmetinin bittiği anlamına gelir⁵⁶⁵.

⁵⁶¹ Çetin, 2021: 331-332.

⁵⁶² Azatkhan, 2019: 32.

⁵⁶³ Karaaslan, 2010: 247-248.

⁵⁶⁴ Akgün, 2019: 273.

⁵⁶⁵ Durgun, 2024: 101.

Korkuteli’nde gelinin baba evinden çıkacağı gün, kız evindekiler için üzüntülü bir hava vardır. Sabah erkenden gelin çıkarma için kız yengeleri ve kızın yakın akrabaları düğün evine gelir. Erkek tarafı gelene kadar hazırlıklar tamamlanmaya çalışılır. Erkek tarafından gelecek arabalar için bağlanacak havlu (peşkir), gönderilecek tatlı ve gelin çıkmadan önce gelen misafirlere ikram edilecek yemekler hazırlanır.

Düğün günü gelinin yanında yenge ve yakın arkadaşları, kuaföre giderek saçlarını yaptırırlar. Eski köy düğünlerinde gelin saçının evde gelinin arkadaşları tarafından yapıldığı kaynaklarımızca ifade edilmiştir⁵⁶⁶.

Gelin almaya erkek tarafı gelmeden önce oğlan yengesi, kız evine gelir. Boynunda bir heybe asılıdır. Bu heybenin içinde gelinin evden çıkarken giyeceği ayakkabı vardır. Yenge, ayakkabıyı verdikten sonra kız evinden tereyağı, yuvarlak bir taş, bir çivi alıp heybenin içine koyar. Bunları yaparken yenge çok konuşmaz, konuşursa gelinin konuşkan olup kaynanayla geçinemeyeceğine inanılır. Gelin alındıktan sonra yenge, heybeyi kaynanaya teslim eder⁵⁶⁷.

Ayrıca erkek yengeleri, kız çıkarma sırasında kız evine fark ettirmeden kız evinden bir eşya çalarlar. Genellikle demir, bakır veya tahtadan yapılan bardak, tabaktan oluşan bu eşyayı daha sonra damada satarak gelinin çeyizine koyarlar. Bu uygulamanın benzerine Azerbaycan’da da rastlanmaktadır⁵⁶⁸.

Erkek tarafı geldiğinde ise gelin, hemen evden çıkarılmaz. Evden çıkmadan önce yapılan pratiklerle gelinin evden çıkışı kutsanır.

Öncelikle damada ve birlikte gelenlere kapı hemen açılmaz. Kapıyı kızın akrabalarından veya arkadaşlarından genç kızlar tutar. Damadın sağdıcından para isterler. İstenen miktar alındıktan sonra kapıyı açarlar. Korkuteli’nde kapıyı erkeklerin tutması ise ayıplanır.

Daha sonra gelinin kuşağını bağlama işlemi yapılır. Bunun için kırmızı bir kuşak tercih edilir. Bu kuşak, gelinin yüz akıyla baba evinden çıktığını temsil etmek amacıyla kullanılır. Ayrıca Orta Anadolu’da “gayret kuşağı” adıyla anılan bu kırmızı kuşak, kızın gelin gittiği evlerde tembellik yapmaması, gayretli olması için bağlanmaktadır⁵⁶⁹.

Kaynaklarımıza göre bekâretin ve namusun temsili olan kırmızı kuşağı bağlama işini baba, erkek kardeş veya abi bunlar yoksa amca, dayı bağlar. Kızın belinde kuşağı üç kere bağlayıp çözdükten sonra sonuncusunda bağlayarak uygulamayı tamamlarlar. Ataerkil yaşamın bir yansıması olan bu gelenek günümüzde de varlığını korumaktadır.

⁵⁶⁶ K.K. 19, K.K. 20.

⁵⁶⁷ K.K. 6.

⁵⁶⁸ Yeşil, 2014:209.

⁵⁶⁹ Aça, 2015: 79.

Kuşak bağlama işlemi bittikten sonra gelin, ailesiyle vedalaşarak helallik ister. Yörede gelin evden çıkmadan önce “demor” adı verilen kırmızı bir örtü örtülür. Bir çeşit duvak olan demor, üç kere gelinin başında çevrildikten sonra yüzünü kapatacak şekilde örtülür.

Burada üç sayı motifinin hem kuşak bağlamada hem de demor örtmede kullanılması halk inancı açısından sayılara verilen kutsallığa örnek teşkil etmektedir.

Gelin, dualarla arabaya bindirilir. Bu sırada kız yengeleri gelinin arkasından bardak kırarlar. Bu şekilde nazarı, kız evinden uzaklaştırdıklarına inanırlar⁵⁷⁰. Ayrıca gelinin arkasından su dökerek evliliğinin su gibi gitmesini temenni ederler⁵⁷¹.

2.2.1.4.4. Gelin İndirme

Gelin alma, gelin indirme, gelin getirme olarak bilinen gelini damadın evine getirme eylemi, etrafında pek çok ritüelin şekillendiği bir süreçtir. Erkek evinde coşkulu ve mutlu bir ortam vardır. Eve yeni bir bireyin katılacak olması, ailenin soyunu devam ettirecek yeni nesillerin yetişebileceği bir ortamın hazırlanması, soyun erkekten devam ettiğine inanılan ataerkil toplum için oldukça önemli kabul edilir.

Araştırma alanımızda gelin alma için sabah erken saatlerde hazırlık yapılmaya başlanır. Eski köy düğünlerinde gelin almaya atla gidildiğini söyleyen kaynaklarımız, atın allarla süslenerek kız evine götürüldüğünü dile getirmişlerdir⁵⁷². Günümüzde ise gelin almak için arabalar tercih edilmektedir.

Gelin arabası süslenip, damat tıraşını olduktan sonra öğlene yakın bir saatte ya da öğle namazından hemen sonra kız evine doğru yola çıkılır. Yola çıkılmadan önce gelin arabasının önünün kesilmesi ihtimaline karşı verilecek zarflar hazırlanarak gelin arabasına konulur. Bu zarfların içinde düğün sahibinin maddi olanağına göre hazırladığı paralar bulunmaktadır.

Eskiden damadın gelin almaya gitmediğini söyleyen kaynaklarımız “sağdıç durdurma” geleneğinden bahsetmiştir. Bu gelenek kaynağımızın ifadesiyle şöyledir: “Gelin almaya gideceklerinde sağdıç durdururlardı. Yere bir kilim sererler. Damadı dineltirler. Sağdıçlar, damadın başına bir bıçak dayarlar. Her gelen ya o bıçağa para asar ya da kilimin üstüne atarlar⁵⁷³”.

Damat sağdıç durdurma işlemini tamamladıktan sonra davul, zurnayla konvoy halinde erkek evinden kız evine doğru yola çıkılır. Gelini aldıktan sonra araçlar, konvoy halinde dolaşır. Buna yörede “gelin gezdirme⁵⁷⁴” adı verilmektedir.

⁵⁷⁰ K.K. 36, K.K. 47, K.K. 48, K.K. 49, K.K. 52.

⁵⁷¹ K.K. 57, K.K. 58, K.K. 59, K.K. 62, K.K. 63, K.K. 64.

⁵⁷² K.K. 56, K.K. 57, K.K. 58.

⁵⁷³ K.K. 24.

⁵⁷⁴ K.K. 8, K.K. 18.

Gelin gezdirmeye sırasında gelin arabasının önü damadın arkadaşları veya köylüler tarafından kesilir. Daha önceden hazırlanan zarflar dağıtılır.

Erkek evine gelindiğinde ise gelin, hemen arabadan inmez. Araştırma alanımızda hemen her köyde gelinin ayağına indirmelik bir şey verildiğine rastlanılmıştır. Bu geleneği kaynağımız, “gelin, gaynanasının evine gelince hemen attan, arabadan neyle gittiyse ondan inmez. İndirmelik bir şey ister. Gaynana, gayınbaba gari gönüllerinden ne goparsa verirler. Kimi bilezik kimi arsa kimi koç, keçi vadeder. Orada bulunan amcalar, dayılar varsa onlarda para verebilirler⁵⁷⁵” sözleriyle aktarmıştır.

Gelin indirme sırasında bazen erkek tarafının geline indirmelik vermediğini “sana koç gibi, aslan gibi oğlan verdik.” diyerek herhangi bir şey verilmediğini ama bunun köy halkı tarafından ayıplandığını söyleyen kaynaklarımız da olmuştur⁵⁷⁶.

Gelin arabadan inmeye ikna edildikten sonra gelinin ayağına kurban kesilir. Kesilen kurbanın kanı, gelin ve damadın alınına sürülür. Böylelikle yeni kurulacak yuva için kurban sunularak ailenin temeli sağlamlaştırılmaya çalışılır.

Arabadan indikten sonra gelin, yeni evine girmeden yapması gereken bazı büyüsel nitelikli ritüeller vardır. Bu pratiklerle yuvanın huzurlu olması, eşyle ve onun ailesiyle iyi geçinmesi, kötücül büyü, ruh ve nazardan korunması amaçlanır. Diğer Türk toplumlarında da benzer amaçlarla çeşitli uygulamalar yapılmaktadır.

Duha Türklerinde gelin, yeni çadıra girmeden önce sağdan sola doğru üç kez çadırın etrafında dolaştırılır⁵⁷⁷.

Kazak Türklerinde gelin eve girmeden önce başına darı, şeker, buğday gibi ürünler saçılır. Gelin eve girerken üç kere selam verir ve ocakta yanan ateşe yağ damlatılır. Tüm bunlar kötü ruhları gelinden uzak tutmak maksadıyla yapılır⁵⁷⁸.

Tatarlarda gelin, eve girmeden önce kayınvalide gelinin ayağına yumuşak bir yastık koyar. Gelin bu yastığa basarak içeri girer. Buradaki amaç gelinin yumuşak huylu olmasıdır⁵⁷⁹.

Kırgızlarda ise gelin geldikten sonra erkek evinde yakılan bir ateşin etrafında üç defa dönerek üzerinde bulunan nazar, kötü ruh ve manevi kirlilerden kurtulacağı, temiz bir sayfa açacağına inanılır⁵⁸⁰.

Anadolu halk inancında da benzer uygulamalar yapılarak gelinin yeni evine uyum süreci kolaylaştırılmaya çalışılır. Malatya’da “şirani” adı verilen kuru üzüm, leblebi, buğday, şekerden

⁵⁷⁵ K.K. 5.

⁵⁷⁶ K.K. 4.

⁵⁷⁷ Azatkhan, 2019: 32.

⁵⁷⁸ Mukhtarkhanova, 2019: 53.

⁵⁷⁹ Karimova, 2017: 112.

⁵⁸⁰ Yeşil, 2012: 223.

oluşan saç gelinin başına saçılarak kansız kurban verilir. Daha sonra kaynana gelini elinde ekmele karşılayarak gelinin eve bolluk, bereket getirmesini temenni eder⁵⁸¹.

Bitlis'te gelin, eve girerken kaynanası tarafından verilen balı evin kapısına sürer. Böylece tatsızlıkların dışarıda kalacağına inanılır. Yine Bitlis'te kaynana gelin eve girmeden evin önünde yumurta kırar. Bu işlemin de kötülükleri dışarıda bırakacağına inanılır⁵⁸².

Korkuteli'nin köylerinde ise gelin eve girmeden önce ve eve girdikten sonra yapılan çeşitli pratikler vardır. Bunlar köyden köye farklılık gösterebilmektedir. Aynı zamanda ailelerin yaşayış şekli de yapılan âdetlerde farklılığa neden olabilmektedir.

Kaynağımız, gelin arabadan inmeden önce yapılan yastık atma geleneğini şöyle ifade etmiştir: “Gelin arabadan inmeden önce düğün konvoyunda bulunan sağdıçlardan biri, yanında bulunan bebek yastığına benzer küçük yastığı kalabalığa doğru atar. Gençler o yastığı kapmak için birbirleriyle yarışır. Yastığı kapamamış olan damadın yanına gider, bahşişini alıp yastığı damada teslim eder⁵⁸³”. Buna benzer bir uygulamanın Korkuteli'nin diğer bir köyü olan Yukarı Karaman'da el dokuması küçük bir kilimle yapıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir⁵⁸⁴. Sımandır köyünde ise küçük bir namazla (seccade) ile bu gelenek uygulanmaktadır⁵⁸⁵.

Gelin arabadan inince yüksek bir yerde bulunan kaynana, kayınbaba, yengeler ve daha eski düğünlerde damat, gelinin başına saç olarak buğday ve şeker serper. Saç geleneği Anadolu'da sıkça karşılaşılan bir gelenek olmakla beraber daha önce de değindiğimiz gibi farklı Türk topluluklarında da varlığını sürdürmektedir. Türk kültüründe “bolluk, bereket, verimlilik, uğur, iyi şans⁵⁸⁶” anlamına gelen buğdayın, yörede de gelinin eve bolluk ve bereket getireceğine inanıldığı için başına saçıldığı kaynaklarımızca belirtilmiştir⁵⁸⁷.

Korkuteli'nin köylerinde saç geleneği dışında gelin eve girmeden önce yapılan çeşitli ritüeller de bulunmaktadır. Kaynak kişilerimizden derlediğimiz bazı pratikler şöyledir:

-Geline bardak verip bardağı kırdırmak ve gelinin bu kırıkların üstüne basarak eve girmesi⁵⁸⁸.

-Gelinin baba evinden getirilen tereyağını kapıya sürmesi ve bu şekilde evliliğinin tereyağı gibi güzel ve sorunsuz ilerleyeceğine inanılması⁵⁸⁹.

-Gelinin kapıya çivi çakması böylelikle evliliğin sağlam olacağını düşünülmesi⁵⁹⁰.

⁵⁸¹ Karaağaç, 2013: 183.

⁵⁸² Ergöz, 2019: 185.

⁵⁸³ K.K. 28.

⁵⁸⁴ K.K. 31, K.K. 32.

⁵⁸⁵ K.K. 44, K.K. 45, K.K. 46.

⁵⁸⁶ Altier, 2022: 38.

⁵⁸⁷ K.K. 9, K.K. 14.

⁵⁸⁸ K.K. 1, K.K. 3.

⁵⁸⁹ K.K. 3, K.K. 4, K.K. 5, K.K. 8, K.K. 24.

⁵⁹⁰ K.K. 4, K.K. 5, K.K. 8, K.K. 18.

-Gelinin babasının evinden getirdiği taşı erkek evine koyarak yeni evinde taş gibi sağlam duracağına inanılması⁵⁹¹.

-Gelin arabadan inince birkaç çocuğa koşu yarışı yaptırılarak birinci gelene hediye ve para verilmesi⁵⁹².

-Gelinle kaynanaya karşılıklı yün yastık dövdürülmesi, bu sırada gelin ve kaynananın karşılıklı mâni söylemesi⁵⁹³.

-Gelinin ağzına bal sürülmesi böylelikle dilinin tatlı olacağını düşünülmesi⁵⁹⁴.

-Kapıdan girmeden önce geline ip kırdırılması, düğümlerin ve zorlukların kırılacağına inanılması⁵⁹⁵.

-Kaynananın gelini yazmayla çekmesi, böylelikle kaynananın sözünden çıkmayacağına inanılması⁵⁹⁶.

-Gelinin eve girmeden önce kaynanasının ayağına eğilmesi veya öpmesi⁵⁹⁷.

-Evin girişine ekmek senidi koyup gelinden ekmek açıyormuş gibi yapmasını isteyerek gelinin artık bu eve ait olduğunu kabullenmesinin sağlanmaya çalışılması⁵⁹⁸.

-Evliliği su gibi uzun ömürlü olsun diye içeri girmeden geline su dolu testinin tekmeletilmesi⁵⁹⁹.

Tüm bu aşamalardan sonra yeni evine giren gelinin kucağına hemen bir erkek çocuk verirler. Bu şekilde yeni gelinden beklentiyi hem geline sezdirmiş olup hem de benzer benzeri çeker inanişinin yansımasını görmeyi ummaktadırlar. Gelin bu pratiğin yapılacağını önceden bildiğinden yanındaki çantasında ya da elinde çocuğa verilmek üzere bulundurduğu mendil ve bir miktar parayı çocuğa verir. Buradaki amaç, geline ağırlık basmasını önlemektir⁶⁰⁰.

2.2.1.4.5. Nikâh/Gerdeğ

Düğün bittikten sonra yatsı namazını kılmak için damat ve arkadaşları köyün camisine giderler. Namazdan sonra köyün imamı gelerek dini nikâhı kıyar.

Günümüzde resmi nikâh, düğünden birkaç gün önce kıyılabilmekte veya gelin ile damadın isteğine göre düğün salonunda konukların önünde yapılabilmektedir. Geçmişte ise

⁵⁹¹ K.K. 6.

⁵⁹² K.K. 2, K.K. 7.

⁵⁹³ K.K. 20.

⁵⁹⁴ K.K. 19, K.K. 20, K.K. 36, K.K. 37.

⁵⁹⁵ K.K. 20, K.K. 26, K.K. 67.

⁵⁹⁶ K.K. 20, K.K. 35, K.K. 38, K.K. 39.

⁵⁹⁷ K.K. 38, K.K. 39.

⁵⁹⁸ K.K. 67.

⁵⁹⁹ K.K. 67.

⁶⁰⁰ K.K. 20, K.K. 24.

resmi nikâhı köyün muhtarı kıydığından gerdek öncesi yatsı namazının arkasından hem dini hem resmi nikâh kıyılarak düğün tamamen sona ererdi.

Genel bir dini nikâhın kıyılışını kaynağımız, “yatsıdan sonra hocayla ikişer şahit getirilirdi. Hem kızın hem oğlanın ayrı ayrı şahidi olurdu. Hoca sorardı kabul ettin mi diye üç kere. Sonra oğlana dönüp sorardı. Aldın mı diye üç kere. Onlar kabul edince duasını okuyup nikâhı kıyardı. Ama tabi öncesinde geline mehir olarak ne istediğini de sorar. Gelin de o zamana göre bir şeyler isterdi⁶⁰¹” diyerek anlatmıştır.

Korkuteli’nde dini nikâh kıyılırken nikâhın kıyıldığı yere herkes alınmaz. Güvenilen kişiler ortamda hazır bulunur. Bunun sebebini kaynağımız, “tabi herkesi almazlar. Nikâh sırasında biri sezdirmeden o niyetle elini bağlarsa güvey bağlanır derler. İşte bizim inide oldu ya. Biri bağlamış boşandılar ondan keli⁶⁰²”.

Nikâh kıyıldıktan sonra gelin, odasına götürülür. Yanında yengeleri hazır bulunur. Yengelerin damat evine gelişi de sıradan olmaz. Kaynağımız, kız yengesinin gelişini şöyle anlatmıştır: “Yenge, kız evden çıktıktan keli akşama doğru gelinin yanına oğlan evine gider. Yanında bir tepsi tatlı götürür. Bir de kız evinden aldığı eskiden gaz lambaları olurdu onlardan birini kız evinden çıkarken yakar. Oğlan evine kadar o lamba yanar. Öylece erkek evine gider. Elindeki tatlıdan bir tabak gerdek odasına koyar. Gerisini orada bulunanlara dağıtır. Kızın yatağını hazırlar. Kızla konuşup sakinleştirir. Damat, arkadaşları tarafından sırtına vurularak, dövülerek eve sokulur. Odaya girmeden önce odanın kapısına gerilen ipi kırar⁶⁰³. Yenge çıkar. Sonra herkes dağılır⁶⁰⁴”.

Nikâh töreninin bitmesiyle düğün sona ermiş olur ancak düğün sonrasında da çeşitli ritüeller yapılmaya devam edilir.

2.3.Düğün Sonrası

Düğün bittikten sonra gelin ile damadın yeni sosyal statülerine alışabilmeleri ve bunu daha çabuk kabullenebilmeleri için çeşitli uygulamalar yapılır.

Korkuteli’nde düğünden sonra gelin ile damat, öncelikle damadın ailesinin evine giderler. Kız evine gitmek için ise kızın ailesinden düğünden bir hafta sonra davet gelmesi gerekmektedir. “Önce sabah kahvaltıya kaynananın yanına gidilir. Zaten eskiden aynı evde olurlardı da ayrı olsalar bile sabah erkenden giderler. Kaynananın kayınbabanın elini öperler. Sonra oğlan, bu defa kızın ailesinin evine gider. Kızın annesinin babasının elini öper. Ama gelin

⁶⁰¹ K.K. 19.

⁶⁰² K.K. 20.

⁶⁰³ K.K. 47, K.K. 49.

⁶⁰⁴ K.K. 20.

hemen ana babasının evine gitmez. Onlardan davet gelmesini bekler. Bir hafta sonra davet gelir. Gelin, damat, kaynana, kayınbaba hep beraber kızın evine giderler. Yerler, içerler, kız hasret giderir. Sonra dönerler⁶⁰⁵”.

Düğünden sonra yaklaşık bir hafta yeni gelin, evden çıkarılmaz. Kaynağımız, “gelini bir hafta dışarı çıkarmazlar al basar diye. Ama köylüler gelir, el öptürmeye. Bir hafta daha düğün evi devamlı misafir ağırlar⁶⁰⁶” demiştir.

Bir haftalık süre sona erip gelin ailesinin evine gidip geldikten sonra bu defa damadın aile büyüklerinin evine damat ve kayınvalidesiyle ziyarete gitmeye başlar. Yörede “el öpmesi” olarak adlandırılan bu ziyaretler sırasında gelin, daha önceden çeyizinde hazırladığı hediyelik eşyaları götürür. Kaynağımız bu geleneğin yapılışını şöyle aktarmıştır: “Düğünden sonra gelin, her gün oğlanın bir akrabasına el öpmeye çıkar. Giderken de ufak bir bohça götürür. Gidilen kişiye göre bohçanın içindekiler değişir. Sabah kaynanasına giderken götürdüğü bohçada elbiselik, kayınbabaya gömlek, namazla, tespih, patik olur. Diğer akrabalara giderken yazma, patik, işlemeli havlu, lif gibi hediyeler götürür. Gidilen yerdekiler de geline para verirler⁶⁰⁷”.

Düğünden sonra gelinin yeni akrabalarıyla tanışıp kaynaşması için yapılan bu ziyaretler, gelinin aileye daha çabuk alışmasını sağlamak amacıyla yapılmaktadır.

2.3.1.Gelin Yüzü/Gelin Serpmesi

Düğünün sona ermesiyle evlilik akdi tamamlanmış, yeni bir aile kurulmuş olur. Korkuteli’nde, kurulan bu yeni ailenin çevreye faydalı olacağına, özellikle yeni gelinin nasip kapısının açık kabul edildiğine dair inanış bulunmaktadır.

Yörede yeni gelinin bereket ve uğur getireceği inanışı oldukça yaygındır. Bu nedenle gelin göremeye gitmek, gelin için hediye götürmek ve onun avucundan buğday almak şans ve bereket olarak nitelendirilmektedir. Saçı geleneğinin farklı bir yansıması olarak kabul edilebilecek bu ritüelde amaç hem gelini köy halkına tanıtmak hem de köylülerin yeni gelinin bereketinden faydalanarak köyde bolluk olmasını sağlamaktır.

Gelin yüzü, düğünden bir gün sonra yapılan bir gelenek olup bekâreti ve bereketi temsil etmektedir. Yörede gelin yüzü veya gelin serpmesi olarak bilinen pratiğin yapılışı şöyledir:

“Düğünden bir gün sonra sabah komşular toplanır. Gelin yüzüne gidiyoz, derler. Oyun oynayıp eğlenirler. Gelin güzel elbiselerini giyip süslenir. Ortada oynar, oynarken de avucunda çörekotuyla buğday olur. Onları misafirlere doğru serper. Oradakiler hemen toplayıp çıkılar.

⁶⁰⁵ K.K. 10.

⁶⁰⁶ K.K. 13.

⁶⁰⁷ K.K. 1.

Evlerine gidince kendi buğday ambarlarına atarlar. Bereket, bolluk, şans getirsin diye. Buna gelin yüzü derlerdi⁶⁰⁸”.

“Düğünden bir gün sonra köylü kadınlar, toplaşır. Gelini oynatırlar. Gelin oynarken elindeki buğdayı oradakilere doğru serper. Onlar da toplar, bereket getirsin diye kendi ambarlarına atarlar. Buna serpmeye deriz⁶⁰⁹”.

“Gelin geldiğinin ertesi günü eğlence yapılır. Komşular çağırılır. Aile büyükleri çağırılır. Gelin giydirilip süslenir. Çay, çerez bir şeyler hazırlarlar. Hem hayırlı olsun demek için hem de gelini tanıtmak için yaparlar bunu. Gelin eğlencenin sonuna doğru oynarken gelenlerin üstüne doğru elindeki buğday, şeker, çerez onları serperek oynar. Bereket getirsin diye yaparlardı. O gün geline hizmet ettirmezler. Gelin orada süzülür. Aslında bugün artık sana yapılan hizmetin de son günü demektir⁶¹⁰”.

Yapılan gelin yüzü eğlencesiyle düğün ritüelleri tamamen sona ermiş ve gelin ile damat yeni sosyal statülerine kavuşmuş olurlar.

⁶⁰⁸ K.K. 1.

⁶⁰⁹ K.K. 8.

⁶¹⁰ K.K. 10.

SONUÇ

Hemen her toplumda önemli ve mutlu bir haber olarak nitelendirilen doğum hadisesi, Korkuteli'ne bağlı köylerde de ailenin devamını ve birliğini sağlaması sebebiyle oldukça önem verilen bir konudur.

Çocuk, çoğalma ve çoğunluğu ifade ettiğinden toplum nazarında ailenin statüsünün değişmesini ve saygınlık kazanmasını sağlar. Bu nedenle çocuk sahibi olamamak, Korkuteli'nde çaresi aranan ve bunun için türbe-yatır ziyaretleri yapılan bir hastalık olarak görülmektedir. Korkuteli'nin hemen her köyünde kısırlığın tedavisi için gidilen bir yatırın olması bölgede bu konuya verilen ehemmiyeti gösterir niteliktedir. Kadınlar, gebe kalabilmek için yatır ziyaretleri dışında ebelere giderek kasık çektirme işlemini yaptırmaktadırlar. Bu şekilde göbek düşkünlüğü olan kadının şifa bularak hamile kalacağına inanılmaktadır.

Ayrıca kadının gebe kaldıktan sonra yaptığı bazı pratik ve uygulamalarla sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmeye çalışması, bunun için hem annenin hem de çevredekilerin hamile kadına dikkat etmesi, bölge halkının çocuk sahibi olmaya bakışını göstermektedir. Gül, ciğer gibi çocukta kalıcı iz bırakacağına inanılan nesnelerden uzak durulması, çirkin ve kötüye bakılmaması, cenaze evinden uzak durulması, anne karnındaki bebeği korumaya yönelik yapılan bazı uygulamalardandır.

Doğum anında bebeğin kolayca doğması ve annenin bu süreci sağlıklı atlatabilmesi için gebenin sırtının ve karnının ovalanması, kadının eteğinden aşağı doğru sabun atılıp tutulması gibi halk pratikleri ile doğum süreci kolaylaştırılmaya çalışılmaktadır.

Doğum sona erdiğinde de Korkuteli'nde yapılan halk inanış ve uygulamaları bitmemekte, bebeğin ilk dişi çıkana kadar hemen her evre için farklı bir ritüel yapılmaktadır.

Doğum sonrası yapılan ilk uygulama bebeğin eşi olarak adlandırılan plasentanın gömülmesidir. Bu parça, bebekle bağlantılı olarak düşünülür ve bu nedenle rastgele bir yere atılmaz. Korkuteli'nde bebeğin eşi ayak basılmayan, temiz bir yere gömülmektedir. Tıpkı eş gibi göbek bağı da bebekle bağlantılı olduğu düşünülerek özel bir yere gömülür. Göbek bağının çocuğun geleceğini etkilediği inancı yörede hâkimdir. Bundan dolayı göbek bağı, ailenin çocuğu ileride görmek isteyeceği bir makama veya mekâna gömülür.

Göbek bağı düşen bebek için tuzlama işlemi yapılır. Tuzlama sırasında bal, pekmez gibi nesneler tuzlu suya katılarak bebek, bu suyla yıkanır. Böylece ileride terinin kokmayacağına inanılır.

Doğumdan sonraki ilk kırk günlük süreç, anne ve bebek için dikkat edilmesi gereken bir süredir. Anadolu'da genel inanış, doğumdan sonra kırk gün kadının mezarının açık kaldığı

yönündedir. Anne ve bebeğin en savunmasız olduğu zaman dilimi olan bu dönemlerde özellikle ailenin kadın büyüklerinin anne ile bebeği korumaya yönelik uygulamalar yaptığı görülmektedir. Onları etkileyecek nazar, büyü, kötücül ruh gibi etkenlere karşı tedbirler alınmaktadır. Anne ve bebeğin baş ucuna demir makas, bıçak konulması, ayet ve duaların odaya konulması, ışıkların kırk gün boyunca kapatılmaması, lohusanın yalnız bırakılmaması, nazar edeceği düşünülen kişilerin ayak izlerinin çizilmesi, Korkuteli’nde anne ve bebeği korumaya yönelik alınan tedbirlerdendir.

Kırk günlük süre sona erdiğinde ise kırklama adı verilen bir ritüel yapılarak anneyle bebek, topluluk içine karışmaya hazır duruma getirilir. Bu pratik yapılırken kırk tane taş, çeşitli nesnelerle birlikte suyun içine katılır. Hem anne hem de bebek bu suyla yıkanır. Yıkanma işi bittikten sonra gezmeye çıkılır. Tercihen uzakta oturan birinin evine gidilir. Uzağın tercih edilmesindeki ana sebep, yolun uzunluğuyla bebeğin ömrünün uzunluğunun ilişkilendirilmesidir. Gidilen evdekiler de bebeğin ömrünün uzun olması temennisiyle bebeğin yüzüne ve saçlarına un sürerler.

Ad koymak, Türkler için eskiden beri önemli bir olay olarak görülmektedir. Verilecek ismin kişinin karakterine yansıtacağına inanılır. Bu nedenle, bebeğe sıradan ya da kötü özellik taşıyan isimler verilmez. Hayat yolunda çocukla beraber varlığını devam ettirecek olan ad; çocuğa cesaret, güç, bilgelik verecek nitelikte olmalıdır. Ayrıca ata, dede adları da bebeğe verilebilmektedir. Ata kültürle özdeşleştirilebilecek olan bu gelenek, Korkuteli’nde günümüzde de yaşatılmaktadır.

Bebeğin ilk dişinin çıkması, bebeklikten çocukluğa geçişin başladığının bir göstergesi olarak kabul edilir. Korkuteli’nde bebeğin ilk dişi etrafında bazı pratikler yapılmaktadır. Öncelikle dişi ilk gören kişi, bebeğin tüm dişlerinin sağlıklı ve beyaz olması için ona beyaz bir atlet hediye eder. Daha sonra aile, yörede diş dilgiti (dirgiti) adı verilen diş buğdayını pişirerek yakınlarını davet eder. Burada çeşitli ritüeller yapılarak çocuğun dişlerinin sağlıklı olması temenni edilir. Bu tören sırasında ayna, altın, makas, Kur’an gibi eşyalar tepsiyle çocuğun önüne konur. Birini seçmesi beklenir. Seçtiği nesnenin gelecekte çocuğun yaşamını etkileyeceğine inanılır.

Ailenin ilk doğan erkek çocuğu için yapılan kütük atma töreni ile bebeğin aileye katılımı, köy halkı tarafından kutlanır. Geleneksel Türk halk anlayışında, soyun erkek çocuk tarafından devam ettirildiği düşüncesi hâkimdir. Bu nedenle erkek çocuğun doğumu silah sıkılarak ve kütük atılarak kutlanmaktadır.

Kişilerin hayatını etkileyen bir diğer geçiş dönemi ise evliliktir. Evlilikle birlikte yeni nesillerin yetiştirebileceği güvenli bir ortamın temeli de atılmaktadır. Gelin ve damatlığa uzanan

bu yolculukta kişilere yeni sorumluluklar yüklenir. Bölgede; kız kaçırma, akraba evliliği, görücü usulü evlenme ve anlaşarak evlenme türleri yaygındır.

Kız kaçırarak evlenmeler, genellikle toplum nazarında çok hoş karşılanmamakla beraber ailelerin çoğunun kaçanları affettiği ve düğün kurarak bu birlikteliği onayladığı görülmüştür.

Görücü usulü evliliklerde ise kız aramaya yakın çevreden başlanarak aile için en uygun gelin adayının belirlenmesi ile ilk adım atılmaktadır. Gelin adayı belirlendikten sonra kız tarafına haber gönderilir. Kız evinin uygun gördüğü bir günde kız istemeye gidilir. Ancak kız evi, kızı ilk istemede vermez. Birkaç kez erkek evinin gelip gitmesi beklenir. Kız verildikten sonra, kız evinin hazırladığı helva ya da erkek tarafının getirdiği tatlı ve şerbet ikram edilir. Böylelikle söz kesilmiş olur. Sözde ince bir yüzük takılır. Daha sonra her iki tarafın, yeni kurulacak aile için yapacakları, alacakları belirlenir.

Nişan gününde kız ve erkek tarafı, nişan kofası adı verilen geleneksel nişan bohçalarını birbirine verir. Bu kofanın içinde gelin, damat ve aileleri için çeşitli hediyeler bulunur. Nişan kofasını kız tarafının nişandan sonra götürdüğü de olabilmektedir. Nişandan sonra düğün için hazırlık yapılmaya başlanır.

Düğünden önce düğün alışverişi olan urba düzmeye gidilir. Urba düzmeye; gelin ve damat, yengeler, anne ve babalar, kızın kardeşleri hep beraber gider. Burada her iki taraf, alınacak eşyaları birlikte seçerek alır. Gelin ve damadın ihtiyaçları alınarak düğün alışverişi sonlandırılır.

Düğüne davet, oku adı verilen geleneksel hediyeler veya davetiyeler ile yapılmaktadır. Oku için gömlek, havlu, yastık yüzü, seccade, elbiselik kumaş gibi eşyalar tercih edilmektedir. Gönderilen okunun içeriği, gönderilecek kişinin yakınlık derecesine ve sosyal statüsüne göre farklılık göstermektedir. Daha yakın olanlara gömlek, elbiselik kumaş, seccade gönderilirken uzak olanlara ise havlu veya yastık yüzü gibi okular verilir.

Düğünden önce köylüler, imece usulüyle hareket ederek düğün evinin odun ve ekmek ihtiyacını elbirliği ile tamamlar. Odun için köyün gençleri; eşek, at gibi hayvanlarla dağlara giderek düğün boyunca kullanılacak odunu getirir. Öte yandan köyün kadınları da düğün yemeklerinin yanında verilecek yufka ekmeğini düğünden önce pişirerek hazırlar.

Düğün günü geldiğinde ise verilen ihtiyar yemeği ve bayrak dikimi ile düğünün başlangıcı köy halkına ilan edilir. Kullanılan bayrak, sadece Türk bayrağı olabildiği gibi renkli kumaşlarla hazırlanan süslü düğün bayrağı da olabilmektedir.

Düğünün ikinci günü olan cumartesi gününde, kına gecesi yapılarak çeşitli kına ağıtlarıyla gelin ve çevredekiler ağlatılır. Gelinin ağlaması ile yeni kurulacak olan yuvanın

ferahlayacağına inanılır. Öte yandan erkek evinde farklı köy seyirlik oyunları oynanarak çeşitli eğlenceler tertip edilir. Bu oyunlardan bazıları maşalama adı verilen büyük ateşin çevresinde oynanırken bazıları da köy odalarında oynanmaktadır.

Düğünün üçüncü günü olan pazar günü ise gelinin baba evinden çıkarılıp damat evine götürülmesi yapılır. Gelin almak olarak bilinen bu törende değişik pratikler yapılarak gelin ve damat kutsanır. Gelinin baba evinden çıktıktan sonra arkasından bardak kırılması, su dökülmesi, damadın evine geldiğinde başına buğday ve şeker saçılması, içeri girmeden önce ayağına kurban kesilmesi, eve girdikten sonra kucağına çocuk verilmesi yapılan uygulamalardandır.

Gelin geldikten sonra imam nikâhının kıyılması, yengelerin gerdek için gelin yatağını hazırlaması ve damadın arkadaşları tarafından yumruklanarak gerdek odasına gönderilmesi ile düğün sona erer.

Düğünden bir gün sonra ise gelin yüzü adı verilen geleneksel eğlence yapılır. Bu eğlence için köyün kadınları, gelin alınan eve gelirler. Oyunlar oynayıp eğlence tertip ederler. Gelin, süslenerek ortada oynar. Oynarken de avcunda bulunan buğdayı etrafa saçar. Orada bulunanlar, bereket getireceğine inandıkları buğdayları toplarlar. Böylelikle düğün eğlenceleri sona erer. Günümüzde bu gelenek, devam ettirilmemektedir.

Sonuç olarak insan, tabiatı gereği bilmediği şeylerden korkar ve onlardan uzak durmaya çalışır. Henüz bilimin gelişmediği dönemlerde anlamlandırılmayan ve korkulan şeylerden uzaklaşmak için dinsel, büyüsel pratiklere başvurulmuş böylelikle onlardan korunmaya çalışılmıştır.

İnsanların bir halden başka bir hale, bir durumdan başka bir duruma geçtiği geçiş dönemleri, kişilerin en savunmasız olduğu anlar olarak değerlendirilmiş ve bu nedenle geçiş dönemi etrafında birçok ritüel oluşmuştur.

Tüm bunlardan hareketle çalışmamızda, Korkuteli’nde doğum ve düğün geleneklerinin geçmişten günümüze geçirdiği değişimler göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireylerin toplumdan ziyade kendileri için yaşamayı benimsemesi, geçmişte imece yoluyla yapılan pek çok geleneği yok etmiştir. Yapılan saha çalışmaları neticesinde Korkuteli’nde de durumun farklı olmadığı, eski doğum ve düğün geleneklerinin yavaş yavaş kaybolmaya başladığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2001). “Türk Halk Geleneğinde Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: Tuzlama”. *Milli Folklor Dergisi*, 13 (52): 93-100.
- Aça, M. (2015). “Kız Evinden Oğlan Evine Evlilik Töreni Uygulamaları”. S. Sakaoğlu ve P. Ergun ve M. Aça (Ed.). *Aile Yazıları 8*. Başak Matbaa, Ankara, 79-90.
- Aça, M. (2009). “Trabzon-Şalpazarı Çepnileri ile Çuvaş Türklerinin Doğum Sonrası Etrafındaki İnanış ve Uygulamaları Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1: 21-34.
- Ak, T. (2022). *Hayatın Geçiş Dönemleri Bağlamında Doğum “Manavgat Örneği”*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Akbıyık, S. (2020). *Erzurum’un Pazaryolu ve İspir İlçelerinde Sağdıçlık ve Yengelik Geleneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Akgün, Ö. (2019). *Van-Erciş Geçiş Dönemleri ve Erciş Geçiş Dönemleri Bağlamında Kadın*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van.
- Al-Khalıdı, Z. N. (2023). *Erbil’deki Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Tokat.
- Altıer, S. (2022). “Anadolu Türk Kültüründe Buğday/Başak ve Görsel Dile Aktarımı”. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (12): 30-62.
- Alptekin, A. B. (2009). “Ceyhun’dan Ceyhan’a Evlenme İle İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (39): 307-321.
- Ataman, S. (1992). *Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit’leri*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Atnur, G. (2015). “Evlilik Yaşı”. S. Sakaoğlu ve P. Ergun ve M. Aça (Ed.). *Aile Yazıları 8*. T.C. Başak Matbaa, Ankara, 11-14.
- Ayaz, B. (2015). “Sağdıçlık ve Yengelik”. S. Sakaoğlu ve P. Ergun ve M. Aça (Ed.). *Aile Yazıları 8*. T.C. Başak Matbaa, Ankara, 65-72.
- Azatkhani, M. (2019). *Duha Türklerinde Geçiş Dönemleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- Balaban, M. (2021). “Şehzade Korkut’un Katli”. *Turkish Studies- History*, 16(2): 105-119.

Bekdemir, A. (2023). *Saratlı Kasabası Geçiş Dönemleri ve Bu Geçiş Dönemlerinin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk Halk Edebiyatı*. Gerçek Yayınevi, Ankara.

Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Büyükokutan Töret, A. (2015). “Yengelik”. S. Sakaoğlu ve P. Ergun ve M. Aça (Ed.). *Aile Yazıları 8*. Başak Matbaa, Ankara, 73-78.

Ceylan, D. (2023). *İzmir-Karaburun Geçiş Dönemleri: Eğlenhoca Köyü Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.

Çatlı Özen, G. (2019). “Günümüzde Türk Kültüründe Ad Vermenin Sosyo-Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Anket Çalışması”. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, 122 (241): 423-444.

Çekiç, İ. (2015). *Geçmişten Günümüze Törensel Bir Yemek: Keşkek*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Çetin. H. (2021). *Türkiye ve Kazakistan’da Geçiş Dönemlerinin (Doğum-Evlenme-Ölüm) Karşılaştırmalı İncelemesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çevik, M. (hızl.). (1985). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Üçdal Neşriyat, İstanbul.

Dıykanbayeva, M. (2009). *Kırgız Atalar Kültü ve Kırgız Atalar Kültürünün Yaşayan Kültüre Etkileri*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Durgun, F. (2024). *Yozgat Boğazlıyan’da Geçiş Dönemleri*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Ekici, M. (2015). *Halk Bilgisi Folklor Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Geleneksel Yayıncılık, Ankara.

Ergin, M. (2004). *Dede Korkut Kitabı 1*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ergöz, R. (2019). *Bitlis’te Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*. Doktora Tezi. Ardahan Üniversitesi, Ardahan.

Ergun, P. (2015). “Türk Gelininin Mitolojik Göçü”. S. Sakaoğlu ve P. Ergun ve M. Aça (Ed.). *Aile Yazıları 8*. Başak Matbaa, Ankara, 147-161.

Ergun, P. (2017). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Eyüboğlu, İ. Z. (1987). *Anadolu İnançları, Anadolu Mitolojisi: İnanç-Söylence Bağlantısı*. Geçit Kitabevi, İstanbul.

Gennep, Arnold V. (2022). *Geçiş Ritleri*. Nora Kitap, İstanbul.

- Gök, S. ve Savaş, C. (2023). “Korkuteli Yöresi Düğün Geleneklerinin Müzik Folkloru Açısından İncelenmesi”. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 97-135:2023.
- Güngör, G. (2023). *Fethiye Yörüklerinde Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme ve Ölüm)*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Gürbüz, H. (2015). “Nişan”. S. Sakaoğlu ve P. Ergun ve M. Aça (Ed.). *Aile Yazıları* 8. Başak Matbaa, Ankara, 39-42.
- Güvenç, A. Ö. (2009). “Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (41): 85-97.
- İpek, M. (2022). “Hızırnâme” ve “Hızırla Kırk Saat” te Hızır İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Kalafat, Y. (2006). *Balkanlar’dan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları*. Berikan Yayınevi, Ankara.
- Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Karaağaç, M. (2013). *Malatya’da Geçiş Dönemleri*, Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Karaaslan, M. (2010). *Kaşkay Türklerinde Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Van.
- Karaoğlu, H. (2022). “Anadolu’da Delikli Taş Kültü ve Etrafında Oluşan İnanışlar”. *Academic Social Resources Journal*, 7(44): 1853-1862.
- Kartal, A. (2017). “Türk Kültürü İçinde Bozkır (Konya) Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (36): 34-46.
- Kartal, A. (2023). “Türkiye’de Evlilik ve Evlenme Kültürü: Geleneksel Normlara Halkbilim Perspektifinden Bir Bakış”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36): 750-753.
- Kasımoğlu, S. (2022). “Türk Kültüründe Doğumla İlgili Tabular ve İşlevleri”. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(2): 483-495.
- Karimova, R. (2017). *Müslüman Tatarlarda ve Kreşinlerde (Hristiyan Tatarlarda) Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm)*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Kaya, G. (2008). *Korkuteli Şehzade Korkut’un Eli*. Sadrigrafik Matbaacılık, Antalya.
- Khisamitdinova, F. (2020). “Başkurt Mitolojisinde Halk Hekimleri”. *Gazi Türkiyat Dergisi*, (27): 1-13.
- Kökçü, A. (2024). *Tekirdağ İli Saray İlçesi Geçiş Dönemleri ve Halk Bilgisi*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.

Küçük, M. A. (2013). “Türk Destanlarında “Sayı” Motifinin Dini Yansımaları”. *Gazi Türkiyat Dergisi*, (13): 91-109.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2010). *Dünden Bugüne Antalya*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları. Antalya.

Mandaloğlu, M. (2022). “Eski Türklerde Aile ve Evlilik Anlayışı”. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(8): 481-498.

Mukhtarkhanova, R. (2019). *Kazakistan’da Geçiş Dönemleriyle İlgili Yaşayan Âdet, İnanış ve Uygulamalar Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi (Zhambyl-Samsun Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Öcalan, Fatma, Z. (2010). *Günümüzde Nazarlıklar: Formları, Kullanım Alanları ve İşlevleri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi 1*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Ölmez, F. N. ve Sökmen, S. (2012). “Isparta-Gönende Geçmişten Günümüze Evlenme Adetleri”. *Millî Folklor Dergisi*, (95): 333-344.

Örnek, Sedat V. (1966). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Örnek, Sedat V. (1979). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Örnek, Sedat V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

Örnek, Sedat V. (1995). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Örnek, Sedat V. (1975). “Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma”. *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı*, 101-112. İstanbul.

Örnek, Sedat V. (1966). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Özdemir, D. ve Öger, A. (ed). (2019). *Kültürel Miras Yönetimi*. Grafiker Yayınları, Ankara.

Özdemir, D. (2022). *Divânu Lugâti’t-Türk’te Geçiş Dönemleri: Doğum, Evlenme, Ölüm*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Schimmel, A. (1998). *Sayıların Gizemi*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Sümbüllü, Y. Z. (2004). “Tıbbi ve Mistik Folklor Açısından Aş Erme”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (23):133-143.

- Talianova Eren, M. (2022). “Türk ve Slav Halk İnanışlarında Tuz Simgeciliği”. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (7): 1-19.
- Trako Harşit, H. (2023). *Bosna Hersek’te Geçiş Dönemlerinde Yaşayan Âdet, İnanış ve Uygulamalar*. Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Turan, F. ve Ozan, M. (2016). *Türk Mitolojisine Giriş*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Tunç, Z. (2023). “Türk Halklarının Doğum ile İlgili İnançlarında “Alkarısı””. *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 8 (Dr. Recep Yaşa’ya Armağan)*, (8): 3192-3209.
- Türbedar, Ö. (2011). *Düzce Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (1988). *İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul.
- Çerikan, F, U. (2015). *Türk Kültüründe Demir*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Velieccoğlu, N. (2010). *Kerem ile Aslı*. Nilüfer Yayıncılık, Ankara.
- Yavuklu, A. (2021). *Kültürlerarası Kırklama Geleneginin Antropolojik Bağlamda İncelenmesi Şanlıurfa-Mardin Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Yeşil, Y. (2012). *Türk Dünyası Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeşil, Y. (2014). “Türk Dünyası’nda Doğum Sırasında Gerçekleştirilen Ritüeller”. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 2(6): 155-162.
- Yeşil, Y. (2014). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum- Evlenme- Ölüm Gelenekleri)*. Grafik-Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Zaripova Çetin, Ç. (2018). “Tatar Türklerinde Beşik Kültürü”. *Turkish Studies International Congress on Social Sciences II (INCSOS 2018 Quds) Volume*, 13(15):419-429.

EK 1 KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

- K.K. 1: Ayşe KOCA, 61 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Taşkesiği Köyü.
- K.K. 2: Elif KİRİŞ, 63 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, İmecik Köyü.
- K.K. 3: Emine YAKA ÇİVİOĞLU, 39 Yaş, Üniversite Mezunu, Öğretmen, Yelten Köyü.
- K.K. 4: Fatma KARAMAN, 59 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 5: Gamze DEVELİ, 35 Yaş, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Büyükköy.
- K.K. 6: Hasibe KIR, 42 Yaş, İlkokul Mezunu, Temizlik Personeli, Küçükköy.
- K.K. 7: Hatice KİRİŞ, 59 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, İmecik Köyü.
- K.K. 8: İbrahim BELEK, 65 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 9: Kamile BELEK, 64 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 10: Lütfiye AYEKİN, 61 Yaş, İlkokul Mezunu, Çocuk Bakıcısı, Bayat Köyü.
- K.K. 11: Murat AYEKİN, 63 Yaş, Lise Mezunu, Taksici, Bayat Köyü.
- K.K. 12: Nurcan ÜLGİN, 48 Yaş, Üniversite Mezunu, Kur'an Öğreticisi, Çay Kenarı Köyü.
- K.K. 13: Ömer KİRİŞ, 64 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi, İmecik Köyü.
- K.K. 14: Ramazan KARA, 64 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 15: Ramazan BELEK, 65 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 16: Şerife AŞIK, 48 Yaş, İlkokul Mezunu, Hayvan Yetiştiricisi, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 17: Şerife BORAZAN, 58 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Bozova Köyü.
- K.K.18: Zeliha BELEK, 65 Yaş, Okumamış, Ev Hanımı, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 19: Ümmü ÇAKAL, 62 Yaş, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Yelten Köyü.
- K.K. 20: Perihan KARAMAN, 49 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çomaklı Köyü.
- K.K. 21: Avni KARAMAN, 51 Yaş, Ortaokul Mezunu, Fabrika İşçisi, Çomaklı Köyü.
- K.K. 22: Hüseyin ÇAKAL, 41 Yaş, Lise Mezunu, Aşçı, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 23: Hayriye KÖLE, 31 Yaş, Lisans Mezunu, Öğretmen, Sülekler Köyü.
- K.K. 24: Hatice TURGUT, 72 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 25: Bekir TURGUT, 78 Yaş, İlkokul Mezunu, Emekli, Yeşilyayla Köyü.
- K.K. 26: Ayşe ÖZEN, 58 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Köşeler Köyü.
- K.K. 27: Şaban MISTANOĞLU, 64 Yaş, Ortaokul Mezunu, Esnaf, Kozağacı Köyü.
- K.K. 28: Yunus ÖZEN, 57 Yaş, İlkokul Mezunu, İşçi, Yazır Köyü.
- K.K. 29: Berna ÇILGIN, 43 Yaş, Lisans Mezunu, Mühendis, Garipçe Köyü.
- K.K. 30: Emine SARIGÜL, 75 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Garipçe Köyü.

K.K. 31: Elif BAHŞİ, 32 Yaş, Lisans Mezunu, İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı, Yukarı Karaman Köyü.

K.K. 32: İzzet BAHŞİ, 35 Yaş, Lisans Mezunu, Tekniker, Yukarı Karaman Köyü.

K.K. 33: Mazlume KÖLE, 57 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Avdan Köyü.

K.K. 34: Durali KÖLE, 66 Yaş, Ortaokul Mezunu, Esnaf, Avdan Köyü.

K.K. 35: Sunay ÇAKAL, 40 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çomaklı Köyü.

K.K. 36: Gül ÇINAR, 34 Yaş, Lise Mezunu, Esnaf, Alaaddin Köyü.

K.K. 37: Hüseyin KOYUNLU, 32 Yaş, Lise Mezunu, Esnaf, Alaaddin Köyü.

K.K. 38: Musa İNCE, 53 Yaş, Ortaokul Mezunu, Muhtar, Manay Köyü.

K.K. 39: Murat DURAN, 60 Yaş, İlkokul Mezunu, Muhtar, Osmankalfalar Köyü.

K.K. 40: Elif Nur YILDIRIM, 25 Yaş, Lisans Mezunu, Esnaf, Yeşiloba Köyü.

K.K. 41: Fadime ERKİŞ, 54 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kargalık Köyü.

K.K. 42: Yusuf ERKİŞ, 56 Yaş, İlkokul Mezunu, Çoban, Kargalık Köyü.

K.K. 43: Selahattin KAYAHAN, 75 Yaş, İlkokul Mezunu, Emekli, Kayabaşı Köyü.

K.K. 44: Osman İNCE, 67 Yaş, İlkokul Mezunu, Esnaf, Sımandır Köyü.

K.K. 45: Nazım KILINÇ, 75 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Sımandır Köyü.

K.K. 46: Melahat TOPAL, 76 Yaş, Okumamış, Ev Hanımı, Sımandır Köyü.

K.K. 47: Ema KAYA, 45 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, İmrahor Köyü.

K.K. 48: Şükriye KAYA, 78 Yaş, Okumamış, Ev Hanımı, İmrahor Köyü.

K.K. 49: Kezban KÜÇÜKKARA, 53 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, İmrahor Köyü.

K.K. 50: Ramazan KÜÇÜKKARA, 51 Yaş, Ortaokul Mezunu, Şoför, İmrahor Köyü.

K.K. 51: İsmail ÇÖPEL, 80 Yaş, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Akyar Köyü.

K.K. 52: Hatice ASLAN, 58 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kevzer Köyü.

K.K. 53: Gülsane KOPARAN, 63 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kevzer Köyü.

K.K. 54: Naciye KOPARAN, 35 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kevzer Köyü.

K.K. 55: Meral DAVRAZ, 55 Yaş, İlkokul Mezunu, Aşçı, Leylek Köyü.

K.K. 56: Ramazan DAVRAZ, 60 Yaş, Lisans Mezunu, Öğretmen, Leylek Köyü.

K.K. 57: Fatmana AŞIK, 62 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Duraliler Köyü.

K.K. 58: Hatice SOLMAZ, 66 Yaş, Okumamış, Çoban, Esenyurt Köyü.

K.K. 59: Mustafa SOLMAZ, 45 Yaş, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Esenyurt Köyü.

K.K. 60: Hatice AKSAKAL, 66 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Esenyurt Köyü.

K.K. 61: Muammer AŞIK, 68 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Kızılcadağ Köyü.

K.K. 62: Durkadın DOĞAN, 56 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Dereköy.

K.K. 63: Havva GÜNGÖR, 65 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kargın Köyü.

- K.K. 64: Mehmet GÜNGÖR, 67 Yaş, İlkokul Mezunu, Emekli, Kargın Köyü.
- K.K. 65: Zeliha CADIL, 27 Yaş, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı, Korucak Köyü.
- K.K. 66: Salih ŞAHİN, 60 Yaş, İlkokul Mezunu, Operatör, Bayatbademleri Köyü.
- K.K. 67: Gülsüm ATEŞ, 55 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Köseler Köyü.
- K.K. 68: Yasemin ŞİMŞEK, 37 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Tatköy.
- K.K. 69: Dilek COŞKUN, 46 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Tatköy.
- K.K. 70: Ömer COŞKUN, 54 Yaş, İlkokul Mezunu, Mobilyacı, Göçerler Köyü.
- K.K. 71: İraz COŞKUN, 52 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Göçerler Köyü.
- K.K. 72: Turan ALTOĞLU, 50 Yaş, Lise Mezunu, Esnaf, Kozacı Köyü.

EK 2 FOTOĞRAFLAR

Yöresel Üç Etek Örneği.

Yöresel Üç Etek Örneği

Çocuklar İçin Hazırlanan Yöresel Üç Etek Örneği (Gamze Develi'nin Arşivinden)

Üç Etekleriyle Keşkek Dövme Törenine Hazırlanan Kadınlar (Büyükköy)

Köy Düğününü Yapılan Bir Gelin (Şerife Aşık'ın Arşivinden)

Düğün Yemeği Hazırlayan Köylü Kadınlar (Lütfiye Ayekin'in Arşivinden)

Köyde Yapılan Nişan Merasimi (Şerife Aşık'ın Arşivinden)

Gelin İndirme Sırasında Çekilmiş Bir Fotoğraf (Şerife Aşık'ın Arşivinden)

Gelin İndirmeden Sonra Gelinle Damadın Oynaması (Şerife Aşık'ın Arşivinden)

Gelinin Kucağına Çocuk Verilmesi (Şerife Aşık'ın Arşivinden)

Gelinin Eve Girmeden Önce Kapıya Yağ Sürmesi (Şerife Aşık'ın Arşivinden)

Resmi Nikâh Kırılırken Çekilen Bir Fotoğraf (Lütfiye Ayekin'in Arşivinden)

Karşılıklı Oynayan Gelin ve Damat (Lütfiye Ayekin'in Arşivinden)

Düğünlerde Bulunan Davul-Zurna Ekibi

Düğün Öncesinde Dağıtılan Oku Örnekleri

Keşkek İkramı Sırasında Çekilmiş Bir Fotoğraf

Çeyiz Örnekleri

Çeyiz Örnekleri

Çeyiz Örnekleri

Çeyiz Örnekleri

Çeyiz Örnekleri

Çeyiz Örnekleri

Çeyiz Örnekleri

Çeyiz Örnekleri

